HAZİRAN 2019 • YIL: 2 • SAYI: 16 • 10 TL

YENİ GELEN.

RED. KURGU. ÜTOPYA

İNSAN TEORİSİ ÜZERİNE
Yalçın Küçük

TARİHİN İTİBARSIZLAŞAN MAĞDURLARI
Ahmet Arslan

O ANIT ORAYA NEDEN DİKİLDİ?
Orhan Gökdemir

BİR SİYASAL İSLAM GÜZELLEMESİ OLARAK KAR ROMANI
Taylan Kara

TARTIŞMA YETMİYOR "POLEMİK" ZAMANIDIR!
Ekrem Ataer

ÇELİKHANEDE
Celal İlhan

TARIMSAL-ÜRETİCİ TOPLUMDAN TÜKETİM BAĞIMLISI TOPLUMA
Ufuk Özcan

DİRENİŞİN HAZİRAN BAHÇESİ: GEZİSTAN
Hatice Eroğlu Akdoğan

NÂZIM HİKMET'İN NEOLİBERAL OKUYUCULARI
Kaan Eminoğlu

Edebiyatla Ahmaklaştırma
Felsefeyle Çökertme
1. Cilt çıktı.

İÇİNDEKİLER

4 • **BANKA YAYINEVİNİN KÖLELERİ**
B. SADIK ALBAYRAK

5 • **GEZİ'NİN YIL DÖNÜMÜ**
HALİL YENİ

6 • **İNSAN TEORİSİ ÜZERİNE**
YALÇIN KÜÇÜK

12 • **TARİHİN İTİBARSIZLAŞAN MAĞDURLARI**
AHMET ARSLAN

15 • **ARZU / AŞK DİYOR Kİ**
HASAN ÇAPİK

16 • **BİR SİYASAL İSLAM GÜZELLEMESİ OLARAK KAR ROMANI**
TAYLAN KARA

22 • **TARTIŞMA YETMİYOR "POLEMİK" ZAMANIDIR!**
EKREM ATAER

25 • **BİR KAPİTALİZM GÜZELLEMESİ: KÖRLÜK**
SÜLBİYE YILDIRIM

30 • **HATTİ'DEN TÜRKLERE KÖKSÜZLÜĞE KÖK ARAYIŞI O ANIT ORAYA NEDEN DİKİLDİ?**
ORHAN GÖKDEMİR

34 • **ÇELİKHANEDE**
CELAL İLHAN

36 • **TARIMSAL-ÜRETİCİ TOPLUMDAN TÜKETİM BAĞIMLISI TOPLUMA**
UFUK ÖZCAN

41 • **SEÇİM / BİRİKİM HEP GÜZELLESİN ZAMANI**
MUSTAFA GÖKSOY

42 • **UMUDUN VE TOPRAĞIN DİRENİŞÇİSİ OLARAK ERHAN ÜNAL**
YUSUF YAVUZ

47 • **ESSÂH**
TAN DOĞAN

48 • **BİZ, BU DAHA BAŞLANGIÇ DEDİK! DİRENİŞİN HAZİRAN BAHÇESİ: GEZİSTAN**
HATİCE EROĞLU AKDOĞAN

53 • **HASTA MEMNUNİYETİ ÜSTÜNE MEMNUNİYETSİZ NOTLAR**
CEM GÖNENÇ

56 • **ELEŞTİRİ İLE ALDATMAK: POST - TRUTH ELEŞTİRİ NÂZIM HİKMET'İN NEOLİBERAL OKUYUCULARI**
KAAN EMİNOĞLU

60 • **BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2019/5 HER KİTAP DÜNYAYA AÇILAN BİR KAPIDIR**
DR. ULVİ ÖZDEMİR

65 • **BARUT KOKULU BİR KİTAP: WEDDİNG BARİKATLARI**
YEŞİM ZUHAL YOLCU

66 • **NÂZIM'I NÂZIM GİBİ YAZMAK "NÂZIM'IN YAŞAM TÜRKÜSÜ"NÜN YAZARI CUMHUR TURAN İLE SÖYLEŞİ**
DAVUT KÖKSOY

70 • **BEN KİMİM VE NE YAPIYORUM?**
ADNAN BEYOĞLU

72 • **SHAKESPEARE'E GEÇ KALMAK**
B. SADIK ALBAYRAK

76 • **FRANKFURT DEYİŞLERİ**
HAYRETTİN ÖKÇESİZ

YENİ GELEN. RED. KURGU. ÜTOPYA

YIL: 2 • SAYI: 16 • HAZİRAN 2019
AYDA BİR YAYIMLANIR
ISSN 2619-9432

YAYIN SAHİBİ
YURDANUR ALBAYRAK

YAYIN TÜRÜ
YAYGIN SÜRELİ AYLIK GAZETE

GENEL YAYIN YÖNETMENİ VE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ
B. SADIK ALBAYRAK

ŞİİR EDİTÖRÜ:
CAFER YILDIRIM
Yeni Gelen için şiirlerin, editörümüzün cfryildirim@hotmail.com e-posta adresine gönderilmesi rica olunur.

YENİ GELENLER
ALİ EŞKİ
AYHAN ÇAYLAR
AYSUN ADALI
B. SADIK ALBAYRAK
ELİF YILMAZ
HAYDAR ALİ ALBAYRAK
MAHİR ERGUN
MAHİR ARDUÇ
ÖZGÜN ERGEN
UBEYDULLAH GÜNEL
ULVİ ÖZDEMİR
YEŞİM ZUHAL YOLCU

KAPAK RESMİ
HAYDAR OZAY / GEZİ TABLOSUNDAN DETAY

GRAFİK TASARIM
FATİH MUTLU

YÖNETİM YERİ
TOPÇULAR MAH. OKUR SOK. NO: 5/2, EYÜP / İSTANBUL
TEL: 0542 593 27 94
WEB: www.yenigelendergisi.com
E POSTA: yenigelendergisi@gmail.com

BASKI
CEYLAN MATBAA
MALTEPE MAH. DAVUTPAŞA CAD. GÜVEN SAN. SİT. B BLOK, ZEYTİNBURNU, İSTANBUL

ABONELİK İÇİN
YURDANUR ALBAYRAK
TEB-TÜRK EKONOMİ BANKASI
TR580003200000000037975929
HESABINA VEYA
YURDANUR ALBAYRAK, 15719029 NO'LU POSTA ÇEKİ HESABINA
150 TL YATIRILDIKTAN SONRA ADRES BİLGİLERİNİN VE ÖDEME MAKBUZUNUN KOPYASININ E-POSTA İLE İLETİLMESİ YETERLİDİR.
YURDIŞI ABONELİK 100 AVRO KARŞILIĞI TL'DİR

BANKA YAYINEVİNİN KÖLELERİ

Çevirmen Işık Ergüden'in "çay parasına çeviri" açıklamasını okuyunca, işte, bir semptom daha dedim. Daha çok tıpta kullandığımız bu yabancı sözcük, semptom, hastalıkların belirti'si anlamına geliyor. Işık Ergüden'in açıklamasının ise tıpla, hastalıkla bir ilgisi yok. Geçimini çevirmenlik yaparak kazanan bir düşünce emekçisinin yayın dünyasını ele geçiren ve denetleyen bir sermaye kuruluşunca düşürüldüğü durumu ortaya koyuyor. Amin Maalouf'un 43 baskı yapan Tanios Kayası kitabının çevirmeni Işık Ergüden baskı başına yüzde 6 oranında çeviri ücreti almaktaymış. Yapı Kredi Yayınları, çevirmeni görüşmeye çağırarak bundan sonraki yeni baskılarda bu ücreti yüzde 2'ye indireceğini bildirmiş. Daha önce aldığı ücretin bir anda üçte bire düşürüleceğini öğrenen çevirmen isyan ediyor; "çay parasına çeviri mi yapılır!" Kabul etmeyince banka yayınevi sözleşmesini feshetmiş ve çevirisini kullanılmaz hale getirmiş, kitabı başka bir çevirmene yeniden çevirterek piyasaya sürecekmiş.

Işık Ergüden piyasa kültürünün içinde uslu uslu görevini yapanlardan beklenmeyecek biçimde itirazını "Yapı Kredi Yayınları Okur ve Çevirmenlerine Açık Mektubumdur" başlıklı bir bildiriyle dile getiriyor. Demek ki artık bıçak kemiğe dayanmış; benim "okuma yazmanın ızdırapları" adını verdiğim eza ve cefaya tepki inlemelerden çığlıklara yükselmiş. Ergüden, açık mektubunda, "Bu durum, çevirmenlere dayatılmak istenen kölelik koşullarının somut bir örneğidir" diyor. Çok eksik; dayatılan değil, icra edilen, yalnızca çevirmenlere değil, insanlığın büyük bölümüne reva görülen bir kölelik düzeni!

***

Ortada bir hastalık değil, sermayenin tabiatına uygun bir hareket var ama yine de bir "semptom" görmem boşuna değil. Bankacılık işkolunda yeni kurulan bir sendika, 25 yıl önce, ilk sayısı yayınlanacak işçi dergisi için benden bir yazı istemişti. Yazdım, gönderdim: "Kültürde Kanser: Yapı Kredi Bankası". Bir bankanın yayınevi, sanat galerisi, kültür merkezi kurmasının sanat ve edebiyatı nasıl etkileyeceğini incelemiştim. Bu durumun sanatı ve edebiyatı sermayenin tabiatına uygun ticarileştirme, bayağılaştırma, kısırlaştırma kıskacına alacağını ortaya çıkarmıştım. Tekelci sermaye her alanı ele geçiren bir kanser hücresi gibi "metastaz" yapıyordu. Ele geçirdiği alanda ise insani, özgürleştirici felsefe ve sanattan eser kalmıyordu. Hele bu alanı ele geçiren "finans kapital", tekelci düzenin en stratejik şirketleri bankalar ise sonuç daha da vahimdi.

Bu inceleme 2015 yılında ikinci baskısı yayınlanan Düşkıranlar kitabımda yer alıyor. 25 yıl önce yazmışım: "Tekelleşmede sınır yok. Toplumsal açıdan değersiz sanat, tekelci reklam, pazarlama ve dağıtım mekanizmasıyla 'değerli' ve talep edilir hale getiriliyor." Yazarımız Taylan Kara'nın yeni kitabının adıyla söylersek, "Edebiyatla Ahmaklaştırma, Felsefeyle Çökertme" süreci diyebiliriz.

Bu süreçte sanat ve edebiyat estetik değerlerini yitirdi; sanatçı ve yazar sermayenin kulu kölesi yapıldı. "Kültürde kanser" sanatı edebiyatı ölümcül aşamaya götürdü.

***

Çeviribilim internet yayınının editörü Sabri Gürses'in uyarısıyla, Yapı Kredi Bankası yayınlarının Amin Maalouf çevirisinin bir semptom değil, sermaye sendromu olduğunu ve çürümenin otopsisine kapıyı açtığını öğreniyoruz. Aynı yayınevi ve aynı kitap için 18 Mayıs 2009'da bir başka çevirmenin oğlunun Radikal gazetesinde açıklaması var. Esin Talu Çelikkan'ın oğlu Murat Çelikkan, annesinin aralarında Tanios Kayası'nın da bulunduğu Amin Maalouf çevirilerinin yeni baskılarına Yapı Kredi Bankası yayınevinin çeviri ücreti olarak yüzde 10 yerine yüzde 8 ödemek istediğini, bunu kabul etmeyince çevirilerin yayınlanmayarak kitapların başka çevirmenlere yeniden çevirttirildiğini yazmış. Anlıyoruz ki Işık Ergüden 15 yıl önce bu işi üstlenen yeni çevirmenlerden biri. Sermayenin ücretleri düşürmek için kullandığı yedek işçi ordusunun bir üyesi diyebilir miyiz? 15 yıl önce çeviri ücretini yüzde 10'dan yüzde 8'e düşürmek isteyen banka yayınevi, yeni çevirmene yüzde 6'yı kabul ettirmiş. Şimdi bunu da çok görüyor, yüzde 2 öneriyor. 15 yıl önce Esin Talu Çelikkan'a yaptığı gibi, onun da çevirisini, entelektüel emeğini çöpe atıyor. Yerlerine yedek emekçi ordusundan yüzde 2'yle, çay simit parasına çeviri yapacak yenilerini bulacak.

***

Boşuna Red. Kurgu. Ütopya demiyoruz. Sermayenin egemen olduğu bir toplumsal yaşamı ve kültürü külliyen reddediyoruz. Ütopyamızdaki yeryüzü cennetinde yazar insanı, doğayı ve toplumu, yeryüzündeki yaşamı daha kökten duyumsamamızı ve anlamamızı sağlayan kitaplar yazacak, çevirmen bunları herkes okusun diye başka dillere çevirecek, onların yaşayabileceği evler inşa eden inşaat işçisi, halkın ekmeğini pişiren fırıncı bu kitapları okuyacak... Herkes emeğini bir başkasının kullanımına sunarken para değil, başkasının emeğinin katkısını alacak.

Hep birlikte yaşamı paylaşmak, güzelleştirmek, zenginleştirmek için... Merhaba!.

B. Sadık Albayrak

GEZİ'NİN YIL DÖNÜMÜ

Halil Yeni

Sizin yüreğinizde binlerce ağaç tohumu,
Bizimki kördü, gözlerinizde gördük umudu,
Su oldunuz yeşerdi,
Çiçeklendi insanlığın çoraklaşan onuru.

Şimdi ölüm zamansız ayrılık,
Gitse bahar, eser rüzgâr, getirir kokunuzu.
Ve durduramaz yarının sonsuzluğunu.

Sözüdür tutulur, dilimizde biriken şiirlerin,
Hayat borcudur ödenmez, yakamızda çoğalan resimler.
Bir Haziranla başlar her şey,
Yüz Haziran geçse de,
Unutulmaz direnenler.

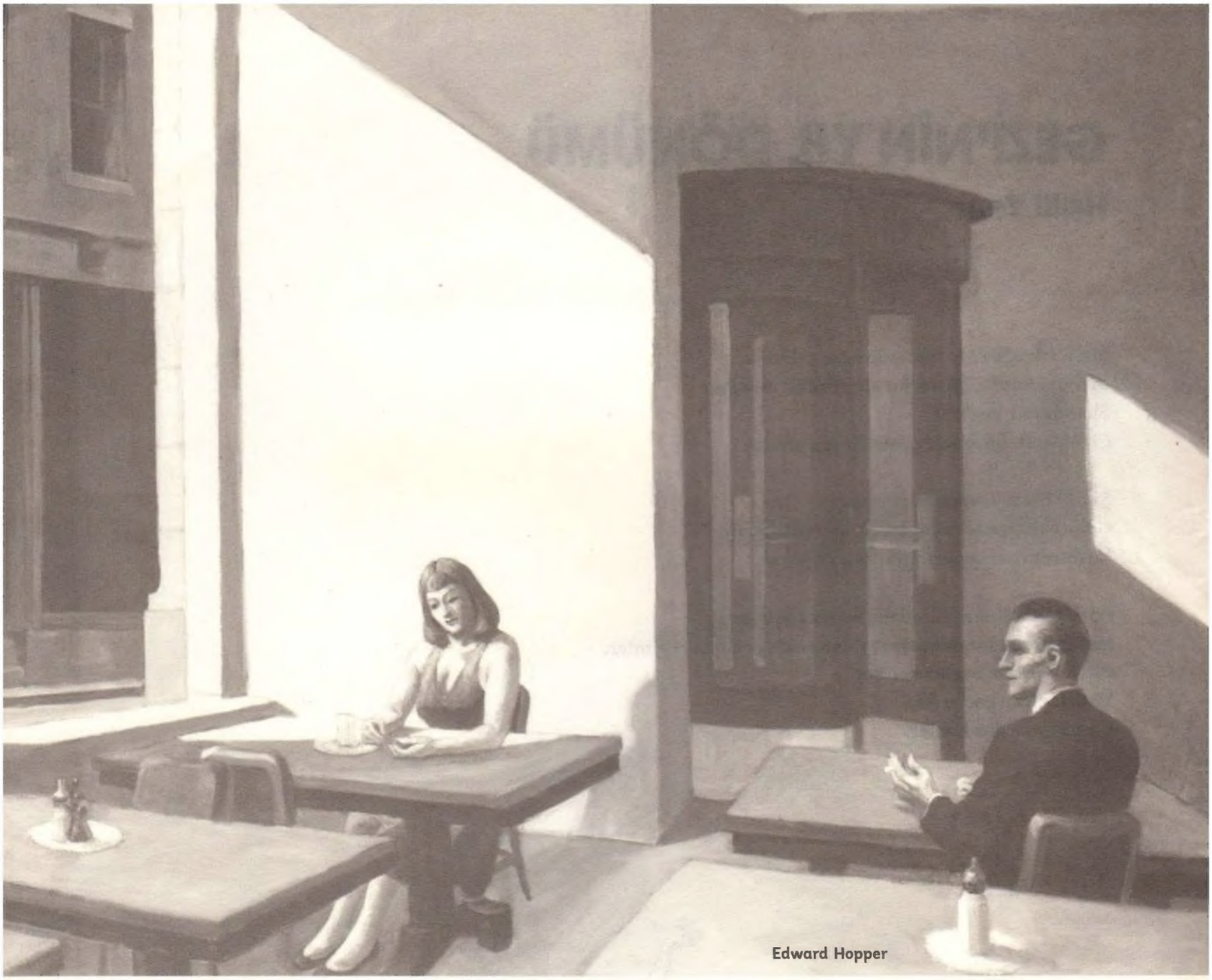

Edward Hopper

İNSAN TEORİSİ ÜZERİNE

Yalçın Küçük

İnsanın, asıl, aslına uygun ve değişmeyen, sahih ya da hakiki bir özünün olmadığı önermesini, insan teorisinin başlangıç noktası olarak almaktayım; böyle bir başlangıcın insan teorisinin yazımında büyük bir zenginlik olacağı inancındayım. Değişebilir bir öz olup olmayacağı tartışmasını bir kenara bırakarak, insanın özünün tarihselliği ve "değişebilir" olduğu görüşünü bir varsayım olarak öne sürüyorum. Değişebilirlik, tarihi sınırlılık anlamındadır.

..the human essence has no true reality.

K.Marx - F.Engels,

Collected Works Vol. 3, p. 175

Feuerbach resolves the religious essence into human essence. But the human essence is no abstraction inherent in each single individual. In its reality it is the ensemble of the social relations.

K.Marx, *Theses On Feuerbach.*

Bunları başlangıç sayıyorum; insan teorisi üzerine düşünmenin başlangıç önermeleridir. Engin zenginliklerini koruyorlar.

Birincisi, "Hegel'in Hukuk Felsefesine Eleştirisine Katkı" başlıklı yazıda ve yazının başlarında yer alıyor. Bunu, insanın özünün hiç değişmeyen ya da hakiki bir gerçekliği yoktur, biçiminde çevirmeyi öneriyorum.[1] İnsan özünün, asıl, hep aslına uygun, doğru, tartışmasız bir gerçekliği olmadığı biçiminde anlıyorum. Hem bu "katkı" içindeki çözümlemenin mantığı ve hem de bir yıl sonra, 1845 yılında yazılan, Feurbach Üzerine Tezler, böyle bir anlamayı zorunlu yapıyor. Karl Marx, Altıncı Tez'de, "Feuerbach, dinsel özü insan özüne dönüştürüyor" dedikten sonra, "ancak insan özü, her tekil bireyin bir parçası olmuş bir soyutlama değildir" diye sürdürüyordu. "Kendi gerçekliğinde, toplumsal ilişkilerin toplam sonucudur"; toplumsal ilişkilerin tarihselliği aksiyomu içinde, insan özünün değişmez bir gerçekliği olmadığı sonucu mantıklı bir çıkarım olmaktadır.

İnsanın, asıl, aslına uygun ve değişmeyen, sahih ya da hakiki bir özünün olmadığı önermesini, insan teorisinin başlangıç noktası olarak almaktayım; böyle bir başlangıcın insan teorisinin yazımında büyük bir zenginlik olacağı inancındayım. Değişebilir bir öz olup olmayacağı tartışmasını bir kenara bırakarak, insanın özünün tarihselliği ve "değişebilir" olduğu görüşünü bir varsayım olarak öne sürüyorum. Değişebilirlik, tarihi sınırlılık anlamındadır.

Güzel; ikinci sorun, yazım üzerinedir.

İnsanın özünün "mutlak" bir yazımı olabileceğini düşünemiyorum. İnsanın yazımı, estetik ya da eleştirel yazım olmak durumundadır. Bu, mantıksal ucunda, reddederek yazım olarak da anlaşılabilir. Bunun tarihte iki belli başlı örneğini biliyorum; birincisi, ulusların yazımıdır. Her ulus, kendisini, bir veya daha çok "düşman ulus" bularak yazmıştır. İkincisi, Batı'nın kendisini yazmasıdır; Batı, hep, Doğu'yu kötüleyerek kendisini tanımladı. Bu tür yazımı da içine alacak biçimde, eleştirerek, kötüleyerek ya da reddederek yazıma, estetik yazım demeyi uygun görüyorum.

***

"Kin, insana akıllı işler yaptırıyor."

Ulucanlar Merkez Cezaevi,

28 Temmuz '88

***

Komünizmi pratik hümanizmin yeniden gelişi, "the advent of practical humanism", saymak mümkünse, modern komünizmin kurucuları Marx ve Engels'in insan sevgisinden kuşku duymamak gerekir; her devrimcinin derininde sevgi misyonu var. Böyle olmakla birlikte, Engels, "İşçi Sınıfının Durumu" başlıklı çalışmasında burjuvazinin çocukluk dönemi öncesinde insandan daha çok "bitki" görüyordu. O zamanın "insanlarını" insana değmeyen bir varlık içinde anlatıyordu; bunların, "suskun-bitkisel yaşamlarında", "silent vegetation", hoş romantik bir varlıkları olduğuna, ancak bu durumun, insanoğluna yakışmadığına, "worthy of human beings", işaret etmektedir. Bu dönem yaşayanları için, "In truth, they were not human beings; they were merely, toiling machines in the service of the few aristocrats who had guided history down to that time", "insan değillerdi" ve birkaç aristokratın hizmetinde emekçi makinalardı,

İnsanın özünün "mutlak" bir yazımı olabileceğini düşünemiyorum. İnsanın yazımı, estetik ya da eleştirel yazım olmak durumundadır. Bu, mantıksal ucunda, reddederek yazım olarak da anlaşılabilir. Bunun tarihte iki belli başlı örneğini biliyorum; birincisi, ulusların yazımıdır. Her ulus, kendisini, bir veya daha çok "düşman ulus" bularak yazmıştır. İkincisi, Batı'nın kendisini yazmasıdır; Batı, hep, Doğu'yu kötüleyerek kendisini tanımladı.

Gürdal Duyar

demekle yetinmişti. Engels, insanın yeni zamanlarda ortaya çıktığı görüşünün sahibidir.

***

"Yaşamak, bir sanattır."

31 Ağustos 1985

***

"İnsanı sevmek görev'dir."

"Sevmek, cürettir."

"Merak, topluma ve doğaya saldırmaktır."

"Bakmak, gözlerinden ok fırlatmaktır."

13 Ağustos 1990

***

Buradan şu soruya geçmek zorundayım: Bugünküne insan denebilir mi?

En büyük kentte bile kasaba parçalılığını yaşayan, sürekliliğini yitirmiş, korkak, ürkek, edilgen, güvensiz, sevemeyen bu yaratıklara insan denebilir mi; soru ortadadır.

Bunlar rekabetçi kapitalizmin insanına mı yoksa feodal dönemin sürülerine mi yakındırlar; bu bir. Liyakatten çok düzene biat etmenin ön plana çıktığı, başka bir sözcük bulunmadığı için şimdilik tırnak içinde insan, "insan" denilen bu yaratıkların canlılık zamanlarının bile birbirinden keskin köşeli düzlemlerle ayrıldığı bir zamanda, insansızlığı baskın bir eğilim saymak mümkün müdür, bu iki.

Sosyalizm, dünyanın çok büyük bir parçasında gerçekleşti. Şimdi yıkıldı; ancak bu yıkılışa sadece politik açıdan bakmanın son derece kısır olduğundan hiç kuşku duymuyorum. 1917 yılından itibaren ortaya çıkan ve yayılan insanın kurtuluşu yönünde yöneliştir. Bu çok açık; fakat yıkılışla ortaya çıkan bilgileri yalnızca politik bir sorun olarak ele almak yeterli olmuyor; ortada insanın tanımını ilgilendiren çok düşündürücü bir deneme var.

Sosyalizmin çözülüşünün ortaya çıkardığı çok önemli insan sorusu şudur: Çok kısa bir zamanda, bir anda, milyonlarca insan, kendilerini insan olarak tanımlayan bütün çizgileri reddederek bunların tam tersini, çok kısa an öncesinde reddettiklerini, benimser bir duruma geldiler. Çok küçük bir azınlık, yönetenler ve yönetilenler dahil, bir düzlemden diğerine geçebildiler.

Sosyalizmin çözülüşünün ortaya çıkardığı çok önemli insan sorusu şudur: Çok kısa bir zamanda, bir anda, milyonlarca insan, kendilerini insan olarak tanımlayan bütün çizgileri reddederek bunların tam tersini, çok kısa an öncesinde reddettiklerini, benimser bir duruma geldiler. Çok küçük bir azınlık, yönetenler ve yönetilenler dahil, bir düzlemden diğerine geçebildiler.

Çok düşündürücüdür; iki noktanın bu çokluğu azaltmaması gerektiğini düşünüyorum. Birincisi, bir baskı altında bir düzlemde oldukları ve baskının kalkmasıyla yeni düzleme geçtikleri görüşü tartışmalıdır; çünkü bir düzlemden diğerine geçiş daha çok yönetenlerde ve baskı araçlarını ellerinde bulunduranlarda ortaya çıkıyor. İkincisi, ortaya çıkan bu tablonun, insanlığın sosyalizm türünden spesifik bir mücadelesine ait olduğunu söylemenin de yeterli olmadığı düşüncesindeyim; bir düzlemden diğerine geçiş, insanın genel serüveninde önemli ve düşündürücü bir pratiktir.

Burada sosyalizmin çözülüşünü çözümlemek durumunda değilim; bunu, özel bir çalışmada yaptım ve çift dinlilik kavramını ortaya attım.[2] Burada, kısa bir an öncesinde komünist parti politbüro üyesinin şimdi inanmış bir dindar ve kapitalizmin savunucusu olmasının insan pratiğini anlamadaki değeri üzerinde duruyorum.

Sanki insan, bir computer disketidir; sanki insan birkaç programlık bir computer'dır. Sanki insan birkaç düzlemlik bir hacimdir; her düzlemi kabul edebiliyor ve düzlemler arasında ise kesin ve keskin köşeler bulunuyor. Çözülüşün insan teorisi açısından ortaya çıkardığı deneyim böyle görünmektedir.

Şimdi insanın vegatation döneminde, "insan"ın anlık geçişlerle birbirine zıt iki ayrı düzlemi aynı kolaylık ve uyum içinde yaşadığı önermesini öne sürüyorum: İnsanın tanımında süreklilik ortadan kalkmıştır. Bu yepyeni bir durumdur. Bir renk denebilecek bir yaygınlığa yaklaştığını düşünüyorum.

***

"Sosyalizm, kendine güvenini yitiriyor."

"Türkiye'de aydınlar ve sınıflar, sosyalizmden uzaklaşıyorlar."

"Reel sosyalizm, emperyalist kurumları model almaya başlıyor."

"İleri sosyalizm gerekiyor."

Ulucanlar Merkez Cezaevi,

3 Temmuz 1988

***

"Bir devrimci ölünce, burjuvazi, düşüncelerini, övgülerle, asimile etmeye çalışıyor.

"Joan Baez, rejimle uzlaşmazlık çizgisini bıraktı. Düzenin içinde ka-

Komünizmi pratik hümanizmin yeniden gelişi, "the advent of practical humanism", saymak mümkünse, modern komünizmin kurucuları Marx ve Engels'in insan sevgisinden kuşku duymamak gerekir; her devrimcinin derininde sevgi misyonu var. Böyle olmakla birlikte, Engels, "İşçi Sınıfının Durumu" başlıklı çalışmasında burjuvazinin çocukluk dönemi öncesinde insandan daha çok "bitki" görüyordu.

lan bir barış ve özgürlük edebiyatı tutturdu".

"Joan Baez'i holdingler getirdi; Eczacıbaşı getirdi. Ali Sirmen, bir modern Jean d'Arc yaptı."

Ulucanlar Merkez Cezaevi,
17 Temmuz 1988

***

Burjuvazinin yükseliş döneminde, insan teorisinde, temel çizgilerden birisi güvendir. Bugün tüm "insanlığın" temel rengi güvensizliktir.

Rekabetçi kapitalizmde, temel ilke, liyakattir, verimli iş yapabilme yeteneği temel seçim ölçütü olarak ortaya çıkar. Şimdi seleksiyonun temel ölçütü "biat etmek" ya da "adamı olmak" olarak beliriyor; bu hâl, beğeniyi, ödüllendirmeyi ve hukuku delip geçmektedir.

"Adamı olmak" veya "adamı sayılmak" hukuk, ekonomi ve ahlak cephelerinde temel ilke halindedir. Böyle olunca "insan", çok daha asalak, fiziksel olarak çok daha yağlı, daha az becerili, duygusuz, güvensiz ve ufuksuz bir yaratığa dönüşüyor.

Burada Türkiye'nin "itirafçı" tipini hatırlamak zorundayım; iki özelliği var. Bir başkasının adamı olmaktan, halkının adamı, düzenin ve tekellerin adamı olmaya kesin ve keskin bir dönüş görülüyor; "biat" ile ceza ödüle dönüşmüştür. Bu, bir. İkincisi, varlığında aynı rahatlıkla birbirinin düşmanı iki ayrı programı içerebiliyordu; birinde, "devrimci" ve ikincisinde savcı disketlerini "ötüyordu".

"İtirafçı" pratiğinden hareketle iki noktadan söz edebiliriz; birincisi, bir programdan diğerine geçişte baskı uygulaması kesindir. Fakat tekelli düzende baskı çok daha yaygındır; "liyakat" ilkesinin kalkışı ve yerine "biat" ilkesinin konması,

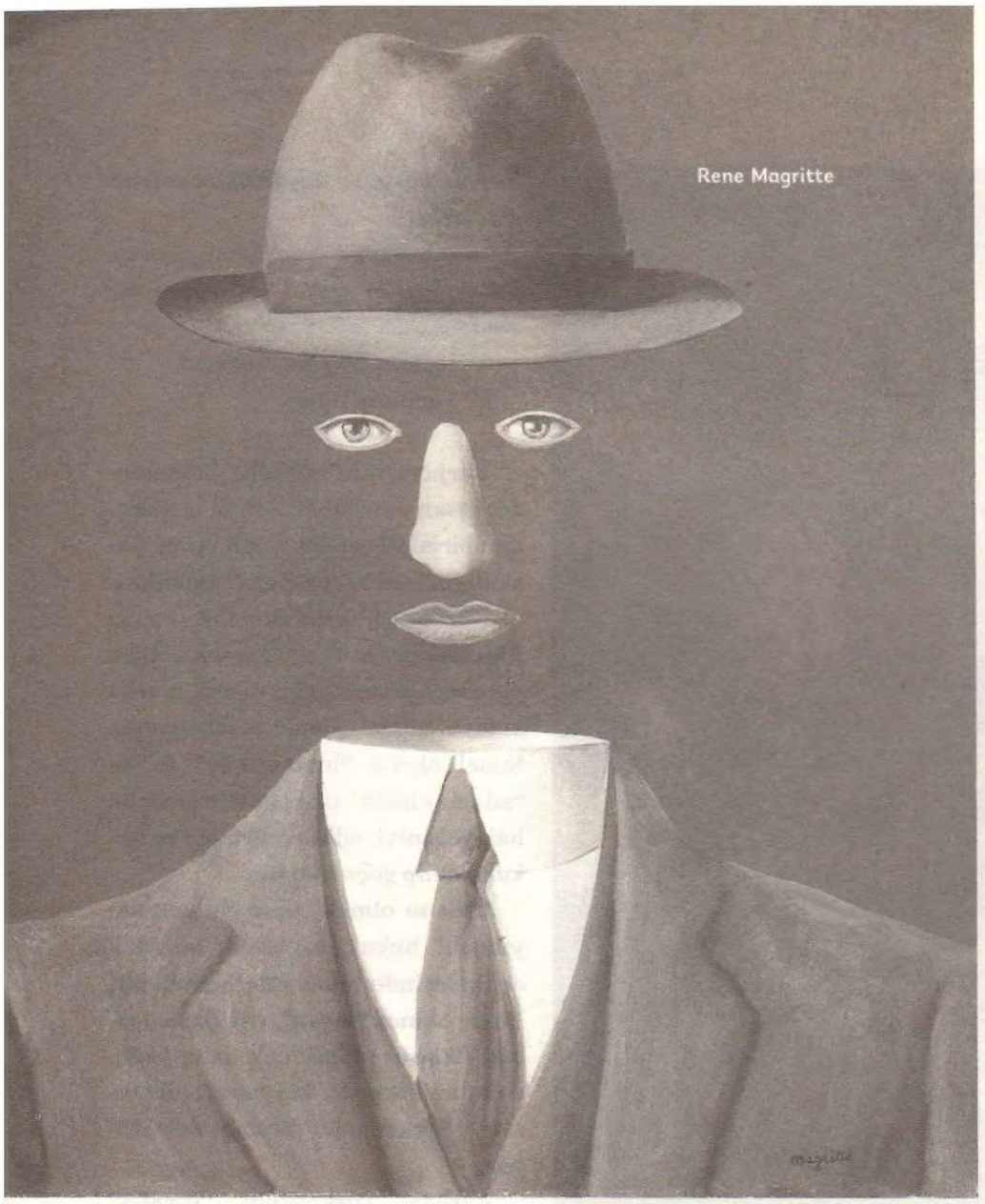

baskıyı çok daha üretken yapabiliyor. İkincisi, bu düzende itirafçılık sanıldığından daha yaygındır.

İnsan teorisinde kesikli ve ancak sürekli itirafçılıktan söz edilebileceği düşüncesindeyim. Feodal toplumda da itiraf kurumu var; "günahkârlar" papaza giderek günahlarını itiraf edebiliyorlar. Ancak feodal düzendeki itiraf, dinde düzelme ve süreklilik içindir. Yeni durumda itiraf ise yeni bir dine ya da düzleme geçişin seremonisi oluyor.

Yeni durumun "insan" tipolojisi üzerindeki etkisine dair teorik plandaki açıklamalarımı sürdürmek istiyorum; bir gözlem kesindir. Bütün Amerika ve Avrupa filmleri, romanları ve hatta sanatı, cinsel iktidarsızlık, cinsel beceriksizlik, sevgisizlik ya da "terminal aşkları" denebilecek olan, bir havaalanı ya da otobüs garında araç beklerken başlayan ve çok zaman gecikmiş olarak gelen araçla birlikte biten buluşmalar üzerinedir.

Bulunan neden modern toplumların günlük stresidir. Dolayısıyla "stres atma" çare olarak ileri sürülüyor. Sanmıyorum.

***

"Aşkın kaynağı sonsuzu görebilmektir."

"Büyük keşifler ve Newton'a varan bir dünyadır."

"Realizasyonu, güven duygusuna bağlıdır."

"Tekelli düzende bütün aşklar bitmiştir."

Karakusunlar Köyü,
28 Şubat 1992

***

Tekelli düzen sürekli baskıdır.

Tekelli düzende "insan" çok küçük işlerin adamıdır. Küçük işleri yapmak sürekli küçülmektir.

Tekelli düzen, korku jeneratörüdür.

Tekelli düzen, insanın yazgısının, kendi elinde olmadığını yaymaya dayanıyor. Medya ve basının tekelleşmesi ve tekelli düzenle bütünleşmesi sonucunda, medya ve basını, eski zamanların katedral ve kiliseleri, medya ve basın patronlarını kardinaller ve sütun yazarlarını vaaz papazları, diğer gazetecileri, din hizmetlileri ya da hademe-i hayrat saymanın buradaki çözümlemeye yardımcı olacağını düşünüyorum. "İnsanı" edilgen hale getirmek hem daha kolaylaşmakta ve hem de daha büyük bir yoğunlukla uygulanabilmektedir.

***

"İnsan" edilgendir.
Edilgen "insan" sürüdür.
Sürülerde ise aşk yoktur.

***

Bölünmüşlükte, parçalılıkta, ve kasabada aşk olduğu inancında değilim; hayvansı cinsellikle, yalnızlıktan kaçışla, aşkı birbirine karıştırmamak gerekir. Aşkta sonsuzluk ve süreklilik başlangıç önermesidir. Sonsuz kavramı olmadan aşkın doğması imkânsızdır ve tarihsel olarak da doğmadığı biliniyor.

Ayrıca aşkta bir çekim söz konusudur; çekim kavramı için önce insanın hareketliliği kavramı zorunlu olmaktadır. Dolayısıyla dünyanın hareketliliği ve Kopernicus Devri-

Caravaggio

mi'nden önce de aşkın kavram olarak doğması mümkün değildir.

***

"Tek başıma kendimi ne kadar geliştiririm" değil,

"Kendi başıma başkasını nasıl geliştiririm" ilke budur.

"Sevginin kaynağı ortaklıktır."

"Sevmek, bir başkasını geliştirmektir."

Karakusunlar Köyü, 12 Eylül '90

***

Aşkta karşındakiyle birlikte bir ortak duyma esastır. Bu ise bir güven meselesidir. Güvenli olmayanın âşık olması ve sevişmesi mümkün olmuyor.

Bugün Amerika ve Avrupa'da aşk romanı yazılamamaktadır; çünkü aşk bitmiştir. Yazılan, sadece yoz bir cinselliktir; yozluk insanın kendisini aşağılaması olarak gerçekleşiyor.

Yoz, kendisine sonsuz güvensizdir.

Bugün "insan" için temel çizgi yozluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Aynı zaman kesitinde birden fazla kişiyle "sevişmek", aşırı güvensizlikle birlikte ortaya çıkabiliyor; "Josefine Durumu" da denebilir. Büyük bir güvensizliği ve yalnız kalma korkusunu yansıtıyor. Buna "sevişmek" demek ve aşk dememek gereklidir. Bunun bir de kişiliklerin eşitsiz gelişmesinden doğan çok ender ve daha çok sanatçılarda çıkan türü var; şimdilik sadece değinmekle yetiniyorum.

Sovyet sisteminde aşk sadece kuruluş döneminde yaşandı ve yazıldı. Bir güvenli eylemlilik içinde ve insanın kendi yazgısını eline aldığını düşündüğü zamanda ortaya çıkabiliyordu.

Bugün Türkiye'de aşk yazılmıyor.

Hızlı parçalılık ve küçülme süreci içinde, ufuk görülmemekte ve çekim duyulmamaktadır. Son derece edilgen ve son derece küçülmüş "insan" bir yeni ve ortak dünya kurma güç ve güvenini kendisinde bulamıyor; aşksızlık dönemidir.

Aşkı, bu insanın büyük gerçekleşme sürecini, yıllarca, insanın özüyle ilgili düşüncelerimi kolaylıkla ortaya koyabilmek için ön plana çıkardım.

İnsanın gelişimi, tanrının yerine kendisini koyabilmek çizgisindedir.

İnsanın gelişimi, kendine olan sevgisinin yerine, karşısındakini, cinsi, sevmeyi koyabilme çizgisindedir.

Bu çizgide düşünmeyi sürdürmek istiyorum.

Bu yazı Yalçın Küçük'ün Tenkit, (Tekin Yayınevi, 2016, İstanbul) kitabından alınmıştır.

---

[1] Felsefesi ve içsel çözümlemeli romanı olmayan bir halkın dilinin gelişmişliğinden söz edilebileceğini sanmıyorum; "true" ve "real" sözcükleri yanyana geldiğinde bunları Türkçeleştirmek gerçekten son derece risklidir. "Gerçek" mi, birincisi bir asıla uygunluğu, bağlılığı, ikincisi kendi halinde varlığı gerektiriyor. Birincisi daha çok kavramsal, ikincisi daha çok maddeseldir. Bir paragraftan bir cümle veya bir cümleden bir cümlecik almayı doğru bulmuyorum. İlk alıntıyı daha uzun olarak aktarıyorum; hem Marx'ın dili ne ölçüde ciddiye aldığını gösteriyor ve hem de felsefesiyle Türkçeyi bilen bir çevirmeni bekliyor.
"The basis of irreligious critics is: man makes religion, religion does not makes man. Religion is the self-consciousness and self-esteen of man who has either not yet found himself or has already lost himself again. But man is no abstract being encamped outside the world. Man is the world of man, the state, society. This state, this society, produce religion an inverted world-consciousness, because they are an inverted world. Reiligion is the general the ory of that world, is encyclopaedici compendium, its logic in a popular form, its spiritualistic point d'honneur, its enthusiasm, its moral sanction, its solemn complement, its universal source of sonsolation and justification. It is fantastic realisation of the human essence because human essence has no true reality. The struggle against religion is therefore indirectly a fight against the world of which religion is the spirituel aroma." Bkz: K. Marx-F. Engels *Collected Works*, Vol. III. s.175.

[2] Yalçın Küçük, *Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Çözülüşü*, Mızrak Yayınları, 2011, İstanbul.

TARİHİN İTİBARSIZLAŞAN MAĞDURLARI

Ahmet Arslan

Peki, Spinoza,"evrenin gerçek vatandaşı" diye anılan, varlıklı bir ailenin çocukluğunun sonrasında gözlük camları yaparak geçimini sağlamak zorundaki yoksulluk, horlanmışlık, kıyılmışlıklar içinde yaşayıp da, hiç kimseyi incitmeden; olumsuzluklarını dahi olumlayan, genç yaşında veremden ölmüş bir Spinoza? O, bir erdem abidesidir; oysa çevresinde bir şeytan gibi taşlandı, önce içlerinden geldiği Yahudiler, sonrasındaysa Hıristiyanlarca. Lakin "erdem" denildi mi hemen bir Sokrates'i anar, Rousseau'yla da usa vurumu sürdürür ne yazık ki insanoğlu.

"Tüm tarih aslında seçkinlerin ve onları izleyenlerin bir ürünüdür."
-M. Sheler-

"*Tarihin şaşmaz yargısı*" ya da "*bellek yanılır, tarih yanılmaz*!" Bu iki görüş de toplumca algılandığı biçiminde değildir; yani sanallığına, sahteliğine ilişkin; kısmen doğruluk taşıyor olmasına karşın. Tıpkı günümüzdeki yaşanılan kirlenmiş algı ve bilgiler türünden.

Diyelim ki, dipsiz zamanın kuyusunda tarihi, bir akarsuya benzetelim; arada bir derinden derine "geri"ye doğru kavis çizip, ama çokluk "ileri"ye, yani yokuş aşağı akan bir akarsuya. İçindeyiz hepimiz; köle, özgür, emekçi ve elitler olarak. Bir sandal, bir yelken düşünün, akarsuda yüzen... Üzülerek belirtelim ki, pusulasını yitiren bu dünyanın "tacirlere, yani *rantçılara hizmet etmekle yükümlü bir kültür" döngüsüne ilişkin "geçmiş"i, bugünün koşul ve ortamı içinde değerlendirmek-yorumlamak; bilemiyorum ya, tarihin "bubi tuzakları" denilen yanılgıları içine bizi de sürükleyip, en azından toplumu derinden derine, etkileyecek sinsice oluşan o tür yanlışlığın çoğalıp, temel atmasına bir nebze de olsa katkıda bulunmak değil midir acaba*? Suçsuz kurbanların, yani suçlu yağmacıların kök saldığı bir çağda kimin gerçek, kimin sanal kahraman olduğunu nasıl, neye göre saptayacağız; ölçümüz nedir en azından; aslolan, tarih denilen sürecin temel omurgası, "*arka sokak*" nesnelliğiyle gözler önüne serilmesi gerekirken.

Eşitsizliğin daha da derinleştiği bir dünyada, elbet insanoğlunun göstermelik de olsa başlıca temel amacı bu ortama yol açan neden ve sonuçları, koşulları içinde hakkaniyeti, adaleti ve nesnelliği yaşayabilir kılmaktır. Yani bu tür yaşamı ilke edinenlerin hakim olduğu bir toplumda, tarih de elbet "*bubi tuzak*"larından arınmış biçimde gerçek ayakları üzerindeki dosdoğru bir düzlemde okunulup, kavranılması, yani algılanması sağlanacak. İşte o zaman "itibar"ları söz yerindeyse bir bakıma gasp edilmiş tarihi kişilerin hakkaniyet ölçüsüne ilişkin gerçek değerleri bilinmiş olacaktır böylece.

Tarihte, "itibar"sızlaşanların başında *Aristarkhos, Herakleides, Emplodeks, Plutarkhos, A.R. Wallece, Spinoza, Tesla*... gibileri gelir sanıyorum. Bilim ve tarihi kişilikli bu örnekleri daha da çoğaltmak olası. Doğrudur, bugünkü dünya, "*Kopernik - Galilei*" dendi mi hemen hemen herkes bilir; birini "*Kopernikus devrimi*," diğeriniyse bilimin "özgürlük savaşçısı" diye ayakta alkışlar çokluk! Oysa yeryüzünün Güneşe ve Aya olan uzaklığına ilişkin yaptığı geometrik ölçümler sonucu, "*yermerkez*"li sistemin yanlışlığını görüp,"*güneş merkezli*" görüşü ilk kez ortaya atan *(İÖ.320-240)* yıllarında yaşamış *Sisamlı Aristarkhos*'ın varlığını bilmez, itibarını vermek istemeyiz nedense. Ya, "*dünyanın Güneşin çevresinde döndüğünü*" ısrarla vurgulayıp, yalnız fazla konuştuğu içinse çevresinde pek de sevilmeyen, ta *Atina*'ya dek giderek *Platon'un Akademi*'sinde öğretim görevlisi, İÖ.400'lü yıllarda yaşamış *Galilei*'nin öncülü *Pontus-Ereğlili Herakleides*? Evrim düşüncesinin bir bakıma "ilk"i diyebileceğimiz *Emplodeks* ile *Newton*'dan *15 yy.* önce Ayın yapısına ilişkin "*yer çekim*" yasasına işaret eden *Plutarkhos*. Yine *evrim teorisinin,* babasınca "*Ateş etmekten, köpeklerden ve sıçan yakalamaktan başka hiçbir şeyle ilgilenmiyorsun, bu gidişle ailenin yüz karası olacaksın...*" diye azarladığı, varlıklı bir ailenin çocuğu *Darwin*'e, düşündaşı yoksul *A. Wallece*'in, o teoriyi bir hazır reçete türünden sunmasına ilişkin, yine *Darwin*'in "*Türlerin Kökeni*"ni yayınlamasından sonra, ayni *Wallece*'in, "İşte bu kadar bu iş, huzur içindeyim"

Diyeceğimiz besbelli, adaletsiz ve şaşmaz "tarih"in garip cilvesi olarak bunlara, "tarihin mağdurlarıdır" diyorum hepten; hem de külliyen haklılığa inanaraktan. Böylece, "nedirli" değil, "kim için tarihe" yöneltilen açmaz içinde hayvanlıktan insanlığa, köylülükten kentliliğe, yerellikten ulusallığa, yani evrenselliğe ulaşmaya çalışan insanın öyküsü, kendini ve karşıtını yaratabilmenin savaşımı-sınavıdır bir bakıma. Bundan, insanlığın utkuyla çıkacağı kesinkes. Ancak kesin olmayıp, yazık olan insanoğlunun yitirdiği zamandır.

biçiminde psikolojik olarak rahatlaması, *O*'nun mütevazi, olgunlaşmış kişiliğinin dışa vurulması demek değil midir acep? Peki, *Spinoza, "evrenin gerçek vatandaşı"* diye anılan, varlıklı bir ailenin çocukluğunun sonrasında gözlük camları yaparak geçimini sağlamak zorundaki yoksulluk, horlanmışlık, kıyılmışlıklar içinde yaşayıp da, hiç kimseyi incitmeden; olumsuzluklarını dahi olumlayan, genç yaşında veremden ölmüş bir *Spinoza*? *O, bir erdem abidesidir; oysa çevresinde bir şeytan gibi taşlandı, önce içlerinden geldiği Yahudiler, sonrasındaysa Hıristiyanlarca. Lakin "erdem" denildi mi hemen bir Sokrates'i anar, Rousseau'yla da usa vurumu sürdürür ne yazık ki insanoğlu.* Yine, yoksulluklar içinde salt geçinebilmek için hamallık bile yapıp, elektriğe ilişkin görüşleri aşırtılarak, kendine mal etmeye çalışan ünlü ve varlıklı bir *Edison*'un yanı sıra madalyonun öbür yüzündeki *Tesla*'ya ne diyeceğiz, peki?

Diyeceğimiz besbelli, adaletsiz ve şaşmaz "tarih"in garip cilvesi olarak bunlara, *"tarihin mağdurlarıdır"* diyorum hepten; hem de külliyen haklılığa inanaraktan. Böylece, *"nedirli"* değil, *"kim için tarihe"* yöneltilen açmaz içinde *hayvanlıktan insanlığa, köylülükten kentliliğe, yerellikten ulusallığa, yani evrenselliğe ulaşmaya çalışan insanın öyküsü, kendini ve karşıtını yaratabilmenin savaşımı-sınavıdır bir bakıma.* Bundan, insanlığın utkuyla çıkacağı kesinkes. Ancak kesin olmayıp, yazık olan insanoğlunun yitirdiği zamandır. Yine de en adil hakemin zaman olduğu, ne denli üzeri basa-basa vurgulanıp, derinliğin aynası okunabilindi mi, onlarca-yüzlerce tarihi değerlerin nasıl itibarsızlaşıp mağdurlaştığı hayretle görülmüyor değil. Oysa bu tür şaşırma hali, etkilemesi gerekirken; *at gözlülüğümüz, sağır sultanlığımız ve de "karıncayı nasıl nallayabileceğimiz"* mutlaklığıyla bir çıkmaza, fasit bir döngüye sokmuştur bizi; dön babam dön dönebildiğince, geleneksel ve durağan düşüncelerin boyunduruğunda! Onun için insanlık, tarihi, kendine ötekileşen yabancılaşmış dramsal bir öykünün adıdır düpedüz. Bu, çok büyük bir acıdır düşün üreten varlık için.

"Platon dostumdur, Aristo dostumdur, ama en iyi dostum gerçektir" diyen *Newton* yerden göğe kadar haklıdır; yalnız madalyonun görünür yüzüne göre; öbürüne göre değil. *"Bir Aristarkhos'un, bir Herakleides'in, bir Wallece'in..." "ilk"*-lik tablosunun görünmez yüzünde bile yine *ilk'liklerde* yer almasına karşın, üzülerek belirtelim ki, hiç önemsenmeyip, bilinmek istenmediği halde her şeyin, her şeye göre somutsallıkla değerlendirmek, elbet bilim adamının işlevleri arasındadır. Lakin haksızlığın oluştuğu dünyada haklı bir mağdurun itibarını vermek için oluşan savaşımı desteklemek, aydın bir bilim adamının işlevi değil midir? Saygı değer *Newton* ile yandaşlarına bu soruyu sormak gerekiyor öncelikle?

Evet, yazarlığıyla, "aydın" olmasını her zaman beğendiğim *V. Hugo*'nun, *"Örümceği ve ısırgan otunu çok severim, çünkü onları hiç seven yok"* derken *yoksul, dilenci ve baldırı çıplakları* en fazla sevdiği anlamına gelir ki; *O*'nun düşün dünyasını besleyen, duygusallığını diri tutan başlıca normlardır; sokaktakilerin damla-damla akmaktaki gözyaşları olarak. *Yanılmıyorsam, yanlış bir evlilikten ötürü ruh hastanesinde yatan* kızını görmeye *her gidişinde, onun ayaklarına kapanıp,* hüngür-hüngür *nasıl* ağladığı *yazılıdır, iri cüsseli Hugo'nun gözyaşlarına ilişkin, bu damlaları besleyecek tarihin yapraklarında. Ağlayan Hugo değildir aslında, bakar kör dünyanın gözleri önünde; ağlaması, bundan ders çıkartması gerekenlere, yani başını önüne* eğmeyen arsızlaradır sözü, *Sefiller'i kurgulayan ölmez yazarın mesajı.* İşte sözümüz, çevremizdeki adı-sanı bilinmeyen, ünsüz bilmem ne kadar *"adsız kahraman"*ın olduğudur; bir çeşit herkesin, hakkında az-boz bilgilendiği *Köroğlu*, Çakıcı ya da *Dadaloğlu...* gibi. Onlar, sokakların-dağların *"adsız kahraman"*-larıdır yerelliğin uçsuz-bucaksız sonsuzluğuna açılmak isterken! Hem onları, hem de düşün ve bilim dünyasına ilişkin itibarsızlaşan *tarihin mağdurlarını* bir dünyalı olarak insanlık adına saygı ve sevgiyle anıyoruz. Anıyoruz, çünkü bugünün uygarlık düzeyine öyle kolayca ulaşılamadı; rahatlığı, konforluğu sözüm ona yaşadığını savsaklayan *pragmacı- modern bireyin*, onlara her yerde ve her zaman bir şükran borcu vardır, var olacaktır da; hem de ödünç aldığı gelecek kuşaklar adına, yarının hakça yaşanılır "dünya"ları adına!

ARZU

Hasan Çapik

bencilleştim sonunda
gör arzumun açlığını
kendime istiyorum
dünya, tüm acılarını

AŞK DİYOR Kİ

bir çırpıda çekerim seni içime
bin çırpıda çıkamazsın içimden
aşkım ben, ben söylüyorum

BİR SİYASAL İSLAM GÜZELLEMESİ OLARAK KAR ROMANI

Taylan Kara

Kar romanında ilk ve süreğen bir şekilde göze çarpan şey solcu, sosyalist, Cumhuriyetçi, Atatürkçü ya da laik olarak verilen karakterlerin tamamının kötü karakterler olmasıdır. Bunların içinde bir tane bile "normal" insan yoktur. Küçük Emrah filmlerindeki karakterler bile bu kitaptakiler kadar şematik değildir. Bütün Türklerin iyi, bütün Bizanslıların iğrenç olduğu Malkoçoğlu filmleri bile bu kadar karikatürize edilmemiştir.

Orhan Pamuk'un 2002 yılında çıkan Kar romanını bir cümleyle özetlemek gerekseydi bu cümle kesinlikle şu olurdu:

Kar, bir Siyasal İslam güzellemesidir. Bunu öyle gizleyerek ya da dolaylı olarak değil açık açık yapar. Kar romanına şöyle yüzeysel bir bakış atmak bile kitabın bir Siyasal İslam güzellemesi olduğunu anlamak için yeterlidir.

Bu yazı bu kitabın ayrıntılı bir edebi eleştirisi değildir. Bu kitapla ilgili detaylı bir edebi değerlendirme için Cengiz Gündoğdu'nun "Kar... Bozuk bir meta" başlıklı yazısı okunabilir.[1]

Bu yazıda sadece roman kahramanlarından yola çıkılarak bir değerlendirme yapılacaktır.

***

Kar romanında ilk ve süreğen bir şekilde göze çarpan şey solcu, sosyalist, Cumhuriyetçi, Atatürkçü ya da laik olarak verilen karakterlerin tamamının kötü karakterler olmasıdır. Bunların içinde bir tane bile "normal" insan yoktur. Küçük Emrah filmlerindeki karakterler bile bu kitaptakiler kadar şematik değildir. Bütün Türklerin iyi, bütün Bizanslıların iğrenç olduğu Malkoçoğlu filmleri bile bu kadar karikatürize edilmemiştir. Şablonlaştırmada ve karikatürize etmede O. Pamuk'un bu romanıyla ancak siyasal İslamcıların "başörtüsüz kadın perdesiz eve benzer ya kiralıktır ya satılık" düzeyindeki 5. sınıf romanları yarışabilir.

Kitaptaki dini karakterler ise radikalinden ılımlısına mazlum, bilge, nur yüzlü, hoşgörülü, zeki ve fedakârdır.

***

Kitaptan bazı örnekler verelim. Muhtar ile Ka eski solcu arkadaşlarından söz ederler:

Muhtar'ın bir sorusu üzerine, bir zamanlar "dergide üçüncü dünya üzerine yazılar yazan" kıvırcık saçlı, Malatyalı Tufan'ın delirdiğini işittiğini gülümseyerek söyledi... Mahmut'u sordu daha sonra Muhtar. Ka onun şeriatçı Hayrullah Efendi'nin cemaatine katıldığını, bir zamanlar sol için girdiği kavgalardaki hırsla, şimdi Almanya'da hangi camiye hangi cemaat hakim olacak kavgalarına karıştığını söyledi... Hamburg'taki Türk mafyasıyla çalışıp zengin olan teorik Tarık'ı hatırladılar. Bir zamanlar Muhtar, Ka, Taner ve İpek ile birlikte matbaadan yeni çıkmış dergileri katlayan Sadık şimdi Alpler'den Almanya'ya kaçak işçi sokan bir çeteye elebaşılık ediyordu.

Ka'nın Almanya'da tanıdığı siyasal sürgünler içinde en mutlusu Ferhat, PKK'ya katılmış, milliyetçi bir heyecanla Türk Hava Yolları bürolarına saldırıyor, Türk konsolosluklarına molotof kokteyli atarken CNN'de gözüküyor ve bir gün yazacağı şiirleri hayal ederek Kürtçe öğreniyordu. Muhtar'ın tuhaf bir merakla sorduğu başka bazı isimleri ise Ka ya çoktan unutmuştu, ya da küçük çetelere katılan, gizli servisler için çalışan, karanlık işlere giren pek çokları gibi yok olduklarını, kaybolduklarını ve büyük ihtimal sessizce öldürülüp bir kanala atıldıklarını işitmişti.[2]

Kitap, bu ve benzeri onlarca örnekle doludur. Kitapta solcu, laik, Cumhuriyetçi, sosyalist olarak sunulan bütün karakterler ya çeteci, ya mafya, ya katil, ya darbeci, alçak, iğrenç ve aşağılık insanlardır. Lacivert'ten Muhtar'a, Hediye'den İpek'e, Sunay Zaim'den Ka'ya... Çeteci, katil ya da alçak olmayanlar ise bir zamanlar solcu olmuş ve dönmüşlerdir. Kitaba göre solcular ya dönerler ya da alçak olurlar.

Yine kitaptan örnekler:

-Soru da şudur: Ben şimdi bir komünist, bir modernleşmeci, laik, demokrat, yurtsever olarak önce aydınlanmaya mı inanmalıyım, halkın iradesine mi? Aydınlanmaya ve Batılılaşmaya sonuna kadar inanıyorsam dincilere karşı yapılan bu askerî darbeyi desteklemem gerekir. Yok halkın iradesi her şeyden öndeyse ve ben artık katıksız bir demokrat olmuşsam o zaman

14 MART 2002 Cumhuriyet PARASIZ EK

KİTAP

"Kar" ile yine eleşti

Orhan Pamuk

Hemen her yeni kitabında olduğu gibi Orhan Pamuk'un "Kar" romanı da değişik tartışmalara neden oldu. Kimilerine göre Orhan Pamuk romanlarının önüne çıkmış, çok mevzuyla ilgilenmiş, romanı arkada kalmıştı; kimilerine göre romanlarını alanlar aslında okumuyorlardı. Ama Orhan Pamuk'un dünya çapında bir yazar olduğu konusunda büyük çoğunluk hemfikirdi. Zaten yurtdışına gidenler de kitapçı vitrinlerinde onun yapıtları ile yüzyüze geliyorlardı. Biz bu söyleşimizde Orhan Pamuk'la romanın edebi yanı ve kendisine yönetilen eleştirileri ön plana çıkarmaya özen gösterdik. Pamuk'la söyleşiyi yaptığımızda romanın satışı 80 bine ulaşmıştı. Bu bir rekordu. Zor okunduğu söylenen bir yazarın bir ülkede bir ay dolmadan 90 bin satışa ulaşması da önemli bir başarıydı.

ÖRAL ÇALIŞLAR

CUMHURİYET KİTAP SAYI: 630

O. Parnuk'un bu sözleri söylediği Cumhuriyet, ikinci cumhuriyetçilerin, liberallerin işgal ettiği Cumhuriyet değil, başında İlhan Selçuk'un olduğu Cumhuriyettir.
Bu kitapla sorunu olmayan bir sol olabilir mi?

gidip bu bildiriyi imzalamam gerekir.[3]

-Uğruna bütün hayatını berbat ettiği bu solcu lafların en sonunda bir işe yarayacağını, o laflar sayesinde İpek ile sevişebileceğini düşünüyordu.[4]

-Eli silahlı sosyalistler Kars'ta artık eskisi gibi güçlü olmadıkları, yol kesmek, polis öldürmek, bombalı paket bırakmak gibi eylemleri ancak Kürt gerillaların izni ve yardımıyla yapabildikleri için erken yaşlanmakta olan bu militanlarda bir eziklik vardı.[5]

Kitaptan şunları öğreniyoruz:

Aydınlanmaya ve Batılılaşmaya inanıyorsan darbeyi desteklemen gerekir.

"Solcu laflar" ancak sevişmeye yarar.

Eli silahlı sosyalistler yol keser, polis öldürür, bombalı paket bırakır.

Kitaptan bir başka örnek:

-Söylentilere göre kayıp ağabeyinin güzel karısıyla evlenebilmek için devletten bir "ölü" kâğıdı almak istemişti bu adam. Bu amaçla ağabeyinin kaçırılmasından bir yıl sonra başvurduğu emniyet, gizli istihbarat servisleri, savcılık ve askerî garnizondan kovulmuş, bir intikam isteğinden çok, konuyu bir tek onlarla konuşabildiği için son iki aydır kayıp ailelerine katılmıştı.[6]

Kar kitabında "kayıp aileleri"nin ele alınış şekli budur.

-Ama Kadife'nin bütün Kars'ın önünde başını açmasının hem sanat hem de çok derin bir siyaset olacağını da hissediyorsunuzdur." "Başını açacaksa Lacivert'i bırakırız," dedi Osman Nuri Çolak.[7]

-Sunay zengin ve aydın bir iktidar sahibi görünümündeydi ama yoksul halkla da dans ediyor, şakalaşıyor, ... Fransız ihtilalinin coşkusu, aşının, prezervatifin ve rakının faydaları, zengin orospunun göbek dansı, ... gibi konularda öğretici ve kısa sahneler de oyunun şurasına burasına doğal bir düzensizlik içerisinde serpiştirilmişti.[8]

-... orduevlerinde eski askerlik arkadaşlarıyla buluşup iyice içtiği gecelerde kendisinin her Atatürkçü askerin içinde yatan şeyi yapmaya "hiç olmazsa" cesaret ettiğini söyler, fazla ileri gitmeden arkadaşlarını dincilerden korkmakla, hımbıllık ve korkaklıkla suçlardı.[9]

Kitaptan şunları çıkarabiliriz:

Başörtülü kızın başını açtırmak için şantaj yapan laik darbeciler...

Her Atatürkçü askerin içinde darbecilik vardır.

Fransız İhtilali, aşı, prezervatif ve rakının faydaları... Bir romanda karakterler ancak bu kadar karikatürize edilebilirdi.

***

Darbeci Sunay Zaim, Robespierre, Lenin, Jakoben, Atatürk, Che Guevera, Brecht...

Carlos Latuf'un karikatüründe yargıç, "Teröristler ve onların silahları!" diyor.

Kitapta bu isimlerin hepsi ya da birkaçı neredeyse istisnasız yan yana sayılır.

***

Şimdi burada ne söylenebilir? Darbeci, alçak, ahlaksız solcular elbette vardır; peki solcuların, laiklerin, Cumhuriyetçilerin, laiklerin hepsi böyle midir? Bu düşünce yapısını yalnızca bu tipler mi oluşturmaktadır?

Burada G. Lukacs'ın sorduğu soruyu sormamız gerekir.

G.Lukacs şunu yazar:

Sormamız gereken soru, "x gerçeklikte var mıdır? Değil, "x gerçekliğin tümünü temsil eder mi?" olmalıdır. Sonra gene, sorulacak soru, "x edebiyatın dışında bırakılmalı mı?" değil, "x'le yetinilmeli mi?"dir.[10]

O. Pamuk soldan, sol değerlerden, solu çağrıştıran her şeyden nefret etmektedir. Bu nefreti roman estetiğini zedeleyecek kadar kaba bir şekilde sergilemektedir. Roman karakterleri, bu nefret, bu gözü dönmüşlük nedeniyle yazarın birer kuklası halindedir.

10'dan fazla karakter içinde tek bir tane, bir tane bile normal solcu, laik, Cumhuriyetçi karakter yoktur. Bütün solcular döner; mafya, çeteci ya da İslamcı olur. Bu kitapta solculuk bir anomali, bir hastalık, döneklik, darbecilik veya ahlaksızlıktır. Jakobenlik ise bu kitaba göre nedensiz bir darbe hareketi, bir psikopatlık, bir tür ruh hastalığıdır.

***

Peki romandaki her karakter böyle midir? Örneğin dini karakterler nasıldır?

Kitaptan örneklerle devam edelim.

Ka, Kürt Şeyhi Saadettin Efendi Hazretleri'ni anlatmaktadır:

-O ihtiyar adamdan her yere bir nur yayılıyordu. Derken yattığım yerde bir ışık tam gözümün içine vurup beni uyandırdı. Bir pişmanlık ve umut ile ayağa kalktım. Baktım az ötede aydınlık bir kapı açılmış, birileri girip çıkıyor. İçimden gelen sesi dinleyerek onların peşinden gittim. Beni aralarına aldılar ve aydınlık, sıcacık bir eve soktular... Bu evin, söylentilerini işittiğim Kürt Şeyhi Saadettin Efendi Hazretleri'nin gizli tekkesi olduğunu anlamıştım.[11]

-Yalnız kaldığımızda (Şeyh) bana tatlılıkla gülümsedi. Onun az önce rüyamda gördüğüm iyi yürekli ihtiyar olduğu-

Kar romanını bu topluma sol pazarlamıştır. Bu beşinci sınıf siyasal İslam güzellemesi, sol-sosyalist-ilerici yayın organları tarafından göklere çıkarılmıştır. Bu sol yayın organları manşetlerinde ve birinci sayfalarında Siyasal İslama karşı iken kültür sanat sayfalarında bu romanı övmüşlerdir. 2002 yılında bu kitap çıkar çıkmaz yazar Necmiye Alpay, son derece zorlama bir övgü yazısında bu kitaba methiyeler dizmiştir.

Nur yüzlü, bilge, anlayışlı şeyhler... "Başörtüsüne uzanan elin hareketsiz kalması..." Böylesine çiğ, böylesine şematik bir anlatıma en başarısız İslamcı yazarların en bayağı romanlarında bile rastlayamazsınız. Böylesi ancak günümüzde bazı televizyonların, izleyiciyi ahmaklaştırmak için koyduğu mistik dizilerde görülebilir.

nu anlayarak rahatladım. İçimden öyle geldiği için bana bir evliya gibi gözüken bu ulu kişinin elini öptüm. Çok şaşırdığım bir şey yaptı. O da benim elimi öptü. Yıllardır duymadığım bir huzur yayıldı içime. Onunla her şeyi konuşabileceğimi, bütün hayatımı anlatacağımı hemen anladım.[12]

-Şeyh beni en yakınına oturtuyor, dertlerimi dinleyip yüreğime Allah sevgisi yerleştiriyordu. Hep ağlıyor, bundan çok huzur duyuyordum.[13]

-Ka da korkusunu Şeyh'in gördüğünü anladı. Ama Şeyh'te öyle bir şey vardı ki Ka korkusundan utanmadı. ... Ka bir anda kendisini Şeyh Efendi'nin elini öperken buldu.[14]

-Davetime icabet ettiğin için nurol," dedi şeyh. "Seni rüyamda gördüm. Kar yağıyordu." "Ben de sizi rüyamda gördüm Efendi Hazretleri," dedi Ka. "Buraya mutlu olmak için geldim." "Mutluluğun burada olduğunun içine doğması bizleri mutlu etti," dedi Şeyh.[15]

-Bizden niye korkuyorsunuz?" dedi Şeyh, çok şaşırmış gibi yaparak gözlerini kocaman kocaman açtı. Şişman ve sevimli bir adamdı, etrafındakilerin de içtenlikle gülümsediklerini gördü Ka. "Bizden niye korktuğunuzu söylemeyecek misiniz?"

"Söylerim, ama alınmanızı da istemem," dedi Ka.

"Alınmayacağız," dedi Şeyh. "Buyrun yanıma oturun. Sizin korkunuzu öğrenmek çok önemli bizim için.[16]

-"Hicran kim?"

... Bir kızım olsaydı onun gibi güzel, akıllı ve cesur olsun isterdim. Türbancı kızların lideridir o, hiçbir şeyden korkmaz, çok kişiliklidir. Aslında başlangıçta, ateist babasının etkisiyle o da dinsizmiş, İstanbul'da mankenlik yapıyormuş, televizyona çıkıp kıçını bacaklarını gösteriyormuş. ...

Hicran 'Sizi ortaçağın karanlığına götüren bu bez parçasını güzel başlarınızdan çıkarın!' diyerek kızların en şaşkınının başörtüsüne elini atıp çekmeye yeltenmiş ve o el o anda hareketsiz kalmış. Hemen kendini yere atıp kızdan -akılsızın akılsızı kardeşi bizim sınıftadır- özür dilemiş. Ertesi gün, gene gelmiş, daha ertesi gün gene ve onlara katılıp bir daha İstanbul'a dönmemiş. Türbanı ezilen Müslüman Anadolu kadınının siyasal bayrağı haline getiren bir azizedir o, inan bana![17]

Nur yüzlü, bilge, anlayışlı şeyhler...

"Başörtüsüne uzanan elin hareketsiz kalması..." Böylesine çiğ, böylesine şematik bir anlatıma en başarısız İslamcı yazarların en bayağı romanlarında bile rastlayamazsınız. Böylesi ancak günümüzde bazı televizyonların, izleyiciyi ahmaklaştırmak için koyduğu mistik dizilerde görülebilir.

***

Örnekleri sayfalarca uzatılabilir. **Kar romanı ilk sayfasından itibaren en bayağı siyasal şablonların, en klişe karikatür karakterlerin, en kaba sol düşmanlığının hiçbir özen gösterilmeden olduğu gibi okurun kafasına boca edildiği bir Siyasal İslam güzellemesidir.**

***

Emre Kongar, Kar romanı ile ilgili şunları yazar:

"... içindeki insan tipleri de (hatta benim karikatür olarak niteleyeceğim kadar) sert ve kalın çizgilerle belirlenmiştir."[18]

Sol düşünceyi ve Cumhuriyeti çökertme savaşı edebiyat, düşün ve yayın çevresinde başlamıştır. Yıkımın nedenini, bu toplumun bugünkü durumunun kökenlerini biraz da oralarda aramak gerekir.

Kar romanı, büyük "yüceltmen" Emre Kongar'a bile bunları yazdırabilmiştir.

Çünkü bir O. Pamuk "yüceltmen"i olan E. Kongar, bu kitabı övmek için aldığını açıkça söyler:

"(Kar) Kitabı ilk çıktığında büyük bir hevesle aldım ve üzerinde bir övgü yazısı yazmak için satırların altını çize çize okumaya başladım..."[19]

"Yüceltmen" E. Kongar bile bu kitabı överken "Siyasal İslama angaje" bulmakta ve ideolojisini eleştirmektedir.

***

Kar romanını bu topluma sol pazarlamıştır. Bu beşinci sınıf siyasal İslam güzellemesi, sol-sosyalist-ilerici yayın organları tarafından göklere çıkarılmıştır. Bu sol yayın organları manşetlerinde ve birinci sayfalarında Siyasal İslama karşı iken kültür sanat sayfalarında bu romanı övmüşlerdir.

2002 yılında bu kitap çıkar çıkmaz yazar Necmiye Alpay, son derece zorlama bir övgü yazısında bu kitaba şöyle methiyeler dizmiştir:

"... Roman tekniği ve özellikleri, izlekler ve yerlemler romandan romana değişse de bu büyük sorunsal hep işleyiş halinde. "Kar" bu açıdan Beyaz Kale'den sonra ikinci doruk."[20]

Cumhuriyet Kitap'ın 14 Mart 2002 tarihli sayısının kapağında O. Pamuk'un Kar kitabı vardır.

O. Pamuk kapaktaki söyleşisinde şunları söyler:

"Temel olarak askeri darbeye dayanan Atatürkçü davranış tarzının en inandırıcı, en makul ifade yollarını da göstermek istedim."

"Şimdi laiklik yalnızca askeri darbeler sırasında hatırlanan bir ilke."

O. Pamuk'un bu sözleri söylediği Cumhuriyet, ikinci cumhuriyetçilerin, liberallerin işgal ettiği Cumhuriyet değil, başında İlhan Selçuk'un olduğu Cumhuriyettir.

Bu birinci sınıf sol nefretini okura kusan beşinci sınıf romanı, bu siyasal İslam güzellemesini, topluma bizzat kendini sol-sosyalist-ilerici olarak tanımlayan yayın organları pompalamıştır. Bu şaşırtıcı durum, ibret verici bir olgu olarak tarihe geçmiştir.

Şu kural hiç şaşmaz.

Sol düşünceyi ve Cumhuriyeti çökertme savaşı edebiyat, düşün ve yayın çevresinde başlamıştır. Yıkımın nedenini, bu toplumun bugünkü durumunun kökenlerini biraz da oralarda aramak gerekir.

***

Sosyalist bir gazetenin eski yöneticilerinden biri yıllar önce O. Pamuk'la ilgili bir mesaj atmıştı:

"O. Pamuk ile solun ne sorunu var anlamıyorum."

Yukarıdaki yazılanları dikkate alsaydı aslında şunu sorması gerekirdi:

Bu kitapla sorunu olmayan bir sol olabilir mi?

---

[1] http://www.insanbu.com/eski/a_haber497b.html?nosu=1057
[2] Orhan Pamuk, Kar, s.61-2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
[3] Age, s.241
[4] Age, s.244
[5] Age, s.269
[6] Age, s.274-5
[7] Age, s.334
[8] Age, s.393
[9] Age, s.410
[10] Georg Lukacs, Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı, Çev. Cevat Çapan, Payel Yayınları, İstanbul.
[11] Age, s.57
[12] Age, s.58
[13] Age, s.98
[14] Age, s.98
[15] Age, s.98
[16] Age, s.99
[17] Age, s.110-111
[18] Emre Kongar, Yazarlar Eleştiriler Anılar, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016.
[19] Age.
[20] http://www.milliyet.com.tr/ozel/kitap/020308/kimne.html

TARTIŞMA YETMİYOR "POLEMİK" ZAMANIDIR!

Ekrem Ataer

Örgütlenme alanları; değiştirip dönüştürme ve sürekli yenilenme yolunu seçmezlerse, yorgun, yılgın ve asalak yığınların kümelenme alanları dışına çıkamazlar. Din-tarım toplumlarının sanırım en belirgin reflekslerinden biri de bu olsa gerek. Bu aidiyet açlığı, bireyleri, ilk tanıdığı insana "Nerelisin?" diye abuk sabuk bir soru sormaktan tutun da, kendini takdim ederken önce ismini ardından da nereli olduğunu söyleme ihtiyacına kadar taşıyor. Feodal yaşam sistemlerinin aidiyetçi kabul görme psikolojisinin örgütlü yaşamla karıştırıldığı hassas noktanın da bu olduğunu düşünüyorum.

Bizim gibi düşünen, söyleyen, davranan ve yaşayan insanlara bayılıyor ve sorgusuz sualsiz grup psikolojisi şemsiyesi altında toplanıveriyoruz. Bununla da kalmayıp bu kümelenme mekânının kapısına da "örgütlü mücadele" tabelasını astık mıydı değme gitsin keyfimize. Örgütlenmenin, örgütlü hareket etmenin, benzerlerin toplanması değil de benzemezlerin ortak kümeye dönüşümü olduğunu algılamadığımız müddetçe bu iş böylece süreceğe benziyor. Ne zamana kadar? Örgütlenme alanları; değiştirip dönüştürme ve sürekli yenilenme yolunu seçmezlerse, yorgun, yılgın ve asalak yığınların kümelenme alanları dışına çıkamazlar. Din-tarım toplumlarının sanırım en belirgin reflekslerinden biri de bu olsa gerek. Bu aidiyet açlığı, bireyleri, ilk tanıdığı insana "Nerelisin?" diye abuk sabuk bir soru sormaktan tutun da, kendini takdim ederken önce ismini ardından da nereli olduğunu söyleme ihtiyacına kadar taşıyor. Feodal yaşam sistemlerinin aidiyetçi kabul görme psikolojisinin örgütlü yaşamla karıştırıldığı hassas noktanın da bu olduğunu düşünüyorum. Onun içindir ki biz ve bizim modelimizdeki toplum yapılarında "örgütlü yaşam" ya da "örgütlü mücadele" tanımının altındaki gizli anlam ve ihtiyaç, aslında "bizim örgüt"ün adresi olmuştur. Kısacası örgütlü mücadeleye inanmanın ileri toplumlar ile gelişememiş toplumlardaki karşılığı taban tabana zıt görünüyor. Biri, örgüt bilincini çok cepheli ve dönüştürücü, diğeri ise yalnızca kendi cephesinde ve toplayıcı olarak algılıyor. Biri karşısında dahi olsa her düşünce ve sistem için örgütlenme modelini sindiriyor ve anlamaya çalışıyor, diğeri sindirmiş rolü oynayıp yalnızca kendi kale burçlarına muhafız arıyor ve taraf olma adına düşmanlıkları tohumluyor. Gelişememiş toplum modellerindeki örgütlenmeyi; farklı kompartımanlara sıkıştırılmış ama aynı lokomotifin çektiği insan yığınları olarak gördüğümü ifade etmek istiyorum. Asıl mesele, bu biçare vagon ahalisini çeken lokomotifi görmektir. Katar hızını almış düz bir istikamette yol alırken diğer vagonları görmek hemen hemen imkânsız gibidir. Lâkin ne zaman ki katar sert bir viraja girer(!) işte o zaman hemen yanı başınızdaki diğer vagonu dar bir açıyla da olsa görebilirsiniz. Yeter ki o dar virajlarda bulunduğunuz vagonun penceresinden dışarıya ve ileriye doğru bakacak yeteneğiniz ve gücünüz olsun. O yeteneği ve gücü bulmanın tek yolu ise bilime ve insanlık birikimlerine inanmaktan geçer. Bakmanız yetmez, baktığınızı da doğru değerlendirmeniz için mutlaka ve mutlaka özgür ve objektif olmak gerektir. İşte o zaman bulunduğunuz vagon da, diğer vagonlar da, lokomotif de ve asıl önemlisi gitmekte olduğunuz istikamet de netleşmeye başlar. Bu işlere niyetlenmez ve bulunduğunuz vagon içinde mutlu mesut yaşamayı kabullenirseniz gün gelir bu temaşa sahnesinin perdesi gümbür gümbür üzerinize düşer.

Birçoğunuza çok garip gelecek belki ama; inançlarıma, hayal ettiğim ve inandığım sisteme tamamen karşı her türlü faaliyeti, yayını, medyayı ve bireyleri takip etmekten, izlemekten büyük keyif alıyor ve bu açlığımla sürekli beslendiğime inanıyorum. Karşınızdakini izlemek ve onu okumaya çalışmak sizin taşıyıcı kolonlarınıza bir anlamda güçlendirme harcı koyuyor. Bu arada gördüğüm o ki; örgütlenme modelleri, "örgütlü insan" modelleri, propaganda ve taraftar toplama yöntemleri, kullanılan dil, üslûp hemen hemen paralel gibi. Yaratılan fenomenler, tanrılaştırma yöntemleri, kutsallar, bireysel refleksler akıl almayacak derecede birbirine yakın ya da ciddi bir farkları yok.

Öyleyse Fark Nerede?

Söyleyeyim: yalnızca markalar ve tabelalarda. Dışarıdan ve affınıza sığınarak biraz da yukarıdan bakınca vaziyet benim objektiften böyle görünüyor. Peki yaklaştıkça görünen nedir? Onu da söyleyeyim: kıyasıya, cengâverce ve hayli de şiddetli bir meydan savaşı. Aynı imparatorun farklı orduları gibi sanki; ortalık toz duman, acılar derinlemesine, kayıplar geri dönüşümsüz. Lokomotif tam sürat ve kararlı bir şekilde yoluna devam ederken tüm bunları izliyor ve traverslerin ritmik tekrarlarına "makinist" heyetinden yükselen homurtulu zafer şarkılarını duyar gibi oluyorum. Vagonlara tıkılmış yolcular ise ağır bir cenk halinde. Kimsede camdan dışarı bakacak, baksa bile görecek, görse bile söyleyecek birey cesareti bırakılmamış. Yalnızca savaşmaya ve didişmeye programlanmış android gibiler. Liyakat ayaklar altında, adalet hemen hemen yok, akıldan yoksun bir cesaret hâkim. Hemen hemen tamamı her gün yeni bir "tanrı" yaratma telaşında. İstasyonlar binmek için bekleyen insancıklarla tıklım tıklım dolu. İçeride ise bir kıyamettir gidiyor. Dışarıdan seyretmeyi seçen çok küçük bir azınlık ise hayret acı ve şaşkınlıkla izliyor. Bu ne menem bir örgütlenme modeli ise?!. Belki de kurulu sistemin tam da istediği budur.

Hal böyle olunca da birey köleleşmeye, grup sürüleşmeye, "örgütlenme" modelleri ise ister istemez aynılaşmaya başlıyor. Bina modelleri farklı olsa da kullanılan malzeme aynı olmaktan kurtulamıyor. Çünkü bulundukları durumdan memnun kompartımanların, bireyi değiştirip dönüştürmek gibi bir gayesi de olmuyor ya da bir hayal olarak varsa o da ortadan kalkıyor. Bu avara kasnak döndükçe dönüyor ve aslında kendi sonunu hazırlıyor. *(Avara kasnak: Bir kayış tarafından çevrilen, tahrik eden ve tahrik edilen kasnaklar içinde güç aktarmayan, kayışın gerginliğini sağlayan kasnaktır. Amacı sürtünme kuvvetini artırarak daha fazla güç artırılmasını sağlamak olan mekanizmanın ana parçasıdır. Zaman zaman "avare kasnak" olarak da kullanılır. Günlük dilde monoton, kendini tekrar eden, tatsız işler ve sözler için kullanılır.)*

Aynı malzemeden yapılmış yapıların foyası ancak ve ancak kuvvetli bir depremle ortaya çıkar. O deprem ise kaçınılmaz görünüyor. Bu kadar gayrı tabii durum mutlaka bir tabii afeti birlikte getirecektir! Onun için depremde toplanma alanlarını ve temel ihtiyaçları şimdiden tedarik etmekte fayda vardır. Çünkü en büyük yıkım, en çok rağbet edilen ve en kalabalık yerleşimlerin olduğu bölgelerde olur.

Diyeceksiniz ki bu kadar lafı niye ettik? Arz edeyim.

Tarif ettiğimiz toplum modellerinde ve örgütlenme yapılarında sormadan, soruşturmadan, sorgulamadan kabul ve biat genel tavırdır. Bu ise sistemin asıl beslendiği ana damarlardan biridir. Bilgi kirliliği, köleci itaat, güce tapma gibi semptomlarla kendini gösteren bu illetten kurtulmanın tek yolu; yalnızca ama yalnızca bilimin süzgecinden geçmek, sanatın ve kültürel zenginliklerin ışığı altında yıkanmaktır. Bu arınma ve beslenme bireye farklı özgürlükler ve gerçeklikler aynası tutacak ve çok farklı görseller sunacaktır. Tüm bunları reddedip körü körüne itaat ise önce bilgi kirliliği, ardından fikri tembellik ve bunlarla çevrelenmiş hayallerle dolu bir harikalar dünyası yaratacaktır. Lakin gerçek, tarihin bir kenarında mutlaka ortaya çıkmak için bekleyecektir.

İşin en tahammül edilmez tarafı ise kültür-sanat alanındaki kirli bilgi, taraflı bilgilendirme ve "grup köleliği"ne bağlı bildiğini de söyleyememe aczidir. Sizlere bu alanda birkaç önemli örnek verip ortalığı biraz karıştırmak istiyorum. Kısacası tam anlamıyla polemik yaratmak.

Polemik Yapmayın Lütfen!

Dilimize ve sosyal yaşama kötü girmiştir bu kelime. Yunancada savaş ve kavga anlamından türese de (polemikos) Platon, "Cumhuriyet" adlı eserinde "Polemarchus" adını verdiği karakterle, polemiği etik tartışmalara götüren bir araç olarak tanımlamıştır. Polemik yaratmayı hep anarşist bir eylem olarak algıladım ve sanırım onun için bana her zaman yakın geldi. Polemiğin en doğru karşılığını Osmanlı Türkçesinde yakaladığımı düşünüyorum. Osmanlı yazın ve matbuat dünyasında "mücadele-i kalemiyye" olarak adlandırılan bu yöntem, meseleyi biraz daha ılıman iklimlere çekiyor sanırım. Polemik yaratmanın öznel karakterini, nesnel bir şemsiye altında tanımlayan ve tartışma ile ortak kümeyi işaret eden bir terim gibi.

Saray çevresi şair ve düşünürleri arasında hiciv yoluyla kısmen rastlansa da edebiyatımızda polemik ve tartışma Tanzimat'tan sonra görülür. Gazeteler çoğalmış ve yeni bir edebiyatın arandığı bir ortamda polemik kendiliğinden değil, ihtiyaca dayalı olarak kendi ortamını yaratmıştır. Hele ki eski yeni çatışması gibi harareti yüksek bir mesele, yani Divan Edebiyatçıları ve yeni edebiyat arayışları polemiklerin yoğunlaşmasına yol açmıştır. (Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatı ayrıştırılması konusunda da yeni bir soru açmanın zamanının geldiğini düşünüyorum.)

Daha sonra her yeni arayış hemen hemen polemiklere konu olmuştur. Ahmet Mithat'ın Servet-i Fünunculara karşı başlattığı "Dekadanlar" tartışması, Genç Kalemlerin açtığı "Yeni Lisan" konusu ve daha niceleri...

Cumhuriyet döneminde ise Nâzım Hikmet'in "Putları Yıkıyoruz" başlığı altında Abdülhak Hamit ve Mehmet Emin Yurdakul için yazdığı yazılar (Resimli Ay, Haziran-Temmuz 1929) geniş ve çok yanlı bir polemiğe yol açmıştır. Yine Nâzım Hikmet'le Peyami Safa arasındaki polemik, zaman zaman yenilenen uzun süreli bir çatışma niteliğine bürünmüştür.

Bu kadar laftan sonra ne mi yapacağız? Önümüzdeki sayıda kendi alanımızda açılmayan defterleri açıp, sorulmayan soruları sormakla işe başlayacağız.

Küçük bir ipucu; merak edenler için İzmir Marşı meselesi başta olmak üzere "devrimci" marşlarımızı tarihsel süreçleri içinde masaya yatıracağız. Hiçbir vagonun yolcusu ve lokomotifin çekerinde olmadan.

Devam edecek

BİR KAPİTALİZM GÜZELLEMESİ: KÖRLÜK

Sülbiye Yıldırım

Orpheus Miti tam da bu anlamda, kişinin görmemesi gereken bir şeye bakması sonucunda cezalandırılmasını konu alan mittir. Her şeyi bilen, ünlü kör bilici Tiresias'ın öyküsü, Kassandra miti görmenin ve bakmanın tehlikeleri üzerine hikâyelerdir. Doğu edebiyatındaki sakınma ve sınırlamayı kabullenmenin aksine, batı edebiyatında 'görmek' eyleminin sonucunda oluşan korkunun üstüne gidilir. Sınırlar ve kısıtlamalar aşılmaya çalışılır.

Duyu organlarımız aracılığıyla bize ulaşan uyarılar vasıtasıyla çevremizi anlamamızı sağlayan algı, bilişsel süreçtir ve gündelik yaşantımızda çok önemli bir olgudur. İnsanın, diğer canlılardan farklı olmasını sağlayan bilincinin gelişimi, bu bilişsel süreç sonucunda oluşur. Bu sürece büyük katkı sağlayan organlardan biri olan göz, aynı zamanda bilincin bir ürünü olan sanatın da odak noktasındadır. İnsan düşünsel ve duygusal dünyasında göze o kadar önem atfetmiştir ki, sanatın "bakmak" ve "görmek" eylemleri üzerinde oluşturulduğunu söyleyebiliriz.

Mitolojik öykülerden başlayarak, edebiyatın bakmak ve görmek eylemleri, hatta bu eylemlerin tehlikeleri üzerine yoğunlaştığını görürüz. Doğu edebiyatında da batı edebiyatında da gözden ve bakıştan/nazardan korkulur. Doğuda göz yaralayıcı bir organdır, bu yüzden bakışın ve görmenin merkezden çıkarılmaya çalışıldığı görülür. Bakışın yaralayıcı olduğu, insanı hırpaladığı düşünülür, bakmak ve görmek insan bilincini harekete geçirdiğinden sonuçlarından korkulur. Bu yüzden doğu edebiyatında ar perdesi/sır perdesi deyimiyle görmenin sınırları çizilerek, gözün insan yaşamındaki olumlayıcı gücünün kırılması sağlanır. İstenenden fazlasının görülmemesi, fazlasına bakılmaması gerekir. Batı edebiyatında da çok farklı değildir. Batıda da mitolojilerden başlayarak gözün bakmaktan, görmekten uzaklaştırılmak istenmesine şahit oluruz. Özellikle Yunan mitleri görmenin ve bakmanın tehlikeleri üzerinedir.

Orpheus miti tam da bu anlamda, kişinin görmemesi gereken bir şeye bakması sonucunda cezalandırılmasını konu alan mittir. Her şeyi bilen, ünlü kör bilici Tiresias'ın öyküsü, Kassandra miti görmenin ve bakmanın tehlikeleri üzerine hikâyelerdir. Doğu edebiyatındaki sakınma ve sınırlamayı kabullenmenin aksine, batı edebiyatında 'görmek' eyleminin sonucunda oluşan korkunun üstüne gidilir. Sınırlar ve kısıtlamalar aşılmaya çalışılır. Görmek, olanları ve olanlardan yola çıkarak olacakları görmek, hem arzulanan, arzuyu kışkırtan bir eylem hem de büyük tehlike olarak işlenmiştir edebiyatta. Oidupus miti de tam da bu anlamda görmeyi bilemeyen bir gözün cezalandırılmasıdır.

Günümüzün Bakar Körleri

Yunan mitlerinin zamanından günümüze geldiğimizde, çok da bir şeyin değişmediğini görüyoruz. Efsaneleşmiş "Kral Çıplak!" masalının insana kazandırdığı cesaret çok uzağımızda olmadığı için günümüzde de hâlâ görmek korkulan bir olgu. Bu korkularına çözüm arayan iktidar sahipleri, gözün/gözlerin göreceklerinden, görmenin yarattığı sonuçtan korunmak, onları işlevsizleştirmek için görmeyi yanıltacak birçok araç icat etmişlerdir. Günümüz teknolojisi görsel iletişim araçlarını kullanarak, tıpkı Kassandra mitinde olduğu gibi, gerçekleri tüm çıplaklığıyla gösterip gerçek değilmiş algısı oluşturarak, inancımızı ve bilincimizi istediği

Tıpkı Yunan mitlerinde olduğu gibi, korkunun üstüne gideceğimiz, körlüğümüzü açığa çıkararak, olan biteni sorgulamamızı sağlayacak efsaneleri bize sanat vermek zorundadır, çünkü bu hep böyle olagelmiştir. Yaşanan zamana ayna tutan, bizi rahatsız ederek değişim ve gelişimdeki insanın yerini ve sorumluluğunu gösterenler, büyük sanat eserleridir.

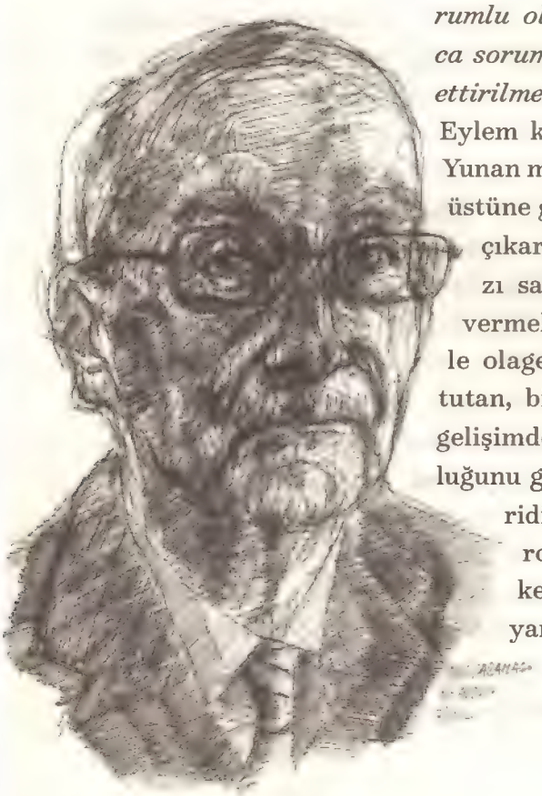

gibi yönlendirebilmektedir. Bütün çıplaklığıyla ve sık aralıklarla görüşümüze sunulan gerçek, gerçekliğini yitirmekte, seyirlik oyun haline gelmektedir.

Naklen yayınlanan savaşlar, yıkımların felakete sürüklediği insan manzaraları yaşamımızın her alanında olmasına rağmen, duygusal hiçbir etki yaratmayan birer görüntü olmanın ötesine geçemiyor artık. Bu kadar bakmak, görme duyumuzun körleşmesine neden oldu. Göz araçsallaştı ve hem fizyolojik hem de psikolojik olarak görmemizi sağlayan yer olan beynimiz, görmek eylemine katılmaktan vazgeçti. Yaşanan zamanın hızında çoğu şeye bakıp geçiyoruz, baktığımız şeyleri gördüğümüz artık söylenemez.

Günümüz romancılarından Saramago'nun Körlük romanını da bakmak ve görmek kavramları üzerinden okumak mümkündür. Selahattin Hilav; *"Sanatın asıl görevi 'yatıştırmak' değil, 'tedirgin etmek'tir; biz olmaksızın hareket ederek gelişen verilmiş bir gerçekliği dile getirmeye kalkışmak değil, gerçekliğin gelişmesi ve değişmesinin büyük ölçüde aksiyonumuza bağlı olduğunu ve bu gerçekliğin yetersiz yanlarından bizim sorumlu olduğumuzu duyurmaktır; kısaca sorumluluğun uyandırılması ve fark ettirilmesidir."* diyor, 'Entelektüeller ve Eylem kitabında. Yani burada da tıpkı Yunan mitlerinde olduğu gibi, korkunun üstüne gideceğimiz, körlüğümüzü açığa çıkararak, olan biteni sorgulamamızı sağlayacak efsaneleri bize sanat vermek zorundadır, çünkü bu hep böyle olagelmiştir. Yaşanan zamana ayna tutan, bizi rahatsız ederek değişim ve gelişimdeki insanın yerini ve sorumluluğunu gösterenler, büyük sanat eserleridir. Körlük bu anlamda nasıl bir romandır, sarsan, huzursuz eden, kendimizle yüzleşmemizi sağlayan bir roman mıdır?

Portekiz'in en tanınmış yazarlarından olan José Saramago, 16 Ekim 1922 tarihinde Azinhaga köyünde doğar. Henüz üç yaşındayken, ailesi Lizbon'a taşınır. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle yükseköğrenim yapamayarak, başka işlere yönelmek zorunda kalır. Sağlık görevlisi, yayıncı, çevirmen, gazeteci olarak çalışır. 1947 yılında ilk romanı olan "Terra do Pecado"yu yazar. On iki yıl boyunca bir yayınevinde yayın yönetmenliği ve "New Seara" dergisinde edebiyat eleştirmenliği yapar. 1972-1973 yıllarında "Daily Periodical of Lisbon"da siyasi makaleler yazar. Portekiz Yazarlar Birliği'nin yönetim kurulunda görev alır. 1975 yılı Nisan ve Ekim ayları arasında "Daily one of Notice"da genel yayın yönetmeni yardımcısı olarak çalışır. 1976 yılından beri ise, yalnızca yapıtlarından gelen gelirlerle yaşamaktadır. Bir komünist olan Saramago, Antonio Salazar'ın diktatörlüğüne karşı mücadele etmiştir. Salazar rejimi 1974 yılında yıkıldıktan sonra tekrar roman yazmaya başlayan Saramago'nun yapıtları için, Latin Amerika mistisizmini realizmle kaynaştırdığı söylenmektedir. Saramago'nun uluslararası düzeyde tanınmasını sağlayan yapıtı, 1983 yılında yayınlanan Memorial do Convento'dur. Opera olarak da sahnelenen bu yapıtın, bireyler ve örgütlü din arasındaki savaşın irdelendiği ve yazarın otoriteye karşı uzun mücadelesini de yansıtan bir yapıt olduğu belirtilmektedir.

Ülkemizde en çok bilinen yapıtı Körlük romanı yazıldıktan üç yıl sonra, 1998 yılında, Saramago Nobel Edebiyat Ödülüne layık görülür. 2008 yılında filmi çekilen, filmden sonra dünyada oldukça tanınan ve yazarının da tanınmasına yol açan bir romandır Körlük. Türkiye'de ilk defa 1999 yılında çıkan kitap, 2017 yılında başka bir yayınevi tarafından yeniden basılınca tekrar popülerlik kazandı. Dikkat çeken bir isme de sahip olan roman çok bilinen filminden dolayı, ülkemizde de okuru kendine çeken bir yapıt oldu.

Saramago'nun Körlük Romanı

Körlük romanı, bir adamın bir kentte, trafikte araba kullanıyorken yeşil ışığın yanmasını beklediği sırada aniden kör olmasıyla başlıyor. Sonrasında adamın körlüğü göz doktoruna, doktorun muayenehanesindeki diğer hastalara bulaşıyor ve körlük salgın haline geliyor. Roman boyunca göz doktorunun karısı hariç, kentte kör olmayan insan kalmıyor ve herkesin kör olduğu bu kentteki yaşam kaotik bir atmosferde ilerliyor. Saramago'nun karakterlerinin körlüğü beyaz bir körlük. Görmeyi engelleyen beyaz bir perde iniyor gözlere. Roman, ilk körlerin tecrit için gönderildikleri terkedilmiş bir tımarhanede, beslenmeye odaklı yaşam savaşıyla hızlanarak, fırsatçılık, cinsellik, ölme öldürme, tecritten kaçma, aynı kaosu kentte yaşama, en sonunda da bütün körlerin tekrar görmeye başlamasıyla bitiyor. Başkalarının güçsüzlüğünde kendini güçlü görme eğiliminde olan insanın haz duygusuna hitap ettiğinden, ilk sayfalardan başlayarak aksamalara rağmen ilginç gelen konusuyla kendini okutuyor. Romanda olaylar karşısında insanların güçsüzlüğü o kadar iyi işleniyor ki, onların yerinde olmadığımıza şükrederek okuyoruz kitabı sonuna kadar.

Yazarın metafor olarak kullandığı beyaz körlük, okur olarak ilgimizi çekiyor. Yaratılan roman evreni hayal gücümüzü aşacak, bizi şaşırtıp imge dünyamızı zorlayacak diye düşünürken, okuma ilerledikçe tam tersi bir durum oluşuyor ve yazarın yarattığı evren sıradanlaşıyor. Okuru şaşırtmayan, olabileceklerde sürpriz yaratmayan, son derece sıradan bir roman evreni içinde ilerliyoruz. Karakterler, herkesin kör olduğu bir ortamda oluşan kaosta nasıl davranılması gerekirse öyle davranıyor, nasıl yaşanması gerekirse öyle yaşıyorlar. Yani beyaz körlükle yazar, verili simgesel evrenin[1] karşıtını yaratacak, onu sorgulamamızı sağlayacak diye düşünürken, verili olanın güzel ve yüce yanlarına odaklanıp onu kutsamamızı sağlıyor. Sonrasında da yazarın yarattığı mekân ve karakter davranışları, verili simgesel evreni olumlayıcı bir düzlem içerisinde ilerliyor ve beyaz körlüğün romanın işleyişine katkısı olmadığı gibi, okur olarak ona yüklediğimiz anlam da yaralanıp hiçleşiyor.

Kader Gibi Sunulan Körlük

Yaratılmak istenen roman evrenine giriş de, ilerleyen bölümlerde işleyiş de son derece sıradan. Kitabı ilginçleştiren bir kurgusu yok. Sanki karakterler rol dağılımını yapan yönetmenin istediği davranışın içine hapsolmuş, özgünlüğünü kazanmamış karakterler. İtirazları, sorgulamaları, karşı duruşları olmayan bu karakterler, kabullenmenin dayanılmaz hafifliğinde körlüğü adeta normal karşılıyorlar. İlk körden başlayarak hiçbiri paniğe kapılmıyor, hiçbiri kendisine yapılanlara itiraz edemiyor, ne denirse onu yapıyor, çoğu kendi küçük hesaplarını, kör değilmişçesine, kollamaktan geri durmuyor. İlk karakterimiz arabasının içinde, trafiğin ortasında kör olunca hastaneye gitmektense eve gitmeyi tercih ediyor, resmi herhangi bir kuruma başvurmayı istemiyor. Paniğe kapılmıyor, son derece aklı başında kararlar alabiliyor, kendi içinde muhasebe yapıp tercihlerinde kullanabiliyor. İnsanların yardım teklifini kabul ediyor ve şoförlüğünü yaparak evine kadar götüren adama teşekkür ediyor. Teşekküre, yardım eden ikinci karakterimizin yanıtı oldukça ilginç, okuru şaşırtıyor. Kör olmak sanki grip olmak, öksürmek gibi son derece olağan ve her zaman olabilecek bir olaymış gibi, **"(...) bir önemi yok, bugün sizin başınıza gelir, yarın benim, bizi neyin beklediğini bilemeyiz." (s.11)** diye yanıt veriyor. Kör adam eve geldiklerinde, niyeyse o zamana kadar aklına gelmeyen bir düşünceyle, kendisine yardımcı olan, yazarın söylemiyle, iyiliksever adamın

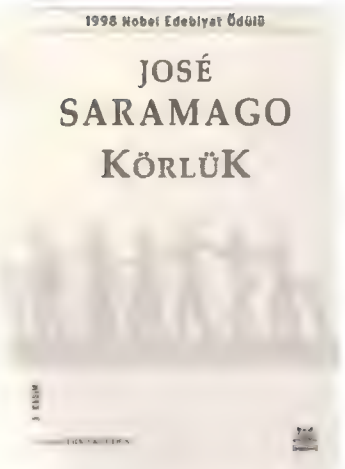

Naklen yayınlanan savaşlar, yıkımların felakete sürüklediği insan manzaraları yaşamımızın her alanında olmasına rağmen, duygusal hiçbir etki yaratmayan birer görüntü olmanın ötesine geçemiyor artık. Bu kadar bakmak, görme duyumuzun körleşmesine neden oldu. Göz araçsallaştı ve hem fizyolojik hem de psikolojik olarak görmemizi sağlayan yer olan beynimiz, görmek eylemine katılmaktan vazgeçti. Yaşanan zamanın hızında çoğu şeye bakıp geçiyoruz, baktığımız şeyleri gördüğümüz artık söylenemez.

Bu satırları okuduktan sonra Körlük romanında neden karantina olarak akıl hastanesini kullandığını daha iyi anlıyoruz. Yazar insanları iyileşemez birer akıl hastası olarak görüyor ve her şeyden tek tek insanları sorumlu tutuyor. Bütünden, sistemden hiç söz etmiyor, daha doğrusu, sisteme güzellemeler yapıyor.

bir kötülük yapabileceğini, evi soyabileceğini düşünerek içeri girmesini istemiyor. **"Korunmasız zavallı kör bir adamı etkisiz hale getirmek için kıskıvrak bağlayıp ağzını tıkamayı, sonra da eline geçen her türlü değerli eşyayı çalmayı planlıyor olabilirdi." (s.13)** Hatta anahtarıyla kırk yıllık kör gibi, parmaklarını kullanarak, dairesinin kapısını kendi açıyor. Adamı dışarıda bırakıp kapıyı kapatınca rahatlayıp oturuyor ve soğukkanlılıkla eşini bekliyor. Okur olarak biz de adamla birlikte sakin bir bekleyişe başlıyoruz. Olayı sıradanlaştıran yazar yaratmak istediği kargaşa evrenini baştan yaralıyor. Yani ilk kör olan adam, çok normal bir olay karşısındaki normal biri gibi davranıyor. Bu ilk körün daha sonrasında da arabasının çalınmasından son derece rahatsız olması, hatta tecritteyken bu sebepten dolayı kendisi gibi kör olan, iyiliksever adamla kavgaya tutuşması da oldukça ilginç. Gözlerini kaybetmiş olmak, arabasını kaybetmiş olmak kadar yaralamıyor ilk körümüzü. Arabası için kavgayı göze alabiliyor ama körlüğüne teslim oluyor, roman boyunca en ufak bir mücadelede bulunmuyor.

Düzenin Nimetlerine Sarılmak

Okur olarak bütün bu sorgulamaları bir tarafa bırakıp ilginç olan konunun derinleşmesini beklerken, doktorun karısının kör olmamasına odaklanıyoruz bu kez ve onun neyin sembolü olacağını düşünüyoruz. Görmeyenlerin dünyasında bir gören olabileceği ümidine kapılıyoruz ama yanılıyoruz. Yazarın, kör olmayan tek karakterine verdiği görev ise oldukça ilginç; doktorun karısı, toplumun, dolayısıyla yaratılan siyasi ve sosyal ilişkilerin dışına çıkmanın imkânsızlığını gösteren olumlayıcı bir simge. Sonrasında da ister istemez onu sorguluyoruz. Kör olmayan o tek karakter, düzen içinde kanıksadığımız nimetlerin farkına varmamız gerektiğini mi söylüyor bize? O nimetlere sıkı sıkıya sarılmamızın ne kadar önemli olduğunu iyice anlamamız için mi kör olmadı acaba?...

Romanın vicdanı olarak düşündüğümüz doktorun karısı, simgesel evrenin dışına itilerek, gözlerimizden kaçırılan şeyleri görmemize yardımcı olacak diye beklerken, aksine verili olanın dışının kaos olduğunu, çıkışın olmadığını kanıtlayan bir figür olarak karşımıza dikiliyor. Mücadele gücümüzün olmadığını, yenilmeye mahkûm olduğumuzu pekiştirmek için kullanılıyor.

Körlük romanı bilinçaltımızda, verili simgesel evreni iyice içselleştirip onun en iyisi olduğunu kanıtlamaya çalışan ve kaybedersek neler olacağına ayna tutarak, ona sıkı sarılmamız gerektiğini işleyen bir roman. Okuyup bitirdiğinizde yaşanan çağa ve bu çağın nimetlerine şükretmemizi öneren bu roman, gerçekliğin çok da sorgulanacak yanı olmadığı fikrini pekiştiriyor.

"Var olana sahip çık, daha iyisini boşver, daha kötüsünü düşün!"

Yazarın, kitabın birçok bölümlerinde yaptığı "örgütlenme" vurgusu, hiyerarşik yapılanma ile denetime dayalı modern kapitalist kent yaşamına övgüdür aslında. Birey her yönüyle kabullenilmesi gereken modern kent yaşamının dışına çıktığında 'güçsüz' bir kör gibidir. Aslında kör gibi demenin, simge olarak körlüğü kullanmanın ne kadar doğru olduğunu da tartışmak gerekir. Çünkü insan herhangi bir eksikliğinde, mücadeleci yanını harekete geçirerek, o güçlüğü alt etmenin yollarını arayıp bulmuş, bugünkü durumuna, 'uygarlık' dediğimiz ge-

lişmeye o mücadele gücü ve bilinciyle gelmiştir. Oysa yazar metafor olarak kullandığı "körlük"le bireye, verili ortamı onaylatmış, kör olmayan doktorun karısı vasıtasıyla da mücadele gücünün olmadığına, görmeyen kalabalığın, gören tek kişinin yapacağı en basit hareketi bile yapamayacağına inandırmaya çalışmaktadır.

Geleceksiz İnsanlık Zihniyeti

Düşüncekahvesi.net[2] adlı internet sitesinde "Kitap Zamanı" adlı yayının 17. sayısında 17 Haziran 2007 tarihli "Muhabir Ali Pektaş'ın José Saramago ile yaptığı söyleşisi." başlıklı yazıda Saramago'nun, yapıtlarındaki karakterleri için söyledikleri oldukça ilginç; *"Esasında benim bütün kahramanlarım mütevazı insanlardır. Sanki önlerinde ciddi bir gelecek yokmuş gibi,* öyle gelmiş öyle gidecek insanlar. *Tabii büyük bir gelecek beklemiyor onları; ama herkesin bir geleceği var."* diyor yazar. Tıpkı Körlük romanındaki karakterleri gibi, geleceksiz karakterler yaratıyor yazar.

Saramago'nun Körlük romanını simgesel evrendeki 'gerçeklik' içinde (ki bu gerçeklik her şeyi metalaştıran kapitalist gerçekliktir) bir karşı duruş olarak mı yoksa bir kabulleniş olarak mı algılayacağımızı aynı röportajda yine yazarın kendisi söylüyor. *"'Körlük' romanı gibi unutulmaz bir toplumsal hicvin yazarı olarak size şunu da soralım: Dünya nereye gidiyor?* Körlük sürüyor mu?" sorusuna şu cevabı veriyor:

"Bu körlük fikrinin ortaya çıkışı çok basit aslında. Bir lokantada oturuyordum, ne yiyeceğime karar vermiştim ve bekliyordum. Bir anda kafamda bir soru oluştu: Ya hepimiz kör olsaydık, dedim. Hemen kendi kendime cevabı da buldum, zaten körüz dedim. O roman öyle doğdu. Hepimiz körmüşüz, sağduyumuz kalmamış gibi davranıyoruz. İnsanlar zeki olmaya tahammül edemiyorlar. İnsanlığın ilk dönemlerinde zekâyı keşfettiklerinde bile zekâya tahammül edemediler. Onun için de delirdiler. Hâlen de o delilik sürüyor. İnsan dediğimiz yaratık akıl hastasıdır. Eğer öyle olmasaydı, dünya şu anki durumda olmazdı. Bu dünya düzenini ortaya çıkaran, herhalde aklı başında bir ruh hali değildir. Mesela egoizmi düşünelim, hırsı, batıl inançları düşünelim. İşte bütün bunları düşündüğümde insanoğlu akıl hastası bir yaratıktır, diyebiliyorum. Bir de şöyle bir şey var: Biz mantığımızı mantıklı olanın karşısında kullanıyoruz. Hayata karşı kullanıyoruz. ***Biz hayatı hak etmiyoruz esasında.*** *Sonuç felaket, felakete kadar gider bu iş.* ***Hiçbir iyileşme ümidi görmüyorum. Orada, burada bazı ilerlemeler kaydedilebilir. Ama hayata yeni bir anlam kazandırma konusunda hiçbir emare yok. Bir de öylesine zıtlıklar var ki, insanın gelecekten ümitli olası gelmiyor."***

Bu satırları okuduktan sonra Körlük romanında neden karantina olarak akıl hastanesini kullandığını daha iyi anlıyoruz. Yazar insanları iyileşemez birer akıl hastası olarak görüyor ve her şeyden tek tek insanları sorumlu tutuyor. Bütünden, sistemden hiç söz etmiyor, daha doğrusu, sisteme güzellemeler yapıyor. Bunlardan sonra aslında söylenecek şeylerin pek de anlamı kalmıyor ve yazarın kendisi öylesine devinen, simgesel evrenin meşruiyetine katkıda bulunan yapıtının mesajını yüzümüze haykırıyor; "İnsan yenilmiştir, çıkışı yoktur." demeye getiriyor. Saramago'nun buna hakkı yoktur! "Ricardo Reis'in Öldüğü Yıl" romanında yazdığı gibi, *"Bilgelik dünyadaki gösteriyle mutlu olabilmek"* değildir, o gösteriye muhalif olmaktır. İyi şeylerin olmadığı dünyadan Saramago'nun dünyasındaki bilgeler de sorumludur.

Kör olmayan o tek karakter, düzen içinde kanıksadığımız nimetlerin farkına varmamız gerektiğini mi söylüyor bize?

Sözlerimi Maurice Blanchot'in sözleriyle bitirmek isterim; ***"Yazmak kendini bağlamaktır; ancak yazmak kendini koparmaktır da, hiç sorumluluk almadan adamak için. Edebiyatın tehlikesi, anlamı otoriteyle özdeşleştirmeden, anoni bir sesle konuşmasında yatar."***[3] Saramago anlamı oluşturan anoni sesi Körlük'te yok etmiştir.

---

[1] Verili simgesel evren: İçinde yaşadığımız zamanın üretim ilişkilerinin oluşturduğu siyasal ve sosyal yapıdır. Bugün için söylersek, küresel sistemin dayattığı emperyalist ekonomik, yasal ve dinsel ilişkiler.
[1] http://www.dusuncekahvesi.net/2007/10/
[1] Maurice Blanchot, aktaran Ergin Yıldızoğlu, Köpeğin Ahlakı, Gri Yayınevi, 2005, İstanbul.

HATTİ'DEN TÜRKLERE KÖKSÜZLÜĞE KÖK ARAYIŞI

O ANIT ORAYA NEDEN DİKİLDİ?

Orhan Gökdemir

Genel kanı bu tür eserlerin evreni canlandırdıkları yönünde. Kurstaki çember gökyüzüdür, geyikler ise o gökyüzünü omuzları üzerinde taşıyan kutsal varlıklar. Al geyiği, koy öküzü, Dünya öküzün boynuzları üstünde... Profesör Ekrem Akurgal diyor ki, "Bu evren çemberinin ortasında yer alan heykelciklerden her biri bir tanrıyı simgelemektedirler. Boğalar en büyük tanrıyı, geyikler ise Hattilerin 'Vuruşemu' diye adlandırdıkları en yüce kadın tanrıyı temsil etmekteydiler."

Mustafa Nusret Suman, cumhuriyetten çok önce, 1905'te Selanik yakınındaki Karaferye'de dünyaya geldi. Balkan Savaşındaki büyük ricatta ailesi İstanbul'a göç etti. 1922'de Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girdi. Hikmet Onat'ın, İbrahim Çallı'nın atölyelerinde resim eğitimi aldı. 1925'te heykel atölyesine geçti, 1929'da mezun oldu.

Cumhuriyetin devlet bursu ile yurtdışına gönderdiği ilk heykeltıraşımızdır. Önce Münih'te resim, ardından Paris'te heykel öğrenimi gördü. 1943'te Güzel Sanatlar Akademisi'ne öğretim üyesi olarak atandı, pek çok öğrenci yetiştirdi. Çoğu Mustafa Kemal temalı yirmiye yakın anıt çalışması gerçekleştirdi. Ankara Sıhhiye Meydanı'ndaki "Hitit Güneş Kursu Anıtı" da onun eseridir.

Mustafa Nusret'in eseri 1970'li yıllarda Ankara Belediye Başkanı Vedat Dalokay tarafından şehrin simgesi haline getirildi. Ardından gericilik dönemi geldi. 12 Eylül karanlığının mimarı Kenan Evren anıtın yanından makam aracıyla geçerken heykele bakıp müstehcen olduğunu düşündü. Doğaldır, 12 Eylül faşist generalleri için Kemalizm ve cumhuriyet müstehcen kavramlardır.

Heykele poşet geçirmeye kalktı mı kalkmadı mı hatırlamıyorum ama kursun şehirdeki izini silmek Kenan Evren'in reenkarnasyonu Melih Gökçek'e nasip oldu. Anıt belediyenin ambleminden kaldırıldı. Yeni üretim camiyi koydular yerine. Laikliğin silinmesinin yerine İslamcı bir yeni rejimin kuruluşunun

hikâyesidir.

Hatti mi Hitit mi?

Sıhhiye'deki anıta esinini veren obje M.Ö. 2500-2000 arasında yaşamış olan Hatti krallarının egemenlik alemlerinden birinin büyütülmüş bir örneği. Mustafa Kemal'in başlattığı ilk arkeolojik kazılardan biri olan Alacahöyük'te, Remzi Oğuz Arık ve Hamit Koşay tarafından gün ışığına çıkarıldı. Şimdi Ankara'daki "Anadolu Medeniyetleri Müzesi"nde korunuyor.

Güneşle ilgisini soracaksanız söyleyeyim; genel kanı bu tür eserlerin evreni canlandırdıkları yönünde. Kurstaki çember gökyüzüdür, geyikler ise o gökyüzünü omuzları üzerinde taşıyan kutsal varlıklar. Al geyiği, koy öküzü, Dünya öküzün boynuzları üstünde... Profesör Ekrem Akurgal diyor ki, "Bu evren çemberinin ortasında yer alan heykelciklerden her biri bir tanrıyı simgelemektedirler. Boğalar en büyük tanrıyı, geyikler ise Hattilerin 'Vuruşemu' diye adlandırdıkları en yüce kadın tanrıyı temsil etmekteydiler."

Peki mevzuda adı geçen "Hattiler" kim? Genel yargıya göre, Hint-Avrupa ya da Sami dilleriyle ilişkisi olmayan özgün bir dil konuşan has Anadolu kavmidir. İzleri silinmiştir. M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen ve kendilerini egemenlikleri altına alan Hititler üzerindeki etkileri sayesinde bugüne taşınabilmişler. Hititler dişli bir kültürle karşılamıştı; Engels'in deyişiyle fethedenler fethedildiler. Din ve mitolojilerini olduğu gibi işgalcilere aktardılar. Hititler, Hatti oldular.

Biz "Eti" diye biliyoruz. Kaynağı "Heti"dir. "Türk Tarih Tezi"nde "Eti"lerin, Türk kavminin atası olduğu iddia ediliyor. Nitekim Kemalist Cumhuriyet Ankara'ya anıtını dikmekle yetinmedi, bir de aynı adla, Etibank, bir banka kurdu. Bankanın amblemi de Güneş Kursuydu. Eti, köksüzlüğe kök arayışıdır.

Cumhuriyet ve Hititoloji

Güzel, konuyu daha ayrıntılı araştırmak isterseniz Kemalist Cumhuriyetin yetiştirdiği iki değer çıkar karşınıza. Biri, Ordinaryüs Ekrem Akurgal, diğeri ilk Hititolog'umuz Sedat Alp'tir. İkisi de Cumhuriyetten önce, 1910'lu yıllarda doğdular ve Cumhuriyetle büyüdüler. İlgi alanlarının merkezinde Hititlerin olmasını rastlantı sayamayız. Hititler, Kemalist Batıcılık programının en önemli basamağıdır. Hititler olmadan Türk Tarih Tezi olmaz...

Aslına bakarsanız ortalıkta bir "Güneş" falan da yoktur. Sedat Alp'in "Hitit Güneşi" adlı eserine göre, Boğazköy Hitit Arşivlerinin hiçbir yerinde "Hitit Güneşi" deyiminden söz edilmemektedir. Ayrıca Hititoloji'de de böyle bir deyim yoktur. Bizim bildiğimiz anıt, Alacahöyük kazılarında ortayı çıkartılan kral mezarlarında bulunan bir mezar hediyesinin büyütülmüş

Nedir peki mesele? Şöyle cevaplayabiliriz: Bu önemli bilginlerimiz hayatları boyunca Hititlerin Türk olduklarında ısrar etmişlerdir. Çünkü anıt da iddia da Kemalist Türk Tarih Tezi'nin bir uzantısıdır. Özetle, Ankara'nın ortasındaki "Hitit Güneşi Kursu" aslında "Türklük" anıtıdır. "Güneş" kursta değil, kurulmakta olan cumhuriyettedir. Haliyle kurgu, gerçeği öncelemektedir... Doğru veya değil, o anıtın esası budur. Gericiliğin o anıta muhalefetinin esası da budur.

şeklidir. Üstelik anıt Hitit eseri de değildir. Onlara da "Hatti", demek ki "Ati", uygarlığından miras kalmıştır.

Nedir peki mesele? Şöyle cevaplayabiliriz: Bu önemli bilginlerimiz hayatları boyunca Hititlerin Türk olduklarında ısrar etmişlerdir. Çünkü anıt da iddia da Kemalist Türk Tarih Tezi'nin bir uzantısıdır. Özetle, Ankara'nın ortasındaki "Hitit Güneşi Kursu" aslında "Türklük" anıtıdır. "Güneş" kursta değil, kurulmakta olan cumhuriyettedir. Haliyle kurgu, gerçeği öncelemektedir...

Doğru veya değil, o anıtın esası budur. Gericiliğin o anıta muhalefetinin esası da budur.

Etiler, Mayalar ve Mevleviler

İzleri takip ediyoruz. 1930'lu yılların başıdır. Kurucu Mustafa Kemal, Meksiko Büyükelçisi Tahsin Mayatepek'e "Güneş Kültü" hakkında bir rapor hazırlamasını emretmiştir. "Mayaların" Türklükle ilişkisi vesilesiyle "Mayatepek", emir üzerine, Meksiko'da bir Güneş ayinine tanıklık eder ve izlenimlerini Mustafa Kemal'e ulaştırmak üzere yazar. Rapordan aktarıyorum: "Bu ayini gördükten sonra derhal Mevlana Celaleddin-i Rumi'yi hatırlayarak bundan 800 yıl önce Horasan'da doğmuş olan müşarünileyhin eski zamanlarda Orta Asya vesair Müslüman memleketlerindeki ilim ve tefekkür merkezlerine ilmi maksatla seyahatler yapmak itiyadında olan Arap ve Türk alim ve mütefekkirleri gibi Orta Asya ve bilhassa Horasan'dan uzak olmayan Hindistan ve Tibet havalisinde yapmış olması muhtemel bulunan seyahatleri esnasında güneşe tazim ayinini görmüş fakat islamiyetin güneşe mabud veya mabudün maddi timsali sıfatı ile ibadet ve tazim edilmesini tecviz etmediğini nazarı dikkate alarak Güneş Kültünde ney ve kudüm refaketi ile güneş mabud veya mabudun timsali sıfatı ile yapılan deveranları, müslümanlığın tanıdığı Allah'a karşı yapılan bir ibadet şeklinde ifrag ederek kurdu-

ğu mevlevi tarikatına idhal etmiş olduğu netice ve kanaatine vardım." Mayatepek, raporunda, Mevlevi ayininin, manası Müslümanlığa uyarlanmış güneş ayininden başka bir şey olmadığını iddia etmektedir.

Not edeyim; Mayatepek raporunda Kabe'nin yapısı ile diğer güneş tapınaklarını karşılaştırmakta ve Kabe'nin de Güneş tapınağı olarak yapıldığı sonucuna varmaktadır. Demek, zorlarsak Sıhhiye Güneş Kursu ile Kâbe arasında bile bir bağ kurabiliriz!

Malum, hikâyede bir de "Tebriz Güneş"i var; Mevlana Celaleddin-i Rumi'den biliyoruz. Şems-i Tebrizi, Mevlana'yı çok etkiliyor ve bir çeşit Sufi olarak tanımlanmakla birlikte inanışları konusunda hiçbir zaman net bir tablo çizilemiyor. Güneş Tanrı'nın çocuklarından biri olduğunun işaretleri var ve bu yalnızca adındaki Güneş'ten kaynaklanmıyor.

Mevlana, Tebriz Güneşi ile tanıştıktan sonra bütünüyle bir dönüşüme uğruyor ve kadınsı giyinme-müzik ve şiirle desteklenmiş ayinler bu tarihten sonra başlıyor. Şemsi Tebrizi'nin kendisiyle birlikte Konya'ya Güneş Tanrıyı da getirdiği ve Mevlana Celaleddin'i o tanrıya inandırdığı anlaşılıyor. Güneş etrafında, kendi etrafında dönerek dönme, Müslümanlıktan çok bir güneş tapımının işaretlerini taşıyor.

Kemalizm ve Güneş Kültü

Mustafa Kemal'in "Güneş Kültü" hakkında hazırlattığı raporun yayınlanmasından sonra da sessizce geçiştirilmesinin, yayınlandığı tarihte yıldızı silik ve yeni ayı belirgin Cumhuriyet için anlaşılabilir nedenleri var elbette. Bizim için önemli olan ise Kemalist yönetimin bütün tarikatların kapısına kilit vururken Konya'daki Mevlevihane'yi müze olarak açmasıdır. Burjuva karakter, başka şeylerle birlikte anlaşılan "Güneşe dönmek"le de kendini ifade etmektedir.

Cumhuriyetle sınırlı değil, burjuva sınıfı, henüz yeni ve devrimci bir sınıfken ışığını güneşten almıştır. Aydınlanma çağı, öyleyse Güneş zamanı ile gelmiştir. Bilimin, Aydınlanma tarikatının istenmeyen çocuğu olarak dünyaya gelmesinde bu yeni sınıfın sonsuz arzularının payı büyüktür.

Mustafa Kemal, Osmanlı döneminden miras Batıcı bir program yürütüyordu. Bu yüzden Türklerin Hitit kökenine vurgu yapmak zorunda kaldı. Hititlerin Türk olduğunu söylerken aslında Türklerin Hitit olduğunu söylemek istiyordu. Çünkü Avrupa ve Batı Hint-Hitit ve giderek Hint-Avrupa köklerine aşağı yukarı 100 yıldan bu yana ırkçılığa kaçan bir tonda vurgu yapmaktaydı. Osmanlı mirası üzerine oturacak yeni cumhuriyete sağlam bir temel gerekliydi. Anadolu dillerinin (Lidyaca, Karyaca, Likyaca, Luvice, Hititçe) Hint-Hitit çıkışlı olmasının işlerini kolaylaştıracağını düşündü. En azından Anadolu'daki çoğu yer adları Hint-Hitit köklerini çağrıştırmaya devam ediyordu.

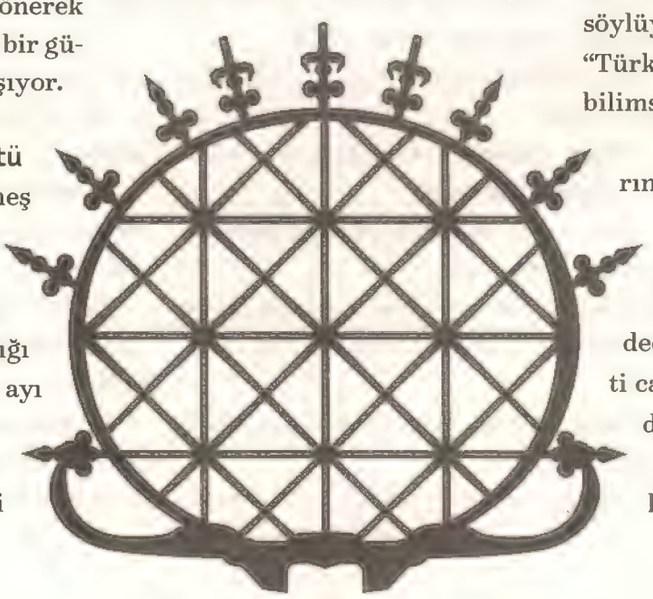

Ancak Türkçe, bu coğrafyada Türklerin egemenlikleri altında olan birçok halkın Hint-Hitit kökenine karşılık (Ermenice, Arnavutça, Slavca, Farsça, Kürtçe, Yunanca) yabancı bir unsur olarak görünüyordu. Mustafa Kemal, Batılı köksüzlüğe bir kök yaratmak üzere Etilere tutunmaya çalıştı. Sıhhiye'deki Güneş Kursu o çaresizliğin anıtıdır...

Bunca zaman sonra "Eti Güneş Kursu" Sıhhiye'de bize bakmaya devam ediyor hâlâ. Fakat cumhuriyet yıkıldı. İktidarı ele geçiren ardılları geçen yüzyılın başından kalan bu masalların mantıksız ama 6. yüzyıl Arabistan'ından kalan muadillerinin mantıklı olduğunu iddia ediyor. Cumhuriyeti kuran egemen sınıf hayallerini çoktan kaybetti çünkü.

İslamcı iktidar kuruluş döneminden kalan bu tür sembollerden nefret ediyor. Fakat "Ulusal kuruluş" ortaya çıktığı hemen her yerde bu tür semboller yaratır. O semboller, bir yeni halk yaratma ve ona bir yeni tarih oluşturma girişiminin dışavurumlarıdır. Örnek olsun diye söylüyorum, Doğan Avcıoğlu'nun "Türklerin Tarihi" çalışmasını sırf bilimsel bir çaba ile açıklayamayız.

19. yüzyıldan bakiye masalların sonuna geliyoruz. Ama bu 6. yüzyılın halüsinasyonlarının ayakta olduğu anlamına gelmiyor. Rumi Mevlana'nın dediği gibi, "Dünle beraber gitti cancağızım, ne kadar söz varsa düne ait"...

Bize yeni bir cumhuriyet lazım!

ÇELİKHANEDE

Celal İlhan

Biz işçiler, 24 - 08 vardiyasına boşuna demiyoruz 'sıfır' vardiyası diye. Beş gün süren bu vardiya dönemi bittiğinde takılırız bir birimize. "Sıfırı tüketmişsin, hadi yine, işin iş."

24 / 08 vardiyası.

Pano teknisyeniyim.

Bizler, bilek gücüyle değil parmak ucuyla çalışırız daha çok. Uzaktan piyano çalar gibi görünsek de ilgisi yoktur. Piyano sessizlik ister. Bizimki, bir gümbürtüdür gider.

Bu koşullarda kendinizle konuşabilirsiniz ancak.

Ateşle oynamak alnımıza mı yazılmış? Öyle görünüyor.

Yok, yanlış söyledim. Ateş bizimle oynuyor, doğrusu bu.

Bundan beteri, maden ocaklarında, yerin yedi kat altında ekmek aramak olmalı.

Kışları neyse de yazları çekilmiyor çelikhane.

İzabeci, bakımcı, vinççi ya da elektrikçi olmanız çok da önemli değil.

Çelikhane demek, ateş demektir en başta. Sonra toz ve gürültü gelir.

Burada yağmur yerine toz yağar. Gürültü ölçümü yapılabilir, kulaklık takılabilir ama takan kullanan birini görmedim. Öyle bir eğitim verilmemiştir.

Kimsenin aklına yirmi yıl sonra sağır olabileceği gelmez.

Bu hengâmenin içinde, her gün sekiz saat...

Rahmetli Ahmet Abi bizden farklı düşünen biriydi. Şu iki sözü çok dokunmuş, çok da doğru gelmişti bana.

"Biz, ocakta çalışanların (izabeciler), fırına sürülmüş ekmekten bir farkımız yoktur."

"Terlemeden, yanmadan yaşayanlar güzel kadınlarla, biz çatal dilli ateşle dans ederiz."

Doğru. Yanmadan, kavrulmadan, yeni gelen vardiyacı arkadaşlarınca son an da kurtarılır izabeciler.

İki yıl oluyor, Ahmet Abiyi kimse kurtaramamıştı. Bir anda alevler yutuverdi. Kavruldu kaldı gözümüzün önünde.

Kızını yemekhaneye bulaşıkçı olarak işe aldılar. Hepsi bu.

Sekiz saat dayanmakla iş biter mi? Hayır. Her gün yeniden gireceksiniz o ateşe.

Çok değil yirmi - yirmi beş yıl yeter kurtulmanız için. O arada işinizi bitirmezse ateş.

Biz işçiler, 24 - 08 vardiyasına boşuna demiyoruz 'sıfır' vardiyası diye.

Beş gün süren bu vardiya dönemi bittiğinde takılırız bir birimize.

"Sıfırı tüketmişsin, hadi yine, işin iş."

"Kim kimi tüketti, orası belli değil', der öteki. Vardiya klasiğidir bu takılma.

Biraz önce devraldık vardiyayı. Bugün, sıfır vardiyasının son gecesi.

Tüketilmesi zor gecelerdendir.

Ocak, hurdayla doldurulmuş, hazır. Eritici elektrotları indirmekle başlayacağız işe.

Kumanda odasında üç kişiyiz. Arada dışarı çıksak da, daha çok cam bölmenin ardından izleriz olup biteni.

Şef, Emin Erçelik, ben pano teknisyeni Sadık Bayrak, yardımcım Tuncer Uçar.

Doğrusu biz, dışarıda çalışanlardan hayli korunaklı sayılırız. İki kişi de ocağın karşısında, ateşe dayanıklı giysileriyle, açıkta çalışır. Kumanda odasını, aletlerini ve bizi koruyan cam bölme, ark ocağından 7-8 metre uzaktadır. Cam en az iki santim kalınlığındadır, ocakta bomba patlasa (hurdanın içinde, patlamamış bir el bombası görülmemiş bir şey değildir), ruhu duymaz.

Sanki oyalanan varmış gibi Emin şef, "Haydi oyalanmayın, ateşleyin" diye gecenin ilk buyruğunu verdi.

Üç düğmeye bastım aynı anda. Binlerce volt enerji yüklü üç elektrot, içi ateş dolu üç yosma, oynaşının koynuna girer gibi kaydı ocağın içine. Elektrotların hurdaya dalışının, o yakıcı, doğurgan bütünleşmenin sesi geldi ardından. Kara bulutların bir birine girmesiyle önce ışıklar patlar, ardından gümbürtü kopar ya gökyüzünde. İşte öyle bir gümbürtü duyulur ilk dokunma anında.

Yalnız bizimkinin küçük bir farkı vardır şimşek çakmasından. İkisini, ateşle gümbürtüyü aynı anda görür ve duyarız.

Vuruşma burnumuzun dibindedir çünkü. Elektrotlar, önüne çıkan hurda metal parçalarını eriterek, ocağın derinliklerine indikçe, arada ani patlamalar olsa da ses, giderek azalır. Bir çeşit rahatlamadır bu. Dibi bulunmuştur ocağın, yarım saatlik eritme süreci tamamlanır, kulakları zorlayan gümbürtüler inlemeye dönüşür. Sevişme sonrası hal gibi gelir bana bu durum.

Çelik üreten yüksek fırınlara ve bizimkiler gibi ark ocaklarına neden ünlü kadınlarımızın adları verilir sanıyorsunuz? Ayşe'den Mevhibe'ye; halkın sevdiği, saydığı kadınlarımızın adlarını taşır ocaklarımız. Bereket tanrısı Kibele'nin adının neden bir ocağa verilmediğini hep merak etmişimdir...

Zaman kısıtlıymış, alınan siparişi on beş günde tamamlamak zorundaymışız. Çıkabilecek arızalar da içinde bu sürenin. Her vardiya, sekiz saat içinde ocağı dört kez devirmek, döküm almak zorundayız. İki saat de bir devirmesine devirir de Allah yapısı değil ki bu meret. Küçük ya da büyük arıza yapacaktır mutlaka. Bizden önceki 16/24 vardiyası arızasız atlatmayı başarmış. Arızasız atlatılan her vardiya bir sonrakine devreder sorunu.

Saat 04 00. 100 tonluk hurda vinçlerinin tepemizde fır dönmesini saymazsak ortalık sakin.

Bu saatlerde gelenimiz gidenimiz azalır. Ateşimizle baş başa kalırız çelikhanede.

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE YAPISAL DÖNÜŞÜM:

TARIMSAL-ÜRETİCİ TOPLUMDAN TÜKETİM BAĞIMLISI TOPLUMA

Ufuk Özcan

Bugün gelinen noktada bile Türkiye'nin teknoloji veya know-how üreten bir ülke olmadığı aşikârdır. Buna karşılık, özellikle son otuz yıllık zaman diliminde Türkiye teknoloji tüketimi itibariyle oldukça ileri düzeylerde bireysel ve kamusal harcamalar yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Politik ekonomi ve makro iktisat bilgisine sahip çoğu iktisatçı hazır teknolojiye ve lüks teknolojik eşyaya yapılan yatırımın verimsiz ve ölü bir yatırım olduğunu bilir.

Türkiye, yakın bir geçmişe, 1980'li yıllara kadar ağırlıklı olarak tarımsal-üretici bir ülke konumundaydı. Önceki yüz yıllık dönemde endüstrileşme alanında çeşitli faaliyetler görülmüş olsa bile, ekonomide tarım kesimi ve tarımsal üretim başattı. Tarım, Cumhuriyet döneminde büyük ölçüde devlet desteğiyle, sübvansiyon uygulamalarıyla ayakta kalabilen, nispeten üretken bir sektördü. Mevcut sanayi yatırımları tarım sektörüne nispetle güdük kalmıştı. Özellikle 1950'lerden itibaren ise "montaj sanayi" adı verilen, teknoloji ve makina ithaline dayalı, Batılı endüstriyel metropollere bağımlı bir sanayileşme politikası izlenmiştir. Türkiye 1980'lerden bu yana sanayi üretimi alanında dikkat çekici gelişmeler kaydetmiştir. Ancak bugün gelinen noktada bile Türkiye'nin teknoloji veya *know-how* üreten bir ülke olmadığı aşikârdır. Buna karşılık, özellikle son otuz yıllık zaman diliminde Türkiye teknoloji tüketimi itibariyle oldukça ileri düzeylerde bireysel ve kamusal harcamalar yapan bir ülke konumuna gelmiştir. Politik ekonomi ve makro iktisat bilgisine sahip çoğu iktisatçı hazır teknolojiye ve lüks teknolojik eşyaya yapılan yatırımın verimsiz ve ölü bir yatırım olduğunu bilir. Türkiye'nin, dünya ülkeleriyle kıyaslandığında teknoloji üretimine kıyasla teknoloji tüketiminde/harcamasında ön sıralarda olmasının birkaç sonucu üzerinde durabiliriz. Öncelikle toplumun tasarruf ve tüketim anlayışı büyük bir hızla değişmektedir. Sarfiyat ve borçlanma rakamları tasarruf rakamlarının çok gerisinde kalmıştır. Daha doğrusu Türk vatandaşı tasarruf kavramını adeta unutmuş gözükmektedir. 2010'larda T.C. Maliye Bakanının Türkiye'de halkın tasarruf mevduat oran-

larının tüm Cumhuriyet tarihi içindeki en düşük oranlara düştüğünü açıklaması bu açıdan önemli bir göstergedir. Bu durum, toplumda üretmekten ve tasarrufta bulunmaktan daha çok tüketme eğiliminin güçlendiğini göstermekedir. Harcamaların belli bir bölümünün lüks eşyaya ve marka tüketimine yönelmiş olmasının, bireylerin sosyal sınıf ya da statü beklentileriyle bir ilgisi olmalıdır. Bu nedenle, lüks tüketimde görülen nispi artışın, bu tür tüketime yönelen kesimin zenginlik artışıyla doğrudan bir ilişkisinin bulunup bulunmadığı ilgi çekici bir araştırma konusu olabilir. Son yıllara ait tüketim harcamalarına bakıldığında, elektronik eşyaya, hazır giyime, eğlenceye, ulaşım harcamalarına, iletişim ve bilişim teknolojilerine ayrılan payın giderek büyüdüğü gözlenmektedir. Bu gelişmede, üretim ekonomisinin yerine tüketim ekonomisinin geçmesi kadar, son zamanlarda biçimlenen yeni orta sınıf kültürünün de rolü vardır. Neoliberal değerlere dayalı yeni orta sınıf kültürü bireysellik, farklılık, statü iktisabı, haz ve tüketim odaklıdır. Bu değerler 90'lı yıllardan itibaren siyaset ve medya aktörleri tarafından çağın yükselen değerleri olarak sunulmuş ve toplumun değişik katmanlarında sorgulanmaksızın benimsenmiştir. Böylece "bireysel farklılık" vaat eden teknolojiler ve tüketim adeta fetişleştirilmektedir. 1990'ların medyatik deyişiyle "çalışmak ve üretmek out", "aylaklık ve tüketmek in"dir artık. Kolektif eylemin ve dayanışmanın yerini bireysel eylem, kişisel hırs ve başarı duygusu almıştır. "Mutlu", "başarılı" ve "makbul" birey olmanın kriteri olarak yüksek tüketim beklentileri ve rakamları sunulmaktadır. Bunun sonucunda birçok insan, tam da tüketime endeksli kapitalizmin hırslı, aşırı bireyci, sabırsız ve tatminsiz aktörleri haline gelmektedir. Tüketime odaklı bu yeni insan tipinin Batılı toplum modelinde bir "tüketim toplumu"nu meydana çıkardığı ve evrenselleştirdiği iddia edilse bile, bu kavram, Türkiye gibi Batı dışı toplumların gerçekliğini ifade etmekten uzaktır. Türkiye'de 2002-2014 arası dönemde tarım ve sanayi sektörlerinde ani ve büyük düşüşler gerçekleşirken, müteahhitlik ve hizmet sektörlerinin ön plana çıkması; Türkiye'de yurttaşların kredi kartı borçlarının 4.3 milyar liradan 83.8 milyar liraya, tüketici kredileri borcunun toplamının ise 2.3 milyar liradan 248.4 milyar liraya ulaşması bir başka önemli göstergedir. Rakamlar fütursuz ölçüdedir. Borç batağı içinde yüzen yurttaşın dramının ekonomi-dışı yansımaları apayrı bir tartışma konusudur. Hadise, salt ekonomik bir hadise değildir. Ekonomik grafikler protestolu, icralık çek-senetlerin ve kredi kartı borçlarının artışını gösterirken, toplum, ekonomi dışı tezahürlerle derinden sarsılmaktadır: Sosyal sarsıntı ve çöküntü, değer kaybı, yaygın uyuşturucu kullanımı, kriminal olaylarda artış vs.

Sözde Küçülen Lüks Tüketimle Büyüyen Devlet

Yurttaşın mevduat hacmi düşerken aile başına düşen borç oranının anormal ölçüde yükselmiş olması "tüketim" olgusunun başka bir gözle sorgulanmasını gerektirmektedir. Yurttaş ve birey görülmemiş ölçüde korunaksızdır. Evet, tüm dünyada tüketim göstergeleri hemen her alanı kaplamış ve bir görünürlük kazanmıştır. Ancak bu durum, Türkiye gibi ülkelerin Batılı tarzda bir "tüketim toplumu" haline geldiği anlamını da taşımamalıdır. Tüketime dair bazı rakamlar ve dış görüntü bizi aldatmamalıdır. Daha gerçekçi bir tablo üzerinde değerlendirme yapmak için, her ne kadar gerçek durumu yansıtmasa bile, TÜİK'in her yıl açıkladığı işsizlik, istihdam, ücret, gıda tüketimi vb. verilerine bakmak gerekmektedir. Bu veriler dikkatle incelendiği zaman asıl sorunun tüketim olmaktan ziyade, asgari ücret, güvencesizlik ve emek istisma-

Son yıllara ait tüketim harcamalarına bakıldığında, elektronik eşyaya, hazır giyime, eğlenceye, ulaşım harcamalarına, iletişim ve bilişim teknolojilerine ayrılan payın giderek büyüdüğü gözlenmektedir. Bu gelişmede, üretim ekonomisinin yerine tüketim ekonomisinin geçmesi kadar, son zamanlarda biçimlenen yeni orta sınıf kültürünün de rolü vardır. Neoliberal değerlere dayalı yeni orta sınıf kültürü bireysellik, farklılık, statü iktisabı, haz ve tüketim odaklıdır.

AVM'ler, Türkiye gibi ülkelerde salt tüketimin değil, aynı zamanda aylaklığın, zaman öldürmenin ve "tükenmenin" de mekânlarıdır. İşsizlerin, yoksulların, dilencilerin, varoş delikanlılarının, yoksul emeklilerin vb. AVM'leri soğuktan korunma, geçici barınma, zaman geçirme vb. gibi tüketim dışı amaçlarla tercih ettikleri konusunda kapsamlı bir sosyolojik araştırmaya ihtiyaç vardır. Gerçekte AVM'leri tapınaklardan ziyade şehir mezarlıklarına benzetmek daha uygun olabilir. Ama birkaç farkla: Mezarlıklar ölü bedenlerle doludur, AVM'ler ise ölü ruhlarla... Şurası da bir gerçek: Gerçek mezarlıklar AVM'lerden çok daha sevimli.

rı üzerine oturan "esnek üretim", taşeron sistemi, olumsuz çalışma şartları ve her açıdan yoksunlaşma olduğu görülecektir. Ancak, belli kalemlerdeki yüksek tüketim göstergeleri bu temel gerçeği, toplumun en geniş kesimlerinin yoksullaşıp mevcut sisteme bağımlı hale geldiği gerçeğini perdelemektedir.

Tüketiciler tarafından ne tür teknolojilerin daha fazla tercih edildiği ve hangi saiklerle satın alındığı da mercek altına alınması gereken bir konudur. Son zamanlarda gerek bireysel, gerekse kamusal tüketicinin (devlet kurumlarının) ileri teknolojiye ve lüks tüketime yöneldiği göze çarpmaktadır. Elbette bu iki tüketici tipinin tercihleri aynı kategoride ele alınamaz. Bireysel tüketiciyi de kendi içinde en azından iki ayrı kategori içinde değerlendirmek gerekmektedir. Devlet kurumları lüks tüketime büyük meblağlar ayırmaktadır. Neoliberal prensipler doğrultusunda "devletin küçültülmesi" gerektiği yolundaki önkabul ve uyarılara rağmen, tam tersine bir durum gözlenmektedir. Devlet kurumları tarafından kamusal binalar, saraylar, zırhlı otomobiller, uçak ve helikopterler, ultra lüks konutlar, denetim ve güvenlik vb. için dev harcamalar yapılmaktadır. Bu durumun dev bir israf ekonomisi yarattığını öne sürmek herhalde abartılı olmayacaktır. Buna karşılık devletin kamusal/sosyal harcamalarının (en başta eğitim ve sağlık olmak üzere) ciddi biçimde kısıtlanmış olması çarpıcı bir paradoks oluşturmaktadır. Küçük bir bürokratik zümre için yapılan büyük harcamalarla kıyaslandığında toplumun en geniş kesimlerinin bireysel harcamalarının devede kulak misali kaldığı açıktır. Geniş toplum kesimleri üretimden koparılarak arsa-konut vb. rantiyeliğine dayalı bir yaşam tarzına, başka bir deyişle hazırcılığa alıştırılmıştır. Her halükârda, *ready-made* tabir edilen teknolojiye yapılan aşırı harcamalar kolektif bir yarar sağlamaktan uzaktır. Satın alınan teknolojinin maliyeti ile ondan elde edilen toplumsal yarar kıyaslandığında ödenen bedelin çok daha fazla olduğu söylenebilir. Özellikle bilişim teknolojilerine yapılan yüksek yatırımlar beklenen yararı sağlamaktan uzaktır. Onlarca yıldır bu alana yapılan harcamalara bakan birinin Türkiye'de bir "bilişim devrimi"nin gerçekleştiği izlenimine kapılması beklenirdi. Halbuki hazır tüketicilikle ve iletişim becerileriyle bir toplumsal atılım sağlanamıyor; bireysel olarak da ileri bir noktaya varılmıyor. Aslında bir kâr-zarar analizi yapmadan önce, bütün bu teknoloji harikası oyuncaklara ne kadar ihtiyacımız olduğu tartışılmalı.

Küresel Ağlar İçinde Teknoloji Tüketimi

Tüketimi önceleyen yaşam tarzı, bireysel olarak tercih edilmekten ziyade küresel kapitalist sistemce empoze edilen bir yaşam tarzıdır. Bütün insanlık kapitalizmin yeni bir evresini küresel ölçekte yaşıyor. Elbette Türkiye de mevcut küresel ağın bir parçası. Bundan dolayı tüketim çılgınlığı olayını kendi başına bir olay olarak, bireysel, bölgesel veya ulusal çap içinde anlamak pek mümkün değildir. Elbette tüketim anlayışı ve pratikleri açısından ülkeden ülkeye, kültürden kültüre önemli farklılıklar görülmektedir. Ancak, küresel sistemin dayattığı bir sorunu lokal bir düzeyde kavramak da, çözüm getirmek de oldukça güçtür. Asıl sorun küresel sistem içinde emeğin uluslararası bölümlenme ve örgütlenmesinden, kaynak dağılımından, bölüşüm eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu da bizlerin ekonomik olgulara salt üretim veya tüketim açısından değil, bölüşüm ve paylaşım açısından da bakmasını gerektiriyor. Üretilen zenginliklerin bölüşüm ve paylaşımı açısından yerküremizin pembe bir tablo sergilediğini düşünmek son derece zor. Üretim, tüketim ve bölüşüm noktasında sadece ülkeler arasında değil, Batılı toplumlar ile Batı dışı toplumlar arasında, farklı toplumsal sınıflar arasında da ciddi asimetrik farklılıklar, eşitsizlikler olduğunu rahatlıkla gözlemleyebiliyoruz. Bu açıdan, örneğin tüketim oranları ve alışkanlıkları itibariyle New York, Londra ve Amsterdam gibi şehirleri Kabil, Bağdat, Rabat, New Meksiko ile kıyaslamak anlamlı olacaktır.

Amerikalı sosyolog Ritzer, yeni-kapitalist çağın simge mekanlarından biri olan alışveriş merkezleri için "*Tüketim Katedralleri*" tabirini kullanıyor. Onun çalışmalarını okuyup etkilenen akademisyenler de aynı terminolojiye başvurarak Türkiye hakkında benzer tahliller yapıyorlar. Türkiye'de alışveriş mekânları için "katedral" metaforunun ne kadar uygun düştüğü oldukça tartışmalı bir konu. Çünkü AVM'ler, Türkiye gibi ülkelerde salt tüketimin değil, aynı zamanda aylaklığın, zaman öldürmenin ve "tükenmenin" de mekânlarıdır. İşsizlerin, yoksulların, dilencilerin, varoş delikanlılarının, yoksul emeklilerin vb. AVM'leri soğuktan korunma, geçici barınma, zaman geçirme vb. gibi tüketim dışı amaçlarla tercih ettikleri konusunda kapsamlı bir sosyolojik araştırmaya ihtiyaç vardır. Gerçekte AVM'leri tapınaklardan ziyade şehir mezarlıklarına benzetmek daha uygun olabilir. Ama birkaç farkla: Mezarlıklar ölü bedenlerle doludur, AVM'ler ise ölü ruhlarla... Şurası da bir gerçek: Gerçek mezarlıklar AVM'lerden çok daha sevimli. O yüzden bu kasvetli yerlerin resmi makamlarca dualarla açılmasını insanın çok da yadırgamaması lazım.

Meseleye Türkiye açısından baktığımızda şunları söylemek mümkün: Türkiye'de özellikle 1980'lerden itibaren kırsal yapıda, özellikle de kırın demografik yapısında köklü bir dönüşüm gerçekleşti. Aşırı büyük bir nüfus şehirlere yığıldı. Köy-kent nüfus dengesi ve dağılımı kent lehine radikal bir biçimde değişti. Cumhuriyet kurulduğunda toplam nüfusa oranı % 92 olan kır nüfusunun 2000 yılında % 48, 2014 yılında ise % 23 olduğu görülmektedir. Bu, mevcut tabloyu tersine çeviren müthiş bir demografik dönüşümdür ve elbette ekonominin işleyişini de doğrudan etkileyecektir. Büyük iç göç dalgası, en başta, büyük şehirlerde konut ihtiyacını açığa çıkarmış ve inşaat faaliyetlerinin hız kazanmasını tetiklemiştir. İkinci bir yönü de kentsel rantta gözlemlenen olağanüstü artıştır. Böylece tarım ağırlıklı üretim ekonomisinin kentsel ranta dayalı, katma değerce düşük, parazit bir ekonomiye dönüşümü gerçekleşmiştir.

Sürecin gittikçe küçülen kırsal alana yansıması ise atıl halde kalan tarlalar, meyve bahçeleri ve sadece yaşlıların yaşadığı hayalet köyler oldu. Tarımsal ve hayvansal gıda üretiminde ani düşüşler ve ciddi bir yıkım yaşandı. Türkiye tarımsal gücünü yitiririrken kendi tahıl, et, yem, saman, meyve-sebze ihtiyacını bile karşılayamaz ve ithal eder hale geldi. Bu durum dışa bağımlılığı katmerlendirdiği gibi, özellikle gıdada kalite düşüşünü, GDO'lu gıda ürünlerini ve fiyat artışlarını da beraberinde getirdi. Türkiye'nin kendisini yerli kaynakları ve üretimiyle besleyemez duruma gelmesi öncelikle tarım sektörünün çöküntüsü ve üretimin gerilemesiyle yakından ilgiliydi. Gümrük duvarlarının da kalkmasıyla ithal ekonomi revaç buldu. Tarımsal üretimdeki durgunluk ve sanayi sektöründe üst üste yaşanan krizler üretimi baltalarken tüketimi kamçıladı. Ülkenin üretim ekonomisinden çıkışında, ithalata ve neoliberal politikalara ağırlık veren Özalist icraatların büyük bir payı ve rolü vardır. İthal ürünlerle çeşitlenen ve renklenen vitrinler Türk insanının beslenme, tüketim ve yaşam tarzı alışkanlıklarını radikal bir biçimde değiştirmiştir.

90'lardan itibaren kırsal nüfusun büyük ölçüde şehirlere (özellikle de üç büyük metropol) yığılmasının sonuçlarından biri de, bu metropollerin küresel ulus-ötesi şirketlerin kolayca ulaşabildiği pazarlar haline gelmesi oldu. Büyük şehirlerde alışveriş ve tüketimin AVM'lere kayması sonucunda kentlerin mahalle ve sokak aralarında bulunan küçük ölçekli işletmeler yok olma noktasına geldi. Neoliberal ithalat politikası sebebiyle de KOBİ'ler büyük bir hızla tasfiye oldular. Genel tabloya bakıldığında, özellikle AKP hükümetleri döneminde sanayi sektörü geri plana düştü ve onun yerine turizm, inşaat, havayolu ulaşımı, sağlık, bakım, kozmetik ve eğlence-dinlence gibi özelleşmiş hizmet sektörleri geçirildi. Türkiye büyük bir hızla küresel bir pazara dönüşmüştü.

1980 sonrası gelişmeler sadece ekonominin üretime dayalı kapasitesini değil, toplumun değer yargılarını, ekonomik zihniyeti, siyasal yapıyı, çalışma koşullarını da tahrip ederek insan-emek-üretim-teknoloji-tüketim ilişkisini köklü bir şekilde dönüştürdü. Şehirlere doluşan ve ucuz işgücü kaynağı oluşturan geniş kitlelerin bir "üretim toplumu"nun istihdam kaynağına karşılık gelmediğini iddia etmek mümkündür. Ancak bu kitlelerin "tüketim toplumu"nun bireylerine dönüştüğünü iddia etmek de birçok bakımdan gerçekçi bir yaklaşım olmaz. Asgari ücretlilerin toplam nüfusun ciddi bir dilimini oluşturduğu, istihdamın her geçen gün düştüğü, bireysel borçlanma oranlarının gittikçe tavana vurduğu Türkiye'de "tüketim toplumu"ndan nasıl bahsedilebilir? Öte yandan mevcut kriz koşulları altında tüketim pratiklerinin değişeceği ve ister istemez bir zihniyet değişiminin yaşanacağı öngörülebilir. Son yıllarda tüketim sıralamasında öne geçen ve snoblukta sınır tanımayan İslami kesimlerin tasavvufi değerleri yeniden keşfetmeye yöneleceğini kestirebiliriz. Elbette bugünün bireyine taş devri insanlarının yaşam tarzına geri dönmeyi önermek anlamlı bir yol değil, primitivizm bugünün insanı için bir seçenek olamaz. Ancak kanaatkâr, tasarruf eden, armağan verip armağan alan, eşyayı metalaştırmayan, kolektif/komünal tarzda üretip tüketen, doğayı ölçüsüzce istismar etmekten geri duran atalarımızın aşırı gelişmiş dayanışmacı zihniyetinden ve imece pratiklerinden bugünün muhteris, müsrif, tüketici, müflis ve rantiye *homo economicus*'unun öğreneceği pek çok şey var. Yeni bir yaşama etiğinin ve estetiğinin geliştirilmesi için geçmiş tecrübelerden hâlâ çok şey öğrenebiliriz.

SEÇİM

Mustafa Göksoy

Sustuğum oldu
Ama hiç yalan söylemedim
Bu yapılan seçim
Seçilmez oldu
Bilincim kendini koruyor

BİRİKİM HEP GÜZELLESİN ZAMANI

Kendine dargın ölgün ışıklarım
Bu bunalım düğümlerini dolamayım boynuma
Aile iş hayatı koparmasın okumaktan
Zamansızlık parçaladıkça benliğini
Daha fazla koparıp alacaksın zamanı
Hep insana araştır dön kendine yüzünü
Sevgiyle merakla anlayıp çözelim
İçten paylaşım olmazsa
Bilincimiz üşümez mi
Seslen sonsuzluğu anımsa
Aynı soruya buluşan yüzler
Suskun kilitli dilleri açar
Yaşanılan düşünülen özlem bu
Renk cümbüşü harmanlansın hayatımız
Birikim hep güzellesin zamanı

Erhan Ünal Yusuf Yavuz'la

UMUDUN VE TOPRAĞIN DİRENİŞÇİSİ OLARAK ERHAN ÜNAL

Yusuf Yavuz

Erhan Ünal'ın yerleştiği köy, Antalya ile Mersin'in sınırını oluşturan Kaledran Çayı'nın doğu yakasındaki Anıtlı köyüydü. Nehrin batısında ise Gazipaşa'ya bağlı Yakacık köyü var. Eskiden bu iki köy birleşikmiş ve 'Kaledran' olarak anılıyormuş. Bugün yöre halkı Kaledran adını halen kullanıyor. Akdeniz'e dik inen uçurumlar ve kızılçam ormanlarıyla teraslanmış yamaçlardaki muz bahçelerinin arasından geçip kıyıdaki eve ulaştığımızda Erhan Ünal ve sevgili eşi Cemile Ünal'ın saklı cennetine vardığımızı anlamıştım. Burası yaklaşık 13 dönümlük bir yamaçta oluşturulan direniş kalesi gibiydi.

21 Şubat 2019'da kaybettiğimiz araştırmacı-yazar Erhan Ünal, yaşamının son döneminde 50 yıllık birikimini aktardığı iki değerli kitap ve yayınlanmamış bir dosya bırakarak ansızın çekip gitti. Erhan Ünal, toprağın, suyun ve ekmeğin direnişçisi olarak yaşadığı bir ülkede gıda bağımsızlığının adım adım nasıl yitirildiğinin hem tanığı hem de yazarıydı...

"Arjantin, 1970'li yıllara kadar Güney Amerika'nın 'tahıl ambarı' konumundaydı. Uçsuz bucaksız meralarında (Pampa) dolaşarak beslenen sığırları ile en sağlıklı, lezzetli ve en ucuz sığır etini üreten ülkeydi. 1978'de Arjantin'i ziyaretimde görmüştüm, ızgarada kuzu pirzolası gibi çıtır çıtır pişebilen sığır pirzolaları 'fakir yiyeceği' idi. Menem iktidarında, 'ultra liberal politikalarla' ülkenin neyi var, neyi yoksa yabancı sermayeye satıldı, özelleştirildi. Her iflas ile ülke IMF ve Dünya Bankası'na daha bir tutsak oldu. Bu ortamda Monsanto ***dünyada ilk ülke olarak Arjantin'de*** GDO'lu soya fasulyesinin kitlesel ekimini dayatabildi. 1970'lerde sadece 37 bin hektar olan soya fasulyesi ekimi alanları, 2007 yılında inanılmaz bir rakam olan 16 milyon hektara çıkmış, koca ülke bir 'soya cumhuriyetine' dönüştürülmüştü."

Bu satırlar Erhan Ünal'la 2014 yılında yaptığımız bir söyleşide yazarın aktardıklarının çok kısa bir bölümü. Arjantin üzerinden özetlenen bu tablo, aslında son 50 yıldır dünyanın benzeri ülkelerinde de adım adım yaşanan bir manzaraydı. Kiminde yavaş, kiminde hızlı, kiminde ise kanla yazılan bir neo-sömürgecilik tarihi.

Erhan Ünal'ı ilk tanımam, 2013 yılı Eylül ayında Fethiye'de konuşmacı olarak katıldığım bir yerel tohum şenliği sırasında oldu. Küresel tohum ve gıda tekellerine karşı Fethiyeli kadınların yerel tohumu koruma savaşımına destek olmak için katıldığımız etkinlikle ilgili haberi okuyan Erhan Ünal, yaklaşık 500 kilometrelik yoldan kalkıp gelmiş, üstelik yerleştiği köyden kadın erkek birkaç köylüyü de beraberinde yerel tohum etkinliğine getirmişti. Şenlik sırasında tanışıp sohbet ettiğimiz Erhan Ünal, beni emekli olduktan sonra yerleştiği köyüne davet etti. O günlerin koşturmaları arasından bir zaman aralığı bulup yaklaşık 2013'ün son günlerinde bu davete icabet edebildim...

Kaledran'daki Cennette Bir Bağımsız Yaşam Kalesi

Türkiye'nin adım adım bitirilen tarımının can çekişmelerine tanıklık ederek yaşadığımız bölgenin bir ucundan diğerine yaptığım yolculuk Kaş'tan Anamur'un en batısınaydı. Erhan Ünal'ın yerleştiği köy, Antalya ile Mersin'in sınırını oluşturan Kaledran Çayı'nın doğu yakasındaki Anıtlı köyüydü. Nehrin batısında ise Gazipaşa'ya bağlı Yakacık köyü var. Eskiden bu iki köy birleşikmiş ve 'Kaledran' olarak anılıyormuş. Bugün yöre halkı Kaledran adını halen kullanıyor. Akdeniz'e dik inen uçurumlar ve kızılçam ormanlarıyla teraslanmış yamaçlardaki muz bahçelerinin arasından geçip kıyıdaki eve ulaştığımızda Erhan Ünal ve sevgili eşi Cemile Ünal'ın saklı cennetine vardığımızı anlamıştım. Burası yaklaşık 13 dönümlük bir yamaçta oluşturulan direniş kalesi gibiydi. Her türden sebze ve meyve-

'Tarım Savaşı' başlığı ile ilk kez Odatv'de yayınladığımız Erhan Ünal'ın değerlendirmeleri, toplumların açlık korkusu üzerinden nasıl yönlendirilerek güdüldüğünü anlatıyordu: "Özellikle son 200 yıl içerisinde 'Küresel Finans Oligarşisi', başta Afrika olmak üzere dünyanın pek çok yerinde binlerce yıldır süregelmekte olan, makul bir yaşam tarzı için insanlara yeterli 'geleneksel tarım üretimi' tarzını, ileride açıklayacağımız çeşitli metotlarla çökertmiştir. Hedef bölgelerin insanlarını 'açlık korkusu' ile adeta paralize etmiş ve tarihte görülmemiş boyutlardaki 'sosyal bozulma ve çözülme' (dejenerasyon) ile kimliksizleştirmeyi becermişlerdir."

nin yetiştirildiği, peynirin, zeytinyağının, konservenin, turşunun ve şarabın üretildiği bir kendi kendine yetme bahçesi. Cemile ve Erhan Ünal çifti, kendi ihtiyaçları olan her şeyi burada üretiyor, fazlasını da sevdikleriyle, dostlarıyla paylaşıyorlardı. Tarımsal zehirleri ve GDO'lu tohumları kullanmadıkları gibi, yakın çevrelerine de bunları sokmamak için uğraş veriyorlardı. Çevrelerindeki köylüler de önceleri bu sıra dışı çiftin yaşamlarını tuhaf bulmuşlar ama zamanla alışmışlardı. Çünkü Türkiye hızla kırsaldan kente doğru adeta intihar edercesine bir göçün yaşandığı günlerden geçiyordu.

O gün Erhan Ünal'la uzun uzun sohbet ettik. Ertesi günü de uyanıp köylüleri ziyaret ettik, muz üreticileriyle, seracılarla konuştuk. Dertlerini dinledik, çaylarını içip sofralarına misafir olduk. Üretici köylüler yaşadıkları sorunları anlattıkça, Erhan Ünal da mikro ölçekte yaşananın aslında büyük ve küresel bir tarım savaşının uzantıları olduğunu dile getiriyordu. Anamur'daki muz üreticilerinin sorunları, küresel muz çetesinin yarattığı çarkın sonuçlarından başka bir şey değildi.

Toprak Biterken Kitabının Okurla Buluşma Yolculuğu

Tarımdaki çöküşün hem tanığı hem de bir üretici olarak içinde yaşayanı olan Erhan Ünal'ın birikimi o kadar zengin ve tutarlıydı ki tek sorun bu büyük bilgi birikiminin asıl ilgilisi olabilecek potansiyeldeki insanlara ulaşamıyor oluşuydu. Toprakla uğraştığı için olsa gerek oldukça sağlıklı ve dinç görünüyordu ancak o günlerde Erhan Ünal 67 yaşındaydı ve birikimlerini aktarabileceği, benzeri birikimlerden de yararlanabileceği bir zemin yaratabilmek için çabalarken "benim acelem var" diyordu. İşte o gün başladı iki değerli kitabın, 'Toprak Biterken' ve 'Ekmek Biterken'in okuyucuyla buluşma yolculuğu...

Erhan Ünal uzun yıllar dünyanın birçok yerini dolaşmış, ticaretten turizme, tanıtımdan fuarcılık organizasyonlarına kadar çeşitli alanlarda çalışmalar yürütmüştü. ***Büyük bir tutkuyla sevdiği ülke-***

Erhan ve Cemile Ünal

sine geri döndüğünde yılların biriktirdiği notları toparlamaya başlamıştı. Erhan Ünal'ın değerli bilgi birikimlerini ve isabetli analizlerini içeren ilk röportajlarımız o dönem başladı. Toprak, su ve gıda konularında oynanan küresel oyunları ve bu oyunların Türkiye'deki izdüşümlerinin aktarıldığı röportajların ardından okuyucunun büyük ilgisi geldi.

Açlık Korkusu Yaratılarak Sürdürülen Tarım Savaşı

'Tarım Savaşı' başlığı ile ilk kez Odatv'de yayınladığımız Erhan Ünal'ın değerlendirmeleri, toplumların açlık korkusu üzerinden nasıl yönlendirilerek güdüldüğünü anlatıyordu: "Özellikle son 200 yıl içerisinde 'Küresel Finans Oligarşisi', başta Afrika olmak üzere dünyanın pek çok yerinde binlerce yıldır süregelmekte olan, makul bir yaşam tarzı için insanlara yeterli 'geleneksel tarım üretimi' tarzını, ileride açıklayacağımız çeşitli metotlarla çökertmiştir. *Hedef bölgelerin insanlarını 'açlık korkusu' ile adeta paralize etmiş ve tarihte görülmemiş boyutlarda ki 'sosyal bozulma ve çözülme' (dejenerasyon) ile kimliksizleştirmeyi becermişlerdir. Bu insanlar, Osman Nuri Koçtürk'ün 1970'lerde gayet isabetli bir şekilde belirttiği gibi, ülkelerinde olup bitenlere karşı ilgisiz ve dolayısı ile savunmasız kalmışlar ve 'açlık korkusu'nun pençesinde, rüzgârın önüne kattığı kuru yapraklar gibi oradan oraya savrulur olmuşlardır.*

Küresel Finans Oligarşisi'nin (KFO) ana hedefi, en başta 'açlık korkusu' gibi psikolojik faktörler olmak üzere, diğer politik ve ekonomik faktörleri de kullanarak gıda maddeleri üretimini, diğer bir deyişle tarımsal üretim faaliyetlerini, dünya çapında kontrol altına almak ve belli bir hedefe yönlendirmektir. *Kimlerin ne zaman ve nerede, ne kadar ve neler yiyebileceklerine karar verebilmek; günlük olarak belli bir miktar ve tarzda beslenme mecburiyetindeki milyarlarca insanı adeta gırtlağından sımsıkı tutabilmek gibi bir şeydir. Bu yolla KFO'nun ana hedefi, geniş insan kitleleri üzerinde mutlak bir hâkimiyeti, gıda üzerinden devamlı kılmaktır. Bu sebeptendir ki çeşitli kıtalarda var olan tarımsal üretim ve ona dayanan değişik beslenme biçimlerini, oluşturmuş olduğu bir ana plan (master plan) doğrultusunda yeniden şekillendirmek ve standart hale getirmek amacındadır. Bu yeniden tasarımlanmış olan tarımsal üretim sistemini, etken ve devamlı kılabilmek için de kitlesel anlamda tüketimin niteliğini ve niceliğini belirlemek ve bütün gıda maddelerinin dağıtımını elde tutmak için dünya çapında bir savaş verilmektedir. Bildiğimiz toplu, tüfekli sıcak savaş bu 'ana savaşın' sadece bir parçasıdır. Bu savaş, 'Tarım Savaşı'dır.'*"[1]

Toprağın ve Ekmeğin Bitirilişinin Kitapları

Bu arada durmaksızın çalışan ve üreten Erhan Ünal'ın bir yandan tarımla ilgili gündelik uğraşları sürdür***üyor, diğer yandan de gecelerini araştırmalarıyla ilgili yazma mesaisine ayırıyordu. Yazdıklarını üç kitaplık bir çalışmada toplama isteği ilk kez bu ka***dar güçlüydü. Ancak içeriği bir***çok odağı rahatsız edecek türden böylesi bir kitabı basmak her yayınevinin harcı de-***

Yıllardır aktarmak istediklerinin okuyucuyla buluşabilmesi biraz olsun onu rahatlatmıştı ve hedeflediği üçüncü kitabı için çalışmalarını sürdürüyordu. İlk iki kitapta toprağın, suyun ve tarımsal üretimin nasıl küresel bir gıda hegemonyası altına sokulduğunu ve bunun tek tek gıda ürünlerine yansımalarını anlatan Erhan Ünal son kitabında kendi deyimiyle küresel tarım savaşının tarihsel köklerine ışık tutmayı amaçlıyordu.

ğildi. Bu konuda öneride bulunduğum Asi Kitap Yayınevinin sahibi, gazeteci ve televizyoncu değerli dostum Gürkan Hacır konunun önemini bir çırpıda kavrayıp hemen harekete geçti. Ocak 2017'de Asi Kitap yayınlarınca ilk baskısı yapılan Toprak Biterken kitabı, kısa süre içinde üç baskı yapmıştı. Aynı yıl, Ekim 2017'de ise ikinci kitap geldi: Ekmek Biterken...

Erhan Ünal okurunu bulan bir yazar, okuyucu da içinde yaşadığı toplumun, beslenme ve tarımsal üretim konularında kafasını yorduğu soruların yanıtlarını bulan bir yurttaştı artık. Konferanslar, kitap fuarları, imza günleri derken Erhan Abi artık giderek daha çok koşturuyor, daha çok yoruluyordu. Ama yıllardır aktarmak istediklerinin okuyucuyla buluşabilmesi biraz olsun onu rahatlatmıştı ve hedeflediği üçüncü kitabı için çalışmalarını sürdürüyordu. İlk iki kitapta toprağın, suyun ve tarımsal üretimin nasıl küresel bir gıda hegemonyası altına sokulduğunu ve bunun tek tek gıda ürünlerine yansımalarını anlatan Ünal son kitabında kendi deyimiyle küresel tarım savaşının tarihsel köklerine ışık tutmayı amaçlıyordu. Büyük ölçüde tamamladığı ve yayına hazır hale gelen kitabının çalışmalarını sürdürdüğü bir dönemde acı haberi aldık...

En son Antalya'daki Konyaaltı Kitap Fuarında, Ekim 2018'in sonlarında görüşmüştük. Ara ara yaptığımız telefon konuşmaları seyrekleşmişti. 5 Şubat 2019'da sosyal medya hesabından şu kısa notu paylaştı: "*Degerli dostlarım, sağlık sorunlarımdan dolayı uzunca bir süre sizlerle birlikte olamayacağım. En yakın zamanda buluşmak umudu ile hepinizi selamlıyorum...*"

Bir süre sonra telefonla aradığımda Eşi Cemile Ünal Mersin'de hastaneye yatırıldığını söyledi. Sesi üzgündü, **"durum kötü"** diyordu. Bir dizi testlerin ardından 21 Şubat sabahında ise o acı haberi aldık. Sabah saatlerinde hastanede verdiği yaşam mücadelesini kaybetmişti. Ansızın gelen bu ölüm, başta sevgili eşi ve can yoldaşı Cemile Ünal ve yakınları olmak üzere hepimizi şoke etti. Erhan Ünal, çok değer verdiği okuyucuları ile bir daha buluşamadı ancak yazdığı kitaplar ve ışık tuttuğu konular onun anısını hep yaşatacak.

'Bireysel Direniş Kurtuluşun Başlangıcıdır' Dedi ve Öyle Yaşadı

Toprağın ve ekmeğin bu onurlu savaşçısı, eşiyle birlikte bir direniş kalesi gibi sürdürdükleri yaşamı boyunca umutsuzluğa hiç pirim vermedi. Sıkışmışlık duygusu ve çaresizlik içinde "Peki ne yapabiliriz ki?" diye soranlara her zaman **"Bireysel direniş, kurtuluşun başlangıcıdır"** sözünü bıkıp usanmadan söyledi durdu ve öyle de yaşadı. Yakınları, sevenleri ve okuyucuları Erhan Ünal'ı 23 Şubat'ta Tarsus'ta son yolculuğa uğurladı. 1946'da Samsun'da başlayıp, 2019 Şubat'ında Tarsus'ta sona eren 73 yıllık yaşam yolculuğu boyunca Erhan Ünal'ın yazdığı ve yazmadığı onca şey arasından, Ekmek Biterken kitabının girişinde çocuklara yönelik yaptığı kısa sesleniş belki de onun yaşamdaki duruşunu ve tavrını en güzel özetleyenidir:

"Çocuklar... Kocaman gözleriyle bize umutla bakan; sevilmeyi, kollanmayı, şımartılmayı bekleyen güzel, sevimli yavrular. Afganistanlı, Iraklı, Suriyeli ve hele Afrikalı çocuklar. *Tarifsiz acılara dayanmaya mecbur edilen o güzel yavrular. Gözlerinizdeki umut ışığını, yüzünüzdeki masum gülücüğünüzü söndürenlere, dünyayı her ne sebeple olursa olsun bir vahşet alanına çeviren ve sizlere bu tarifsiz acıları çektirenlere, bedenimin bütün hücreleriyle lanet ediyorum. Acınızı hafifletebilmek için hiçbir şey yapamamanın acısıyla eziliyor ve sizlerden af diliyorum...*"

Erhan Ünal'ın üzerinde çalıştığı ve serinin üçüncü kitabı da okurla buluşmalıdır. Bugün sonuçlarını yaşadığımız küresel tarım ve gıda savaşının tarihsel kökleri ve günümüze doğru nasıl şekillendiğini ele alan bu değerli çalışmayı da yayınlaması için yayıncısı değerli dostum Gürkan Hacır'a buradan açık bir çağrıda bulunmak istiyorum. Bu, her şeyden önce Erhan Ünal'a ve okuyucularına hepimizin vefa borcudur. İlk iki kitabın da tamamlayıcısı olan bu çalışmanın yayınlanarak geleceğe aktarılması toprak ve gıda bağımsızlığı mücadelesine ışık tutacaktır.

Güle güle Erhan Abi. Bizlere bıraktığın acını hafifletmek için anını hep yaşatacağız...

---

[1] Erhan Ünal'ın değerli çalışmalarını okumak için yayınlanmış iki kitabının yanı sıra kendisiyle yaptığımız röportajları ve değişik konulardaki makalelerini bir araya getirdiği web sayfasından da yararlanılabilir: (http://www.erhanunal.org/)

ESSÂH

Tan Doğan

her *et* ölüme zimmet
leş kavgası bitmiyor
deliğinde *solacak* solucan
kurt ite it bite *köle*
kim tutar karganın elinden
kaba sığan balık *ayrılık*
şeytan yüzlü mekân *kan emici*
tersyüz edilmiş zaman
beni yer her ben *'ben'i*
*(d)*ipte sık/ışık ruh
çift kutupludur hayat
*(k)*aranın açısı *dar*
'âr'ı yitik hayvandır *insan*
tabiyatı kuru tarihin
her cephede savaşıyor 'aşk'
dilin kiri ağza *zül*
yalanın çekiminde dünya
ömrün ölçüsü *ölü*
kılavuz istemez *boşluk*
arka çıkmaz yalnıza *hiç kimse*
her soru bin kuşku *korkudan*
'ilk ân'dan şaşı başı yolun
tecrübe ne bilmez *sâf*
kaderdir *lâf* ölgüne
haddini bilmek *zorunda* her melek
öcünü alır kâhin hincinden
"bedevî" denince bitmeli rüya

BİZ, BU DAHA BAŞLANGIÇ DEDİK!

DİRENİŞİN HAZİRAN BAHÇESİ: GEZİSTAN

Hatice Eroğlu Akdoğan

Boğaz'ın bir uç tepesi Taksim'in ortasında, kent ışıklarının öte katı yıldızların altında senin köklerini döşek yaparak durduğumuz nöbet bunun içindi. Tükenişin hükmünü ilan etme çabası karşısında direnen yaşam, bizleri, tüm canlıları el ele vermeye çağırıyordu. Sevgili Ağaç, sen sökülür gidersen sıra bize gelecek, burada olmayacaktık. Ateşten kaçacağımız serin gölgeler olmayacaktı.

Hayat, ölüme karşı tepkisel bir var oluş biçimidir. Hal böyle iken havaya sinen pis kokular nefes alışımızı gittikçe zorlaştırıyordu. Ayakta kalabilmek için otu, ağacı, arıyı böceği ve köpeği kedisiyle hep birlikte biz bütün canlılar, kapıyı yoklayan ölüme karşı bir barikat örmek zorundaydık. Can alan ve can veren koca şehrin göbeğinde tam da bunu yaparken üzerimize mekanize bir ölüm saçıldı. Gece nöbetlerimiz darmaduman oldu. Toprağı deşen böğürtülü iş makineleri uykuyu yastığından etti. Çadırlarımız afallayıp baskıncı ordunun postallarına takıldı. Gün tamamen ışıdığında operasyonun boyutu da kendini belli etti. Kentine, çıkar torbasından bakanlara göre ortada 'üç-beş ağaç'tan başka bir sorun yoktu! Oysa mesele iki lafla tarif edilmeyecek kadar derindi. Ölümle yaşam kendi efradını yanına alıp karşı karşıya gelmişti. Görüntü de içeriği kadar sarsıcı ve çapraşıktı.

Sevgili Ağaç,

Aslında seninle aynı havadan, aynı sudan beslenen varlığımızın o kadar çok kesişen noktaları vardı ki bilmemek için duyusuz olmak gerekti. Biliyorsun bilim, ağaçlar ve biz diğer canlıların tür ilişkisi açısından "*kuzenler*" olduğunu da belirtir. Yine biz güne dönelim. O ana kadar farklı patikalardan yürümüş olsak da siz ve biz aynı varoluş mücadelesinin sıkı yoldaşlarıydık. Varlık nedenimizin temeli nasıl ki birse yokluğumuz da aynı nedenlere bağlıydı.

Boğaz'ın bir uç tepesi Taksim'in ortasında, kent ışıklarının öte katı yıldızların altında senin köklerini döşek yaparak durduğumuz nöbet bunun içindi. Tükenişin hükmünü ilan etme çabası karşısında direnen yaşam, bizleri, tüm canlıları el ele vermeye çağırıyordu. Sevgili Ağaç, sen sökülür gidersen sıra bize gelecek, burada olmayacaktık. Ateşten kaçacağımız serin gölgeler olmayacaktı. Kuşlar ötmeyecek, karınca-

Belki inanmayacaksın Sevgili Ağaç ama isyandan fışkıran o dünyanın içinde gölgende bostan yapıp, çiçekler bile yeşerttik

lar toprak işlemeyecekti. Evsizlerden evsizler olacak, şuracığa konan simitçi boş yere tezgâhına uzanan elleri bekleyecek, renkler kaybolacak; sucu, seyyar çaycı, kâğıt helvacı, baloncu olmayacaktı. Yaşamaya muhtaç kediler, köpekler bir kez daha şehrimize çöken beton blokların altında canımızı acıtarak daha daha azalacaktı.

Evet, Sevgili Ağaç,

Anlayacağın gibi mesele bir ağaç olmaktan öte çok ama çok başka bir şeydi. Bir ağaç, kuzeydeki ormanların milyonlarca ağaç varlığının sürdürülmesine verilen bir ses demekti. Bir ağaç, Istıranca'dan içtiğimiz su, Karadeniz'in vadilerinde özgürce akması gereken dereler demekti. Bu, "su akar Türk bakar"a karşıt yol oluşturmak demekti. Evet, su akar akar çizgisini derinler, hayatı yeşertir denizlere karışır demekti. Bir ağaç Senoz'da ıslıklara karışan kuş sesleri, Madra Dağı'nda ot çeşitliliği, Kaz Dağları'nda oksijen, Bafa Gölü'nde balık demekti. Bir ağaç bir insan, bir insan yaşam ve insan hakkı demekti. Yani... İstesek de istemesek de hayatın değişmez kuralı olan hepimiz birimiz, birimiz hepimiz içindir hükmünün fermanı demekti.

Söyler misin Sevgili Ağaç, hangi güç bir şehir parkı gibi bir alana ütopya gibi görünen bir dünyayı tüm nimetleriyle sığdırabilir? Diyorsun ki "gerçekçi ol imkânsızı iste" diyen siz değil miydiniz? Haklısın. İsyan günlerimizin zerre sebebi Sevgili Ağaç! Hayallerimiz, bir bakıma inanıp umut ettiklerimizdir. İşte 2013 Haziran'ında Taksim'e, Kuğulu Park'a, Gündoğdu'ya indirdiğimiz gerçek işte bu hayallerimizi gerçeğe dönüştürme yolculuğunun ta kendisiydi.

Halkalar zincire, zincirler başka koldan zincirlere eklendi Sevgili Ağaç. O kadim kentte, o kavganın her hal ve koşulda demlendiği İstanbul'da, yer yerinden oynadı ki yankısını ta Ankara'ya, Adana'ya, Antalya'ya, İzmir'e, Kars'a, Sinop'a... demem o ki bütün Anadolu'ya vurdu. Bir ağaç eşiğinde, bir ağacın dallarına dolanmış kardeşliğin çemberine bir anda bütün dünya sığışmaya başladı. Ne görkemli bir kardeşlik şöleniydi o öyle? Dallar kollara, kollar kollara kenetlenmiş, filizlenen her tohum bir başka güzel boy veriyordu. Yüreklerde başlayan dalga başları aşıp öne geçmişti.

Söyler misin Sevgili Ağaç, hangi güç bir şehir parkı gibi bir alana ütopya gibi görünen bir dünyayı tüm nimetleriyle sığdırabilir? Diyorsun ki "gerçekçi ol imkânsızı iste" diyen siz değil miydiniz? Haklısın. İsyan günlerimizin zerre sebebi Sevgili Ağaç! Hayallerimiz, bir bakıma inanıp umut ettiklerimizdir. İşte 2013 Haziran'ında Taksim'e, Kuğulu Park'a, Gündoğdu'ya indirdiğimiz gerçek işte bu hayallerimizi gerçeğe dönüştürme yolculuğunun ta kendisiydi. Salt ülkemizin değil dünyanın her yerinden "ne iyi yaptınız, yanınızdayız" türünden sesler, mesajlar geliyordu. Dünyanın diğer şehirleri Londra, New York, Paris, Barselona, Berlin, Köln vs. den dayanışma kolları uzanıyordu. Geceleri güneşin bıraktığı boşluğu türküler ve marşlar dolduruyordu. Emeğin ve ezilenlerin kardeşliği ta uzaklar için gönülden örülüyordu. Bu toplumu çürüyen sistemin pençesinden ancak ve ancak emek ve dayanışma hareketinin kurtaracağının resimleri yapılıyordu.

Sevgili Ağaç, o son saldırı şafağı anında köklerinden yükselen çığlığı hiç ama hiç unutamıyorum. Denildiği gibi birimiz hepimiz, hepimiz birimiz içindik. Sensiz benim için hayat, senin için bensiz hayat olanaksız bir eşiğe dayanmıştı. Zalimin hançeri bir kaçını alt ettiyse de seni yaralı kurtarabildik. İncinen yerlerini sardığımız yerde, işte o hayallerimizdeki dünyanın minyatürünü gölgene indirdik. Sen de gördün ve şahitlik ettin! Özlemini yaşadığımız o dünyadan kimler geçti, kimler bilinçlenip esinlendi, eğlendi. Ekmeğini, kalemini, kitabını tenceresini ve battaniyesini alan yürüdü, koştu. Gelmeyenler yüreklerini gönderdi. Dış taraf sömürünün, yolsuzluğun, rantın ve benciliğin yarattığı kirli bir dünyaydı. Gezi'de paranın saltanatı yıkıldı, iyi ve güzele dair hayaller başköşeye oturdu. Geçer akçe kardeşlik, dostluk, dayanışma, paylaşım, bilgi, özgürlük olunca öteki rezil rüsva oldu. Bir başka evrene mi ışınlanmıştık ne? "Biri beni çimdiklesin" diyen sesleri birlikte duyduk.

İşyerlerinden, okullardan, sendikalardan bir olup akın akın geldiler. Şenlikler yapıldı, forumlar, paneller kuruldu. Kitaplıklar açıldı, kitaplar okundu. Okullardan, dershanelerden gelenler yarışma ve ticari bir kaygı olmadan derslikler kurup bilgiyi özgürce paylaşmanın doyumsuz tadına vardılar. Çıkar dünyasından uzak dostluk ve arkadaşlıkların tohumu burada atıldı. O ne güzellikti öyle! Birbirlerini tanımıyorlar ama uykuya dalanların üstünü uyumayanlardan biri örtüyor. Siz kitap okurken biri önünüze

Sevgili Ağaç, o son saldırı şafağı anında köklerinden yükselen çığlığı hiç ama hiç unutamıyorum. Denildiği gibi birimiz hepimiz, hepimiz birimiz içindik. Sensiz benim için hayat, senin için bensiz hayat olanaksız bir eşiğe dayanmıştı. Zalimin hançeri bir kaçını alt ettiyse de seni yaralı kurtarabildik. İncinen yerlerini sardığımız yerde, işte o hayallerimizdeki dünyanın minyatürünü gölgene indirdik. Sen de gördün ve şahitlik ettin!

getirip çayınızı bırakıyor. Evli ya da evsiz herkes o küçücük dünyaya inanılmaz bir genişlikle sığabiliyor. Varlık, dayanışmanın gücü ile çarpıcı bir anlam kazanıyor.

Belki inanmayacaksın Sevgili Ağaç ama isyandan fışkıran o dünyanın içinde gölgende bostan yapıp, çiçekler bile yeşerttik. Çocuklara kreşler, evcil hayvanlara tedavi kabini bile açıldı. Eğer hatırlarsan, yayvan bir kavanoza koyduğu minik bir su kaplumbağasını veterinere muayene ettirmeye getiren çocuğa, seninle birlikte gülmüştük. Gezi kreşine gelen çocuklarının açtığı resim sergisinde her karede yer alan cıvıl cıvıl çiçeklere ve sana benzeyen heybetli ağaçlara da hayran kalmıştık. Polislerden kalan bariyer parçaları mutfak tezgâhlarına dönüşmüştü. Yaşlı bir adam "engeller ev yapımında kullanmak içindir" dediğinde, başımızı sallayarak onay vermiştik. Gezi'nin vazgeçilmezi çayın ve onun yanına katılan börek ve çöreklerin bereketi niye hiç bitmemiş anlamamıştık. Paranın geçmediği Gezi'de, gönülden gönüle gelen bolluk varlığı da çoğaldıkça çoğalmıştı.

Sevgili Ağaç, ana-babalarının coşkusu yüzlerine yansımış küçücük çocuklar gördüm. Gençlerin yüzleri ise vakurlu insan tablosu. "Ölsem de gam yemem" diyen geçmiş kuşaklar, ödediği bedeller için pişman olmadığını ifade ediyor. Şairlerin dizeleri dallara yaprak olmuş. Sokaklar bizden önce geçmiş direnişçilerin adını almış. Onlara bakıyor, selamlıyor ve adımlarımızı güvenle atıyoruz toprağa. Geçmişten gelen dalı tutmayanların geleceğe yürüyecek güçleri olmayacağını iyi biliyoruz.

Yapılanlar yapılacak olanların güvencesi sayılır. O yüzden dileğimizin, dileklerimizin ardı arkası yok. Üç-beş ya da bir ağaçtan, yaprakları dilek olan ağaçlar yeşerttik Sevgili Ağaç. Sen de okudun, gördün. O dilekler, o Gezi dünyamızdan ileri dünyamıza erişebilmek için taşıdığımız hayallerimiz, gerçeğe dönüştürmek için elden bırakmadığımız umutlarımızdır. "Bir gün mutlaka" diyebiliyorsak eğer bugünden, o bir güne bomboş ellerle yola çıkmak da olmaz.

Ve Teşekkürler Sevgili Ağaç!

On yıllar öncesinin bir işçi isyanı yıldönümünde ve gecenin karanlığında uğradığımız baskınla seni yerinde bırakıp geri çekildik. Belki inanmayacaksın Sevgili Ağaç ama isyandan fışkıran o dünyanın içinde gölgende bostan yapıp, çiçekler bile yeşerttik Kardeşlik ve dayanışma laf değil yaşadıklarımızın kendisiydi. Talancılara, sömürücülere saldığımız korku gururumuz oldu. Biz buna "... Başlangıç," dedik yüreğimizi senin durduğun yere koyduk.

HASTA MEMNUNİYETİ ÜSTÜNE MEMNUNİYETSİZ NOTLAR

Cem Gönenç

Tabii ki, kopya çekmek serbesttir, çünkü son testte başarının artmaması eğitimcinin de başarısız olduğu anlamına gelir. Bazı eğitimlerin sonunda ise, beyaz bir tahtaya katılımcıların dilekleri ve önerileri yazılır. Bunların üst makamlara götürüleceği söylenir. Böylece, katılımcılar bir tatmin duygusuyla eğitimden ayrılırlar! Hiç "üst makamlarda" yer almadığım için bu dilek ve önerilerin gerçekten okunup okunmadığını bilmiyorum. Ancak, uygulamada ne bu öneriler yerine getirilir ne de eğitimin içeriğine gerçek anlamda bir katkı yapmış olursunuz.

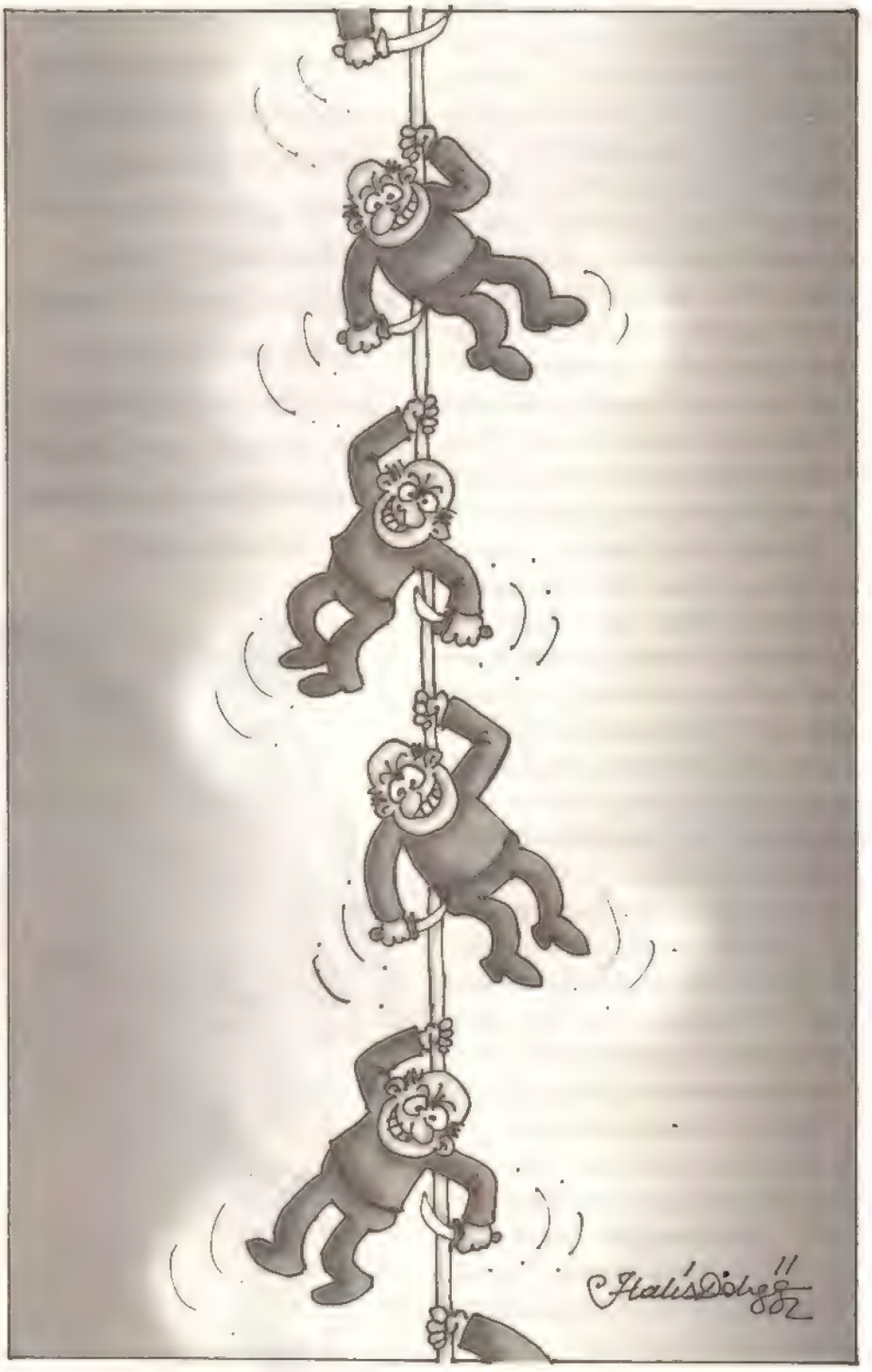

Karikatürler: Halis Dokgöz

Toplam Kalite Yönetimi (TKY) ve müşteri memnuniyeti dünyada doksanlı yıllardan beri kullanımı hızla artan kavramlar. TKY, savunucularına göre, "bir organizasyon içinde kaliteyi odak alan, organizasyonun bütün üyelerinin katılımına dayanan, müşteri memnuniyeti yoluyla uzun vadeli başarıyı amaçlayan ve organizasyonun bütün üyelerine ve topluma yarar sağlayan bir yönetim yaklaşımı" şeklinde tanımlanabilir... TKY, müşteri memnuniyetini kârdan önce gören bir sistemdir. Müşteri memnuniyeti uzun vadeli kârlar getirir, fakat sadece kâra öncelik vermek ancak kısa vadede kazandırır, TKY; işin hedeflerine memnun müşteriler ve mutlu çalışanlar oluşturarak ulaşmak için kullanılan felsefe, takım ve süreçlerin entegre bir setini kapsayan bir sistemdir."[1]

Bilindiği gibi, kapitalist üretim biçiminin tarihsel süreci içerisinde emekçileri daha çok çalıştırmak, üretimdeki hataları azaltmak ve kârı azamiye çıkarmak için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bunlardan en ünlüsü 20. Yüzyıl başlarında uygulamaya konulan "Fordist üretim modeli"dir. Bu modelin ayrıntılılarının tartışılması bu yazının sınırlarını aşar. Yalnızca, bu modelde hızı arttırılıp azaltılabilen bir üretim kayışı üzerinde üretim yapıldığını belirtip geçeceğim. İşçi üzerindeki tüketici etkilerini Charlie Chaplin'in yaratıcı gülmecesiyle Modern Zamanlar filminde gördüğümüzü de hatırlatayım. TKY kavramının ayrıntılarına da girmeyeceğim. Bence Doç. Dr. İlker Belek'in "Esnek Üretim, Derin Sömürü" kitabı bu konuda oldukça iyi bir kaynaktır.

Sağlık alanında hastaların katılımı diye bir kavram ise yoktur. Söz konusu olan şey, hastaların sağlık çalışanlarını kolayca şikâyet edebilmesidir. Bu şikâyetlerle ilgili çeşitli kereler soruşturma yürüttüm. Dışarıda hasta beklerken yarım saat ilaç mümessiliyle konuşup hastasına bakmayan, ev ziyareti gösterip mesaiden erken çıktığı halde ev hastasına gitmeyen, sudan gerekçelerle hastanın pansumanını yapmayan hekim ve hemşirelere disiplin yönetmeliğine göre cezalar verdiğim oldu.

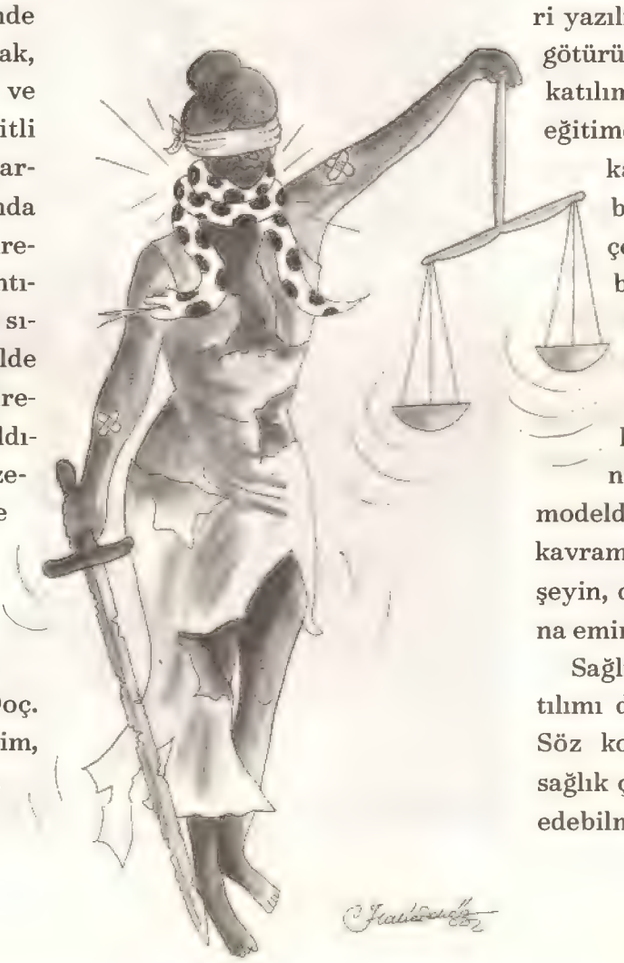

"Katılım"ın Lafı Var Kendi Yok

Gelelim bir doktor olarak benim iyi bildiğim sağlık alanında TKY'nin nasıl kullanıldığına ve ne sonuçlar doğurduğuna. Bu konuda profesyonel bir dil kullanmayıp tamamen somut örneklerden gitmek istiyorum. Öncelikle "çalışanların katılımı" kavramının uygulamalarını görelim. Güzel bir örnek hekimlere ve sağlık çalışanlarına verilen "interaktif eğitimler". Bu eğitim modelinde eğitimci konusunu bildiği gibi anlatır, ancak eğitilenler eğitimcinin sözünü keserek soru sorabilirler ya da "katkıda bulunabilirler". Ayrıca, eğitimden önce ve sonra aynı soruları kapsayan testler verilerek eğitimin başarısı ölçülür. Tabii ki, kopya çekmek serbesttir, çünkü son testte başarının artmaması eğitimcinin de başarısız olduğu anlamına gelir. Bazı eğitimlerin sonunda ise, beyaz bir tahtaya katılımcıların dilekleri ve önerileri yazılır. Bunların üst makamlara götürüleceği söylenir. Böylece, katılımcılar bir tatmin duygusuyla eğitimden ayrılırlar! Hiç "üst makamlarda" yer almadığım için bu dilek ve önerilerin gerçekten okunup okunmadığını bilmiyorum. Ancak, uygulamada ne bu öneriler yerine getirilir ne de eğitimin içeriğine gerçek anlamda bir katkı yapmış olursunuz. Deneyimlerinden biliyorum, bu modeldeki "çalışanların katılımı" kavramı tam bir aldatmacadır. Aynı şeyin, diğer sektörlerde de olduğuna eminim.

Sağlık alanında hastaların katılımı diye bir kavram ise yoktur. Söz konusu olan şey, hastaların sağlık çalışanlarını kolayca şikâyet edebilmesidir. Bu şikâyetlerle ilgili

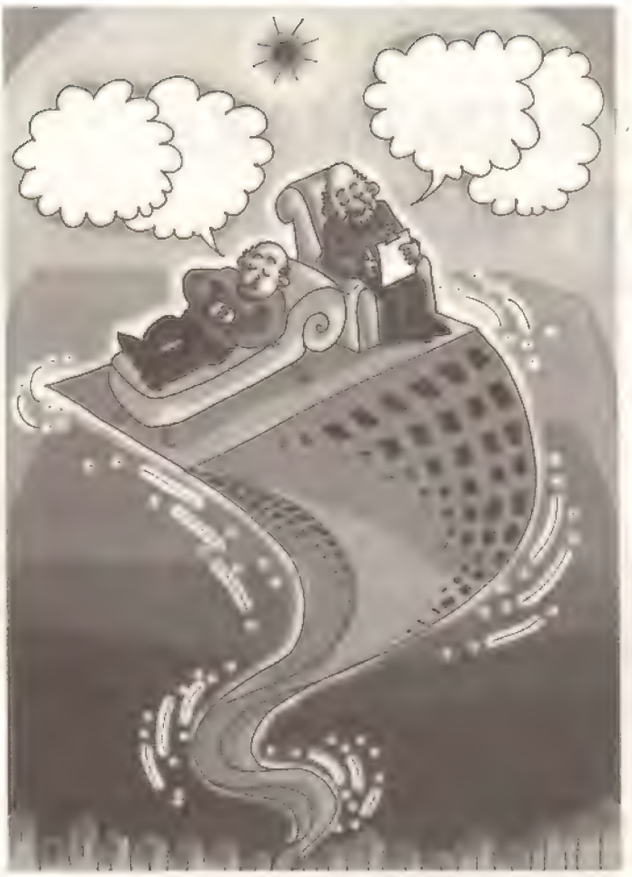

çeşitli kereler soruşturma yürüttüm. Dışarıda hasta beklerken yarım saat ilaç mümessiliyle konuşup hastasına bakmayan, ev ziyareti gösterip mesaiden erken çıktığı halde ev hastasına gitmeyen, sudan gerekçelerle hastanın pansumanını yapmayan hekim ve hemşirelere disiplin yönetmeliğine göre cezalar verdiğim oldu. Doktorun tuvalette fazla kaldığı gibi şikâyetlere ise hiç soruşturma açılmadı. Bu soruşturmaların sonucunda hastalara bilgi vermenize karşın, şikâyet özünde tek yönlü işleyen bir süreçtir. Hastanın sağlık politikalarının belirlenmesine katkısı yoktur. Belirli bir hasta memnuniyeti sağlar ve ayrıca popülist politikacılara da destek getirir. Ancak, ben bu şikâyetler sonucunda sağlık hizmetlerinin daha iyiye gittiğini gözlemlemedim.

Bilgisizlikle Sağlanan Memnuniyet

TKY uygulamalarındaki "müşteri memnuniyeti" kavramının sağlık alanındaki karşılığı "hasta memnuniyeti"dir. Bence memnuniyet kavramının en yanıltıcı olduğu alanlardan biri sağlık alanıdır. Tıp çok bilgi ve uzmanlık gerektiren bir alan olduğundan hastaların kendilerine gerçekten ne yapıldığını değerlendirme şansları pek yoktur.

Birkaç örnek verelim. Yıllar önce Güney Ege'de çalışan bir hekim arkadaşımı ziyarete gitmiştim. Bir sahil kasabasında çalışan üç tane pratisyen hekimin bir ultrason cihazı aldığını ve hastaların kafalarına bile baktığını anlatmıştı. Ultrason cihazı kullanmak için 6 aylık bir kurs gerekmesine ve bu cihaz kafanın içini göstermemesine karşın, yöre halkı bu doktorları çok seviyordu.

Bir başka örnek. Çocuğunuz ateşlidir ve öksürmektedir. Aslında çocuğunuz virüslere bağlı bir soğuk algınlığı geçirmektedir. Uygun olan bir ateş düşürücü verip birkaç gün gözlemektir. Ancak panik içindeki anne-baba bir çocuk doktorunun muayenehanesinin kapısını çalar. Doktor, hastayı "bağlamak" için, çocukta "zatürree başlangıcı" olduğunu söyler ve pahalı cinsten güçlü antibiyotikler yazar. Çocuk hastalığın doğal gidişi dolayısıyla birkaç gün sonra iyileşir, ancak anne-baba bu iyileşmeyi antibiyotiğe bağlar. Böylece, "hasta memnuniyeti" sağlanmış olur. Bu örneklerin çok daha kötüleri özel hastanelerde yaşanmaktadır. Hastalara sahte bir güler yüz ve ilgi gösterilmekte, peşinden -ameliyat dahil- bir sürü gereksiz tıbbi işlem yapılmaktadır. Ancak "hasta memnuniyeti" yine sağlanmıştır!

Kuşkusuz, bu modele karşı savunulacak model doktorun her dediğini tartışmadan kabul eden ve doktorun bir çeşit yarı-tanrı olduğu eski model değildir. Son yüzyıl içerisinde "birey" kavramı önem kazanmıştır. Toplum sağlığıyla ilgili zorunlu aşı uygulamaları gibi konular hariç, ben de her insanın kendi bedeniyle ilgili işlemlerde tamamen aydınlatılmasını ve söz sahibi olmasını doğru buluyorum. Kimileri bu görüşümü "liberal" bulabilir, ancak ben öyle düşünmüyorum. Geçmişteki sosyalizm uygulamaları, öncesinde son derece geri olan ülkelerde yaşandı. O dönemlerde dünyada da bugünkü gibi kavramlar yaygınlaşmamıştı. Henüz idam cezası ve kimyasal silahların kullanımı yasaldı, kadınların hiçbir hakkı yoktu vb. Bundan sonraki sosyalizm uygulamaları birey hak ve özgürlüklerine daha çok önem vermek durumundadır.

Küba'da birinci basamak sağlık hizmetlerinde uygulanan hastalarla sağlık emekçilerinin ayda bir toplantı yapması modeli bence iyi bir modeldir. Ben bu modelin saldırganlığı arttıracağını düşünmüyorum, ancak Türkiye gibi ülkelerde yaygın bir şekilde uygulanma şansı da yoktur. Bunun için öncelikle yapılması gereken sağlık hizmetinin bir meta olmaktan çıkarılıp, bir hak haline getirilmesidir.

---

[1] https://www.mevzuatdergisi.com/2002/07a/02.htm

ELEŞTİRİ İLE ALDATMAK: POST - TRUTH ELEŞTİRİ

NÂZIM HİKMET'İN NEOLİBERAL OKUYUCULARI

Kaan Eminoğlu

2016 yılında Oxford Sözlük ve The Society For The German Language in Wiesbaden tarafından yılın kelimesi seçilen "Post-truth", kelime karşılığı itibari ile gerçek sonrası olarak görülse de anlam olarak nesnel gerçekliğin kamuoyunu biçimlendirmede duygu ve inançlara nazaran daha az etkili olması koşullarına karşılık gelmektedir.

Abidin Dino, Kuvayi Milliye desenleri

Piyasa edebiyatının eşyanın tabiatı gereği, özgürlükleri ortadan kaldıran bir edebiyat ortamı olduğu her olayda kanıtlanıyor. Edebi ve estetik tartışmaya, eleştiri özgürlüğüne kapalı bir düzen var. Bunun yeni örneklerinden biri, Varlık dergisinin, Şubat 2019 sayısında yer alan Sabit Kemal Bayıldıran'ın "Kuvayi Milliye'yi Ulusçu Açıdan Okumak" yazısındaki gerçekdışı savları eleştiren ve tartışan bir cevap yazısını yayınlamayı reddetmesi oldu. Kaan Eminoğlu, Bayıldıran'ın çelişkilerle dolu, neoliberalizmin "etnikçi" yeni ideolojisiyle Nâzım Hikmet eleştirisine "Post-Truth", kavramıyla bir açıklama getirirken, Varlık dergisi, bu cevap yazısını yayınlamayarak okurlarının çok yönlü bilgilenme ve düşünme özgürlüklerine de saygısızlık etmiş oldu. Kaan Eminoğlu'nun Bayıldıran'a cevap yazısını yayınlayarak eleştiri ve tartışma kapısının bizim tarafta hep açık olduğunu bir kez daha belirtmek istiyoruz.

Sanatçı öznenin yaratımlarındaki gizil ve muğlak noktaları belirginleştirip –yaratıdan hareketle- yaratının sahibi özneye ve yaratının geneline ilişkin çıkarımlar yaparak okura; ortaya konan eser hakkında da bilgi veren, eserin güçlü ve zayıf yönlerini ortaya çıkararak bir değer biçme olanağı yaratan disipline edebiyat eleştirisi adını veriyoruz. Semih Gümüş'ün ifadesi ile *yazınsal metnin derin yapısının biçimlerini araştıran; kesintisiz bir yeniden anlamlandırma süreci kuran metni bütün örgenleriyle çözümleyen; dolayısıyla yüzeyde görünenle ilgilenmeyen; dizgesel; bu arada kendini yazınsal dilin parçası olarak yaratan edebiyat eleştirisi*[1] varoluşu itibariyle ortaya konan eser üzerine düşünme eylemini ifade ediyor. Tabii bu düşünme süreci belli bir birikim ve metoda dayalı yapıldığı için beraberinde türleşmeyi de getiriyor. Örneğin anlık duygu ve düşüncelerin çıkış noktası olarak belirlendiği eleştiri türüne izlenimci eleştiri, sınıfsal çelişkileri imleyip edebiyatın bunları aksettirme ölçüsüne göre hareket ettirilmesi gerektiğini savunan eleştiri türüne Marksist eleştiri, metnin içindeki göstergeleri çözümleyerek metnin anlam alanını genişletmeyi hedef noktası olarak belirleyen eleştiriyeyse göstergebilimsel eleştiri adını veriyoruz. Toplumun ve insanın değişimine uygun olarak düşündüğümüzde tarihsel süreç içerisinde eleştirinin çeşitlenmesi, farklı türlerinin ortaya çıkması, bölünerek disiplinler arası niteliğinin artması edebiyat eleştirisi açısından olumlu bir durum olarak düşünülebilir. Ancak her değişim ve çeşitlenim ilerleme olarak kabul edilmemelidir. Eleştiriyi yapan özne insan olduğu için disharmonik kurulumu gereği olumsuz yönde değişimler eleştiri bağlamında da kaçınılmazdır. Post-truth eleştiri dediğimiz kavram da bu değişimin olumsuz yanını imlemek için teklif edilen bir eleştiri türü ismidir.

2016 yılında Oxford Sözlük ve The Society For The German Language in Wiesbaden tarafından yılın kelimesi seçilen "Post-truth", kelime karşılığı itibari ile gerçek sonrası olarak görülse de anlam olarak nesnel gerçekliğin kamuoyunu biçimlendirmede duygu ve inançlara nazaran daha az etkili olması koşullarına karşılık gelmektedir. Nesnel gerçeklerin bir öneminin olmadığı, önemli olanın kişisel duygu ve inançlar olarak görüldüğü bir anlayışı ifade etmek için kullanılan Post-truth kavramı daha çok siyasetin ve siyasetçilerin toplumu manipüle etme eylemlerini açıklamak için kullanılmaktadır. Bu kavramın edebiyat eleştirisi alanındaki karşılığı olarak ise Post-Kemalizm'in kültürel alanını işleyen neoliberal edebiyat eleştirmenlerinin ideoloji eksenli edebiyat yazıları gösterilebilir. Temel argüman olarak anakronik tarih okumacılığını kullanan Post-truth eleştirmenler için nesnel hakikatlerin yerini kişisel/yanlı duyguların sübjektifliği almıştır. Post-truth eleştirinin güncel örneklerinden olması, Post-truth eleştirinin çözümlenmesine katkı sağlayacağı ve benim bu yazıyı yazmama neden olması nedeniyle Varlık dergisinin Şubat 2019 tarihli 1337. Sayısındaki Sabit Kemal Bayıldıran imzalı *"Kuvâyi Milliye"yi Ulusçu Açıdan Okumak*[2] adlı yazıyı ele alacağım.

Bir Post-Truth Eleştiri Örneği: "Kuvâyi Milliye"yi Ulusçu Açıdan Okumak

Sabit Kemal Bayıldıran'ın bu yazısı kabaca özetlenirse ortaya çıkan tezlerin şunlar olduğu görülecektir: Nâzım Hikmet Kuvâyi Milliye şiirini milliyetçi duygularla yazmıştır, bunu yazmasında yaşadığı dönemin hükümetine yaranma çabası aşikârdır, Nâzım Hikmet sosyalist olmasına rağmen Kemalist eğilimleri nedeniyle kuşku uyandırıcıdır, resmî tarihe ait olan her şeyi reddetmediği için devletçi bile sayılabilir vs. Bu kanaate ulaşmamıza neden olan bölümleri inceleyecek olursak Bayıldıran'ın yazısında "Destan'da sosyalist anlayışın izleri hissedilirse de, yaklaşım bütünüyle resmî

Nâzım Hikmet'in o dönemki ittifakları gereği İngiliz emperyalizminin lejyonerliğini üstlenen Yunanlara karşı, emperyalizme karşı bir varoluş savaşı veren Türk halkını ve onun karşı koyma iradesini savunmasından daha doğal bir şey yoktur. Ancak Bayıldıran meseleyi emperyalizme karşı verilen bir savaş olarak değil de bir Türk-Yunan savaşı boyutunda değerlendirdiği için Nâzım Hikmet'in emperyalizmin idealleri uğrunda ölen Yunanlılara karşı milliyetçi duygularla karşı olduğunu ima etmektedir.

ideoloji doğrultusundadır." diyerek Nâzım Hikmet'i sol-Kemalist ilan etmekte olduğunu, "Nâzım, *Kuvâyı Milliye*'yi 'sipariş üzre' yazdığından resmî ideolojiyi hiç sorgulamaz, onu olduğu gibi aktarır." diyerek Nâzım Hikmet'i cûlüs bahşişi ile şiir yazan divan şairleri seviyesine indirgediği, "Burada 'biz' zamiri Türk'ün yerini tutuyor. Nâzım buradaki 'biz'le Yunanlı çobanı ötekileştiriyor." diyerek de Nâzım Hikmet'in milliyetçi duygularla bu şiiri yazdığını imlemektedir. Bu yargıların hepsine Post-truth eleştiri anlayışı ile ulaşıldığı için tabii ki nesnel bir hakikatin ortaya konuşu değil, Bayıldıran'ın Kemalizm'e ve onun inşa etmek istediği modernist anlayışa olan kişisel hıncının ürünü olan aşırı/abartı yorumlardır.

Post-truth eleştirinin ana belirleyicilerinden birisi de eleştiri metninin içindeki çelişkilerdir. Post-truth eleştirmen; eleştiride nesnelliği değil, kendi duygularını öncüllemesine rağmen yaptığı eleştiride hakikatle yüzde yüz çelişmek istemediği için ister istemez çelişkilere düşmektedir. Örneğin Bayıldıran: "Bu kahramanlarla şair 'Milli Mücadele halkın emperyalizme başkaldırısıdır' tezini ileri sürmektedir. Bu Nâzım'ın mücadelenin liderini öne çıkarmayışını saymazsak, resmî ideolojinin söylediğinden farklı bir yaklaşım değildir." derken iki cümle sonra bu söylediklerini reddederek "Dolayısıyla Milli Mücadele'nin antiemperyalist oluşundan devletin kitaplarında söz edilmezken, Nâzım, mücadeleye Komitern açısından yaklaşır." demektedir. İlk cümledeki Bayıldıran'ın kanaati devletin resmî ideolojisinin Millî Mücadele'yi antiemperyalist bir savaş olarak nitelendirdiği yönündeyken, ikinci cümledeki Bayıldıran'a göre devletin resmi ideolojisinin yazılı olduğu kitaplarda Kurtuluş Savaşı'nın antiemperyalist bir savaş olduğu söylenmez, bu tespit Komitern'e aittir. Bayıldıran'a göre Komitern de Kemalist resmi tezlerle konuşmaktadır. Ortada hiç kimsenin bilmediği ancak kendi duygularıyla inşa ettiği/bulduğu bir "hakikat" olduğunu düşünen Bayıldıran, "Resmî tarihin söylediği her şey yalandır" tezini hareket noktası olarak belirlediği için herkes tarafından kabul edilen tarihî verileri de yadsıma çelişkisine düşmektedir. Bu düşüncenin karikatürize edilmesi ile herkesin kabul ettiği nesnel tarih argümanları -sırf resmî tarihte de yer alıyor diye- yalan, Bayıldıran'ın herhangi bir kaynak göstermeden zihinsel fikir pratiğinin ürünü olan tarihsel verilerinse doğru kabul edilmesi gerekmektedir. Post-truth anlayışa göre tutarlı olarak görülen bu anlayışın, nesnel eleştiride herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır.

Komünist Manifesto'ya Referansla Başlayan Destan'da Resmi İdeoloji Görmek

Bayıldıran'ın ısrarla resmî ideoloji merkezinden verilen bir siparişle yazıldığını iddia ettiği Kuvâyi Milliye Destanı'nın başlangıcında Komünist Manifesto'ya atıfta bulunularak "*ve onlar için:/ zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur,/ denildi*"[3] dizeleri geçer. Bu dizelerden hiç bahsetmeyen Bayıldıran, o dönemki resmî ideolojinin komünizm olduğunu iddia etmiyorsa eğer "resmi ideolojinin siparişiyle yazıldığı" iddiasının hakikati karşılama noktasındaki eksikliği üzerinde tekrar tekrar düşünmesi gerekir. Üstelik şiirin geneline bakıldığı zaman, Nâzım'ın sınıfsal karakteri ön planda olan emekçi kesimin (bahçıvan, ırgat, orakçı, maraba, dokumacı, balıkçı, marangoz vs.) mücadelesinin savaşın kazanılmasındaki en büyük etken olduğunu belirtmesi, meseleye sınıfsal çelişki boyutuyla bakarak Marksist felsefeden uzaklaşmadığını göstermektedir. Üstelik bu "sipariş" şiirde, siparişi veren yönetime ilişkin eleştirinin olması da Bayıldıran'ın tezlerinin çelişkisini gözler önüne seren bir başka etkendir: *"Ve kavga bit-*

tiği zaman/ ne çiftlik sahibi oldu, ne apartman./ Kavgadan önce Kartal'da bahçıvandı,/ kavgadan sonra Kartal'da bahçıvan..." Kendileri için "sipariş" bir şiir yazılmasını isteyen kadroların, klasik mantık çerçevesinde düşündüğümüz zaman, bu "sipariş" şiirde kendi yönetim anlayışlarına yönelik bir eleştiri istemeyeceklerini düşünmek çok da zor olmasa gerekir.

Yazının içindeki en çetrefil Post-truth yorumlar ise Nâzım Hikmet'in ideolojik bakış açısının açıklanması noktasında kendini göstermektedir. Bayıldıran: "Nâzım bir sosyalist olarak baktığı için olayı *sınıf* açısından yorumlar; ama bu sosyalist anlayış değildir." diyerek sosyalist anlayışın meseleleri sınıfsal boyutla incelemeyeceği gibi sosyalizmde çığır açan, sosyalizmle ilgili hiçbir kitapta rastlayamayacağımız "sosyalizm sınıfsal açıyla bakmaz" gibi bir yargıya ulaşarak bambaşka ve sosyalizm kavramını tersyüz eden bir sosyalizm iddiasında bulunmakta bir beis görmez. Bayıldıran metnin ilerleyen kısmında ise "bir sosyalistin nasıl bir bakış açısına sahip olması gerektiğini" Post-truth dünya görüşünü merkeze alarak şöyle açıklar: "Kuvâyi Milliye'nin kişilerinin sınıfsal konumunu yukarıda belirtmiştik. Etnik bakımdan sadece Arhavili İsmail'in kimliğine işaret vardır. Bu kişi Nâzım'ın daha önce şiirinde andığı 'Laz İsmail'den mülhemdir. 'uzun ince burunlu/ ve konuşmayı şehvetle seven' Arhavili İsmail'in etnik kimliğinin yanında bu kişiler içinde ima yoluyla da olsa bir Kürt'ün bulunmayışı 'manidar'dır!" Yani Bayıldıran'a göre Nâzım Hikmet karşılaştığı olayları sınıfsal bir perspektifle değerlendirdiği için sosyalistçe hareket etmemiştir ancak kişilerin etnik kökenine ilişkin bir vurgu yapsaydı sosyalistçe hareket etmiş olacaktı. Tabii ki bu yargıların ve bu hayli öznel "sosyalizm" yorumunun bizim bildiğimiz sosyalizm ile herhangi bir alakası bulunmamakta.

Marksist dünya görüşüne sahip olan Nâzım Hikmet, Jdanov'un yaklaşımından hareketle eserini ideolojisinin bir ürünü olarak var etmiştir. Gerçeklikle kurduğu bağlantıyla, var olan çelişkileri gün yüzüne çıkararak, çelişkilerin yok edilmesini ve sınıfsız bir topluma ulaşılma ideali ile komünizmi bir kurtuluş reçetesi olarak görmüştür. Ancak sınıfsız toplum önünde kapitalizm ve onun var edicisi olan emperyalizm gibi iki büyük engel bulunmaktadır. Kapitalizm ülkelerin iç pazarlarındaki emek-ücret dengesizliğinden yararlanarak belli bir sınıfın çıkarlarını gözetmekteyken, emperyalizm onun -ham madde ve pazar- besleyicisi olarak ülkelerin gelişmişlikleri arasındaki farkı gelişmiş ülkelerin lehine olacak şekilde değiştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda sınıfsız, imtiyazsız toplum idealinin gerçekleşmesini isteyen komünist şair, doğal olarak, kapitalizme ve onun var edicisi emperyalizme karşı çıkmaktadır. Nâzım Hikmet'in o dönemki ittifakları gereği İngiliz emperyalizminin lejyonerliğini üstlenen Yunanlara karşı, emperyalizme karşı bir varoluş savaşı veren Türk halkını ve onun karşı koyma iradesini savunmasından daha doğal bir şey yoktur. Ancak Bayıldıran meseleyi emperyalizme karşı verilen bir savaş olarak değil de bir Türk-Yunan savaşı boyutunda değerlendirdiği için Nâzım Hikmet'in emperyalizmin idealleri uğrunda ölen Yunanlılara karşı milliyetçi duygularla karşı olduğunu ima etmektedir: "Burada 'biz' zamiri Türk'ün yerini tutuyor. Nâzım buradaki 'biz'le Yunanlı çobanı ötekileştiriyor." Oysa Nâzım Hikmet Kuvâyi Milliye'de emperyalist devletler tarafından kandırılan bir halkın emekçilerine de üzüldüğünü belirtmekten ve onları ölüme yollayanın emperyalizmin idealleri olduğunu söylemekten de geri durmamıştır: *"Yaralı bir düşman ölüsüne takıldı Nureddin Eşfak'ın ayağı./ Nureddin dedi ki: 'Teselyalı Çoban Mihail',/ Nureddin dedi ki: 'Seni biz değil,/ Buraya gönderenler öldürdü seni...'"*

Bayıldıran'ın eleştiri metodunda yaptığı hata(lar) Post-truth eleştiri için örneklem oluşturmakla birlikte bu tip eleştiriye başvuran tavrın yanlışlığının tahlil edilmesi bakımından genç eleştirmen ve şairlere önemli bir imkân sağlıyor. Gerçek eleştirinin bilimsel bir disiplin olduğunu, belli bir metoda dayandığını, metni kişisel kanaatlere uydurmaya çalışmanın Post-truth yönü nedeniyle edebiyata bir katkı sağlamayacağını, Anatole France'ın "Shakespeare'i, Pascal'ı, Racine'i, Goethe'yi anlatmak bahanesiyle kendimden bahsedeceğim."[4] dediği gibi duyguları ve kişisel hırsları merkeze koyan bir eleştiri tarzının çağın gereklerini karşılamadığı gerçeğinin Post-truth eleştiri kavramı üzerinden okunmasını sağlıyor.

---

[1] Semih Gümüş, Çözümleyici Eleştiri, "Eleştiri ve Edebiyat Nerede Aranır", Can Yayınları, İstanbul, 2012, s.13.

[2] Sabit Kemal Bayıldıran, "Kuvâyi Milliye"yi Ulusçu Açıdan Okumak, Varlık Dergisi, Şubat 2019, Sayı:1337, s.77-82.

[3] Nâzım Hikmet, Kuvâyi Milliye, Adam Yayınları, İstanbul, 1994.

[4] Anatole France, Edebiyat Hayatı, Çevirmen: Nebil Otman, MEB Yayınları, İstanbul, 1988, s.10.

BİR KİTAP BAĞIMLISININ NOTLARI-2019/5

HER KİTAP DÜNYAYA AÇILAN BİR KAPIDIR

Dr. Ulvi Özdemir

Ateş Yakmak'ı okudum. Jack London'un bu adla iki ayrı öyküsü olduğunu bilmiyordum. Bu adla kitapta yer alan ilk ve uzun olanı benim daha önceki okumalarımdan hatırladığım ve yolcunun donarak öldüğü, kötü sonla biten öykü 1908 yılına aitken daha kısa olup kitapta ikinci sıraya yerleştirilmiş 1902'de yazılmış ilk öykü, yolcunun donma tehlikesi yaşadıktan sonra hayatta kalmayı başardığı bir sonla bitiyor. Bir yazarın aynı temayı, aynı başlıkla iki ayrı zamanda ve biri mutlu diğeri mutsuz iki ayrı sonla bitirecek biçimde işlemesi, edebiyat tarihi için ilginç bir gözlem oldu.

"Bütün bu kitapları okudun mu?" ya da *"elindekileri bitirdin mi de yeni kitaplar alıp duruyorsun?"* Birçok kitapsever ya da kitap biriktiren insan gibi ben de bu ve benzeri soruları hayatım boyunca duymuşumdur. Geçenlerde sosyal medyada okuduğum bir söz hoşuma gitti: *"- Ben onların hepsini okumak için almıyorum, onlarla birlikte yaşamak hoşuma gidiyor."* Gerçekten de geri kalan ömrümü hep okumakla geçirsem bile okumakla bitiremeyecek kadar çok kitabım var ve yenilerini de almaya devam ediyorum. Hepsini okumak istesem de onları seyretmek, elime alıp karıştırmak ya da onları okuyacağım zamanları düşünmek, düşlemek, hepsi küçük, farklı mutluluklar veriyor bana. Hayatın anlamı biraz da bu küçük mutluluklardır.

İncecik, İpincecik Kitaplar Okumak

2019'a başlarken kalın kitaplar okumak gibi garip bir hedef belirlemiştim. En Başta Proust'u, *Kayıp Zamanın İzinde*'yi okuyacaktım. Sonra Braudel'in *Maddi Uygarlık*'ını. Başladım, ama olmadı, yarım kaldılar. Bunlara ek olarak daha önce okuduğum Norman Mailer'in Çıplak ve Ölüsü'nü tekrar okuyacaktım. Ne muhteşem bir romandı. Kütüphanenizde her an tadabileceğiniz böyle lezzetlerin var olduğunu bilmek de tek başına mutluluk verici bir duygu.

Ama hayat planladığınız gibi gitmiyor hiçbir zaman. Bu son aylar düşündüğümün tam tersine ipincecik kitaplar okudum çok sayıda. İyi ki okumuşum. Örneğin İş Bankası Yayınları arasından son çıkan (Nisan 2019) *Ateş Yakmak*'ı okudum. Jack London'un bu adla iki ayrı öyküsü olduğunu bilmiyordum. Bu adla kitapta yer alan ilk ve uzun olanı benim daha önceki okumalarımdan hatırladığım ve yolcunun donarak öldüğü, kötü sonla biten öykü 1908 yılına aitken daha kısa olup kitapta ikinci sıraya yerleştirilmiş 1902'de yazılmış ilk öykü, yolcunun donma tehlikesi yaşadıktan sonra hayatta kalmayı başardığı bir sonla bitiyor. Bir yazarın aynı temayı, aynı başlıkla iki ayrı zamanda ve biri mutlu diğeri mutsuz iki ayrı sonla bitirecek biçimde işlemesi, edebiyat tarihi için ilginç bir gözlem oldu. *Yaşama Azmi,* küçük kitaptaki üçüncü öykü ama ilk iki öyküyle benzer bir temaya sahip olması bakımından kitabın bütünlüğüne uymuş. En sonda öykülerin benzerlik ve farklılıklarına ilişkin notların olması da güzel bir tercih.

Edebiyat Eserlerinde Devam Yolları ve Son Tercihleri

Yazarların bir öykü ya da romanı yazarken konudan türe gidiş aşamasındaki seçimlerini nasıl belirledikleri (eser öykü mü, tiyatro mu, roman mı, uzun öykü biçiminde mi işlenecektir?) ya da yazıp sonradan kullanmadıkları, çıkardıkları, düzelttikleri anlatım ve işleyiş tercihlerini hep merak etmişimdir. Örneğin Dostoyevski'nin *Cinler* romanında yazıp sonradan çıkardığı bir bölümü biz romana ek olarak okuyabilmiştik. Doğrusu Dostoyevski bu bölümün fazlalık olduğuna nasıl karar verdi? O bölüm varken ya da çıkartıldığında romanda ne eksildi ya da hangi fazlalık ortadan kalktı? Bu sorulara yanıt vermek zor. Dostoyevski iyi mi yaptı kötü mü? Bugün Beethoven'in 9. Senfonisinin bir ara bölümü bulunmuş olsa "Beethoven bunu senfonisine koymamakla iyi yapmış," diyebilir miyiz kolayca? Bana kalırsa arada bir bölümün daha olması daha uzun süren bir keyif olarak sevindirici kabul edilebilir. Uzun, kalın kitaplarda da yazarın devam yolu açısından seçenekleri daha da fazlalaşıyor sanırım. Ama aynı şeyi eserin sonu için söyleyemeyiz. Beethoven'in, 9. Senfoni'sinin bugün dinlediğimiz final bölümü için daha farklı bir bölüm yazmış olduğu ve asıl tercihinin de bugünkü final bölümü olmadığı ortaya çıksaydı sanırım kimse memnun olmazdı.

Bir yazar hikâyesinin sonuna nasıl karar verir? Kuşkusuz eserin başlangıcındaki belirlenimler, eserin zaman, mekân ve insan ilişkileri arasında tutarlılığı ve gerçekçiliği bozmamak adına sonrasını keyfi olmaktan çıkartır, zorunluluklara dönüştürür ama Jack London'un *Ateş Yakmak* öyküsünün iki versiyonundaki iki farklı son, daha çok yazarın bir tercihi olarak ortaya çıkmış. Ölümlü son (1908) hiç kuşkusuz daha keskin bir etki bırakıyor ama gerçekçilik boyutu korunmuş olsa da umudu ortadan kaldırıyor. Bence Jack London'un Ateş Yakmak'ın ikinci versiyonundaki anlatım daha iyi. Buna karşılık ilk versiyondaki son, yani öyküdeki yolcunun ölmediği son tercih edilse daha iyi olurdu. Tabii anlatım ve karakterin, olay akışının diyalektiği ile ölümle ya da kurtuluşla biten son arasındaki ilişki üzerine uzun uzun durulabilir. Benzer bir durum Nuri Bilge Ceylan'ın *Ahlat Ağacı* filminde de var. Filmin sonuna doğru filmdeki gencin kuyuda kendini astığı, intihar ettiği bir görüntü var. Bu son umutsuz bir gelecek pers-

Joseph Conrad, tıpkı Jack London gibi denizlerde, uzak yerlerde maceralarla dolu hayatlar sürmüş biri. Eserlerinde de kendi hayatından izler bulmak mümkün Gençlik (Alakarga Yayıncılık, Haziran 2013) çoktandır okunmayı bekleyen bir uzun öyküydü. Böyle ince kitaplar yolculuklarda, molalarda, artakalan kısa zamanlarda okunabiliyor. Gençlik, adı üstünde bir taraftan gençliğin ataklığını, maceracılığını, gözü pekliğini ve heyecanını bir taraftan da denizin kokusunu, gücünü ve çekiciliğini öne çıkartan bir öykü.

pektifi olarak film boyunca beliren akışla çelişmiyor ve izlerken *"niye böyle bitirdi sanki"* dediğimi hatırlıyorum, ama Nuri Bilge Ceylan bu sahneyi Holywood filmlerinde çok kez gördüğümüz çift finalli bir tercih içinde kullanmış ve asıl devam yolunda kahramanı öldürmemiş. Bu "umutlu" son da filmin başından sonuna kadar olan hikâye akışıyla çelişmiyor. Dolayısıyla edebiyat eserinde de bir filmde ya da tiyatroda da öykü sonlarını belirlemede yazar ve yönetmen tercihi için fırsat var. Kuşkusuz sinema tekniği romana ya da öyküye göre daha büyük kolaylıklar içeriyor. Tiyatroyu da unutmamak gerek, yıllar önce Ankara'da Devlet Tiyatrolarınca sahnelenen Shakespeare'in *Hırçın Kız* eserinin sonu Shakespeare'in belirttiği biçimde bitmiyordu. Bu da yönetmenin tercihiydi. Elbette Shakespeare, yaşadığı dönemin kadın-erkek ilişkileri düzleminde erkek tarafından yola gelmiş bir kadın portresi çizerken, bu sonun bugünkü modern anlayışa uygun düşmeyeceği açık. Ama tiyatro toplumu aydınlatmada bir araçsa bugün *Hırçın Kız* Shakespeare'in istediği gibi bitemez. Ben böyle düşünüyorum.

Yine Walter Scott'un ünlü eseri *Ivanhoe*'nun sonunda roman boyunca yakınlaşan kadın ve erkek birbirlerine kavuşamıyordu ve Walter Scott bu "mutsuz sonu", *"o dönem bu iki farklı sosyal sınıftan insanın evlenmeleri olanaksızdı."* diye açıklıyordu. Kuşkusuz tarihi roman yazarları öykünün geçeceği zaman ve mekânı seçtiklerinde "özgürlüklerini" büyük ölçüde yitirirler. Walter Scott, roman tekniği açısından doğru olanı yapmıştır, ama bugün yeni bir film ya da tiyatro yorumunda sonun böyle olması gerekmiyor.

Görüldüğü gibi incecik kitapların (*Ateş Yakmak* sadece 58 sayfa) insanı böyle uzun uzun konuşturması mümkün.

Gençlik

Joseph Conrad, tıpkı Jack London gibi denizlerde, uzak yerlerde maceralarla dolu hayatlar sürmüş biri. Eserlerinde de kendi hayatından izler bulmak mümkün *Gençlik* (Alakarga Yayıncılık, Haziran 2013) çoktandır okunmayı bekleyen bir uzun öyküydü. Böyle *ince* kitaplar yolculuklarda, molalarda, artakalan kısa zamanlarda okunabiliyor.

Gençlik, adı üstünde bir taraftan gençliğin ataklığını, maceracılığını, gözü pekliğini ve heyecanını bir taraftan da denizin kokusunu, gücünü ve çekiciliğini öne çıkartan bir öykü. Tıpkı Jack London'un eserlerinin birçoğunda da olduğu gibi insanın doğayla mücadelesini, azmini, sabrını, dayanma gücünü, iradesini vurguluyor Conrad bu uzun öyküde.

Muhabirimiz Çanakkale Cephesinden Bildiriyor Ama Aslında Geçmişten Çok Önemli Satır Arası Bilgiler de Veriyor

Muhabirimiz Çanakkale Cephesinden Bildiriyor (Wanda Zembrzuska, Kitap Yayınevi, Mart 2019), bir kadın gazetecinin Ağustos 1915'te İstanbul'u ve Çanakkale cephesini ziyaretini konu alıyor. Böyle varlığını daha önce çok kimsenin bilmediği eserler yayınlandığında insan tarihsel olarak hangi yeni bilgileri edinebilirim diye bakıyor hemen. Yine küçük hacimli bir eser; bir sunuş yazısı ile 8 mektuptan oluşuyor ve sadece 73 sayfa. Ancak küçük hacmine göre yeni bilgiler vermeyi başarıyor.

Bu tür, tarihsel olayın geçtiği anda tutulan günlükler ve yazılan mektuplar, sonradan kaleme alınan ya da aktarılan anılardan farklı bir tarihsel değer içerirler. Çünkü anılar yazıldığı dönemin koşullarına göre oto sansürden geçmiş olabilir. Bu bakımdan genç bir Bulgar gazetecinin (Fransızca, Bulgarca, Romence, Lehçe, Almanca biliyor. Bu dil bilgisi demetine sahip başka birini bilmiyorum!) Çanakkale cephesine ilişkin gözlemleri değerli sayılmalıdır. Bu küçük kitapta 1915 Türkiye gerçeklerine ilişkin yeni ya da pekiştirici bolca bilgi var. Elbette diğer kaynaklardan da doğrulaması yapılması gereken bilgiler. Örneğin trenle geçilen arazilerin işlenmemişliğine ilişkin gözlemleri dönemin üretim ilişkileri ve zayıflığı için önemli bir bilgi. (s.11) Wanda Zembrzuska'ya göre bu

tür araziler tüm ülkenin %25'ine denk düşüyor. Bunda erkek nüfusun o tarihte askerde oluşunun payını unutmamak gerek. Ama Wanda Zembrzuska'ya göre bunun nedeni "*köylünün fukaralığı ve fevkalade* düşük kültürü." (s.18) Savaş zamanı Sirkeci Garı civarına kadar düşman denizaltıları geliyormuş örneğin. (s.20) Yine Temmuz 1915'te Galata'daki bir yangından ve 4.000 evin yandığından söz ediyor. (s.21) Temmuz 1915 Ramazan ayına denk geliyor ve sokaklarda rastladığı insanların aç ve uykulu olduğunu söylüyor. (s.23) İlginç bir nokta Meclis Başkanı Halil Menteşe'nin Wanda Zembrzuska'ya Birinci Dünya Savaşı'nın "*kış başlamadan önce sona ermesi*"ni muhtemel gördüğünü söylemesi. Bilindiği gibi hemen hemen bütün Avrupa milletleri bu büyük savaşın Noel gelmeden biteceğini düşünerek savaşa bir pikniğe gider gibi sanki toplumsal bir salgının kurbanı olarak gitmişlerdi (Örneğin bir esir İngiliz Subayla konuşurken "*İngiltere'de* İstanbul'a kadar ücretsiz bir gezi yapacakları ve en geç bir ay içinde evlerine dönecekleri teminatıyla kandırılmışlar" (s.65) bilgisini aktarıyor Wanda Zembrzuska) ama sonuç öyle olmamıştı. Demek ki Temmuz 1915'te bile üst düzey askeri ve sivil bürokratta savaşın çapının ve süresinin ne olacağına ilişkin gerçekçi bir öngörü yokmuş. (Bu bilgiyi örneğin Amerika'nın o dönem İstanbul Büyükelçisi olan Morgenthau'nun anılarında Talat Paşa ve diğer üst düzey İttihatçılar için de genişletmek mümkün.)

Satır aralarında çok önemli bir bilgi de şu: 1915 Ağustos'unda, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu bölgesinde Ermeni Tehciri sürerken İstanbul'da Ermeni kadınların sosyal faaliyetlerde bulunuyor olmaları. Şöyle diyor Wanda Zembrzuska: "*Hatta birkaç gün önce bayram vesilesiyle Rum, Ermeni ve Yahudi kadınların sokaklarda sıhhi işler yararına üzerinde kızıl aylı beyaz çiçek sattıkla-*

Benzer bir durum Nuri Bilge Ceylan'ın Ahlat Ağacı filminde de var.

rını gördüm. Ne ki bütün yapılan bundan ibaret, üstelik bu, görev bilincinden ziyade korkudan yapılıyor." (s.29)

Bu naif bir gözlem tek başına cümlenin sonundaki ifade ile öne çıkabilirdi, ama o tarihlerde gerçekleşmeye başlanan Ermeni Tehciri ile birlikte düşünüldüğünde bu cümledeki asıl bilgi, İstanbul'daki bir kısım Ermeni vatandaşın takibata uğramadığı, yaşamını sürdürebildiği gerçeği olmaktadır. Bu önemli bir bilgi, çünkü "soykırım" kavramına aykırı. Bu durumun benzeri olarak örneğin Hitler döneminde, Yahudiler Auschwitz'de katledilirken bir kısmının Berlin'de çiçek sattığı gibi bir manzara düşünebilir miyiz? Dolayısıyla Hitler döneminde olanlar soykırımsa -ki öyle- Wanda Zembrzuska'nın aktardıkları bu şablona uymuyor. Elbette 1915 acılarının izini sürerken 100. basamağında "Soykırım" yazan ve insanlığın en utanç verici katliamlarına doğru inen bir cehennem çukurunun 99. basamağına kadar gelip yüzlerce trajik örneğe rastladıktan sonra bir basamak daha inmek için ısrar etmenin anlamı tartışılabilir, ama Wanda Zembrzuska'nın bu gözlemi "teknik olarak" da olsa, ortak acılarımızı ve insanlık utancımızı illa siyasal bir damga ile damgalamak zorunluluğunu tarih alanının dışına itiyor.

Wanda Zembrzuska'nın kitabı incecik kitaplardan büyük gerçeklere ulaşabileceğimizi de gösteriyor.

Son olarak söz edeceğim "ince" kitap da yine bir anı kitabı. Ancak tesadüfen bir sahafta rastlayabileceğiniz, kimsenin ulaşamayacağı "bilimsel" bir makalenin bir dipnotunda bile izini bulamayacağınız bir kitap: *Kocaeli Burhaniye Kuvayı Milliye Müfreze Komutanı Rasim Koçal'ın Milli Mücadele Anıları* (Yalova Belediyesi ve Halil İnalcık Osmanlı Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Bursa, Temmuz 2011) Böyle bir enstitünün varlığını da öğrenmiş olduk. İlginç cümlelerden biri: *"... Bu şakadan sonra köye indik. Köyün yarısından fazlasını yaktık."* (s.22) Bağlamından kopmuş kara mizah gibi bir alıntı ama yine de modernizm öncesi ilişkilerin varlığı konusunda önemli bir bilgi bu. Bir diğeri:*"Kocadere ahalisini bir eve toplayıp yakmışlardı."* (s.24) 1918-1920 döneminde devletin egemenlik alanının ve otoritesinin Anadolu üzerinden çekildiği dönemde olup bitenler üzerine ilginç gözlemler var bu incecik kitapta. Yine örneğin o dönem kendine "Ne Olursa Olsun Taburu" diye isim veren bir müfrezenin varlığını öğreniyoruz bir yerde. (s.26)

Osmanlı Devrinde Zorbalar

Zorbalar her devirde var. Ahmet Refik'in bu incecik kitabı (Gram Yayınları, 2019) çok yararlı. Bizdeki sağcı, sığ ve bilgisiz Osmanlıcı profesör bozuntuları tarihe bakışta gerçek bir bilimsel yönteme sahip olmadıkları için hamaset ve devlet görevlisi olma yelpazesi içinde *"Osmanlı Gerçeği"*ne sırt çevirmeyi iş edinmişlerdir. Sadece bir alıntı veriyorum: *"Anadolu halkının mühim bir kısmı Osmanlı idaresinden halas olmak (kurtulmak) istiyordu. Çekilen zulüm hakikaten tahammül edilecek gibi değildi. Osmanlı idaresine husumet o derece idi ki, Kara Yazıcı ölür ölmez 'mezbürun meyitin pareleyüb her paresin bir yere defnetmişler. Ta ki Osmanlı bulub ateşe yakmıyalar'"* (Zikredilen ölüyü parçalayıp her parçasını bir yere defnetmişler ki Osmanlı bulup da ateşte yakmasın.-s.13) Nasıl? Farklı bir Osmanlı değil mi? Dönem 3. Mehmet zamanı: *"Osmanlı idaresini, Osmanlı vezirlerini Anadolu'da seven yoktu. Zulümlerinden ve tasallutlarından* (sataşma, musallat olma) *herkes bıkmıştı."* (s.14)

Tarih gerçeklerden korkmayan, gerçekleri kabul etmeye hazır insanlar içindir; masallarsa uyumak isteyenler için.

Barut Kokulu Bir Kitap: Wedding Barikatları

Klaus Neukrantz, Wedding Barikatları,
Çeviren: Sevinç Altınçekiç, Yordam Edebiyat, 2018, İstanbul

İşte tüm bu anlattıklarımı okurken 20. yüzyılın ilk çeyreğine mıhlanıp kalmıştım. Kahramanı olmadığım bir romanın orta yerinde, Wedding meydanında...

En son okuduğum hangi romanın tesirli cümleleriydi kalbimi ağırlığı altında ezen? Hangi satırlar, okurken duyduğum korkudan arınabilmek için uykuya sığındığımda uykusuzluk sebebim olmuştu? Dimağımı yokladım. Hepsi şuuraltımda taptaze duruyorlar. Belleğimi kuşatmış olmanın verdiği zaferle... Sabırlı bir sessizlik içinde hatırlanmayı bekliyorlardı. Biliyorum aklımdan uçup gitmelerine izin vermeyen bendim. Çünkü aklın unutmaya meylettiği her kitap cümlesi okurun yazara en büyük ihanetidir. Unutmak toplumsal bir hastalıktır. Toplumsal belleğin yitimine direnen eserleri düşündüm. "Anna Frank'ın Günlüğü", "Hiroşima Sevgilim"; aklıma en çok kazınan iki roman bunlardı. Unutmak, utanç sahneleriyle dolup taşan tarihin tekerrürüdür diyen iki roman... Ve şimdi okuduktan sonra bir daha asla unutamayacağım bir üçüncüsü vardı elimde; "Wedding Barikatları"... Kitap, kıyımların, devlet terörünün, polis zulmünün ve direnişin romanıydı. Sayfaları çevirirken ellerime kan sızacak sandım. Barut kokuyor mu diye içime çektim kırmızı kapağını. İşte, zihnimin dehlizlerinde volta atacak olan, üzerimde sarsıcı bir etki bırakacak ve asla unutamayacağım bir roman daha, dedim...

Klaus Neuktranz, 1931 yılında yayınlanan romanı Wedding Barikatları'nı kaleme alırken, Berlin'de 1929 yılında işçi katliamına dönüşen kanlı 1 Mayıs olaylarından esinlenir. Ne acı ki, 48 yıl sonra Taksim'de, 1977 yılında benzer bir tablo bu kez ülkemizde yaşanacaktır. 1929 yılında Berlin Emniyet Müdürü Karl Zörgiebel tarafından 1 Mayıs yürüyüşü yasaklanır. Kösling, diğer adıyla Kızıl Wedding, yoksul emekçilerin, o zamanki yaygın adlandırmayla proletaryanın yaşadığı bir işçi mahallesidir. Wedding sakinleri, her türlü yasağa rağmen kolay kolay protesto haklarından vazgeçmeye niyetli değildirler. Tüm yasaklara rağmen Wedding'te 1 Mayıs hazırlıkları coşkuyla sürer. Eski taş binalar afişlerle dolar. Bildiriler ve broşürler elden ele dağıtılır. Evlerin balkonlarına asılan kızıl bayraklar dar sokaklarda dalgalanır. İşçiler, kadınlar ve çocuklar yakalarına kırmızı karanfiller takar, hep bir ağızdan enternasyonal'i söyleyerek dev kortejler oluşturur. Kalabalığın 1 Mayıs coşkusu tüm sokağı sarar...

Fakat 1 Mayıs kutlamaları kanlı biter... Parlak metal kasklarını kuşanan, üniforması nikelaj düğmeli polisler, çivili postallarıyla işçi bayramını faşizm kokan bir kanlı karnavala dönüştürür. Saflara katılanlar polis coplarının keyfi şiddetine maruz kalır. Kadınlara ve çocuklara karşı orantısız güç kullanılır... Göstericiler kurşunlanır, gözaltına alınır, işkence görürler. Evlerin pencerelerinden sarkan kızıl bayraklar kurşunlanarak delik deşik edilir... Sokakta cansız yatan bedenlerden akan kan Wedding kaldırımlarını kızıla boyar. 19.981 mermi kullanılan Wedding Katliamında 33 işçi polis kurşunuyla korkunç şekilde can verir, 55 kişi yaralanır. Sağ kurtulanlar 1 Mayıs 1929 tarihinde yaşanan devlet terörünün üzerlerinde yarattığı travmayı yaşamlarının sonuna dek unutmazlar...

POLİS MÜDÜRÜNE MADALYA

Bu kanlı vahşetin sorumlusu olan Emniyet Müdürü Zorgiebel "Büyük Federal Üstün Hizmetler Madalyasıyla" ödüllendirilir. Almanya'da Hitler iktidara gelmeden emekçileri katleden fikirleri iktidar provası yapmıştır.

Faşistlerin ilk hedeflerinden biri zaten kitabın yazarı olacaktır; Klaus Neukrantz, 1933 yılında toplama kampına gönderilir, gördüğü işkenceler nedeniyle 1941 yılında psikiyatri bölümüne yatırılır ve bir daha kendisinden haber alınamaz.

İşte tüm bu anlattıklarımı okurken 20. yüzyılın ilk çeyreğine mıhlanıp kalmıştım. Kahramanı olmadığım bir romanın orta yerinde, Wedding meydanında...

Bazı yazarlar vardır ya hani, bir romanı kaleme alırken kurgusalı sahici kılmak için zahmetli bir işe giriştiklerini her cümlede hissettirirler. Wedding Barikatları'nı okurken tek bir kez bile böyle bir hisse kapılmıyor insan. Klaus Neukrantz'a dair söyleyeceğim tek şey, okura romanı yaşatan, karakter ve mekânı okurun ruhunda duyumsatan bir direniş romanı yazmayı başardığıdır. Bazı romanlar vardır bir solukta okunur ya, bu, insanı okurken soluksuz bırakan türde bir nevale. İyi okumalar.

YEŞİM ZUHAL YOLCU

NÂZIM'I NÂZIM GİBİ YAZMAK

"NÂZIM'IN YAŞAM TÜRKÜSÜ"NÜN YAZARI CUMHUR TURAN İLE SÖYLEŞİ

Davut Köksoy

Nâzım'ın yaşamı ve yapıtları üzerine yoğun okuma sürecine girdim. Nâzım'ın yaşamını tüm ayrıntıları ile öğrenmek istiyordum. Kafamda hiçbir karanlık nokta kalmamalıydı. Bu süreç boyunca iki yüz yedi tane kitap okudum. Bu kitaplar Nâzım'ın yaşamının bir döneminde onunla birlikte olanlar tarafından yazılmışlardı. Dergilerde onunla ilgili bulabildiğim makaleleri de okudum. Gerekli gördüğüm notları alıp, kitapların ilgili sayfalarını ' işaretleyerek, bir akademisyen gibi dersimi çalıştım diyebilirim.

Nâzım Hikmet üzerine bugüne kadar onlarca, belki yüzlerce kitap yazıldı. Dünya edebiyatının önde gelen yazarları da içinde olmak üzere yüzlerce yazar Nâzım'ı anlattı senelerce. Son zamanlarda yazılan kitaplar içinde Cumhur Turan'ın "Nâzım'ın Yaşam Türküsü" adlı kitabı beni çok etkiledi. Nâzım'ın "Memleketimden İnsan Manzaraları" kitabını andıran destansı bir anlatımla Nâzım'ı bize konuk ediyor yazarımız. Sahnelere bölümlenmiş kitap, birinci kitap toplam 30 sahneden oluşuyor. Her bölümde Nâzım'ın yaşamının bir evresinin öyküsünü buluyoruz. Cumhur Turan'la bu ilginç kitabın oluşumunu ve bundan sonrası için neler tasarladığını konuştuk.

DAVUT KÖKSOY: Nâzım'ın yaşamının şiirin dilinde anlatımı ve bunun özgün resimlerle de desteklenmesi şeklinde oluşturulan biyografik bir roman niteliğindeki yapıtınızı ilginç buldum ve beğendim. Böylesi çok farklı bir yöntemle Nâzım'ın yaşamını anlatmanızın ilk işaret fişeğini merak ediyorum.

CUMHUR TURAN: Bu işaret fişeği Sultan Galiyev oldu. Şöyle ki, Attila İlhan'ın, "Sultan Galiyev-Avrasya'da Dolaşan Hayalet" kitabını ve Halit Kakınç'ın onun yaşamı ve mücadelesi üzerine yazdığı iki kitabı da okumuştum. Sultan Galiyev'in yaşamı ve komünizm yolunda yaptığı ödünsüz mücadele beni etkilemişti. Onun hayatını şiirin diliyle biyografik bir roman şeklinde anlatmaya karar verdim. Ancak oluşturmaya çalıştığım kurgulamada tıkanmalar oldu. Sultan Galiyev'in yaşamına dair kaynak oluşturabilecek yapıtlar üretilmemiş olması da bunda etkili oldu sanırım. Sonuçta onun yaşamına dair sadece Çığlık (I) ve Çığlık (II) şiirlerini yazabilmiştim. Bu şiirler "Kirliydi Zaman" isimli şiir kitabımda yer aldı. Ama bu çalışmanın beraberinde getirdiği yoğun düşünme sürecinde birden kafamda bir ışık yandı. Bu çalışmayı Nâzım için yapabilirdim. Çünkü o bir şairdi ve üstelik resim yeteneği de olan bir şairdi. Annesi Celile Hanım da ülkemizin yetiştirdiği ilk kadın ressamlarımızdandı. Şiirin dilinden ve resimle Nâzım'ın yaşamının içinde yürüyüp gitmek heyecan verici bir yolculuk olacaktı. Üstelik, yaşamına dokunan yapıtları da vardı. Çok yönlü bir yaratıcıydı. Sadece şiirde kalmamış; roman, masal, tiyatro yapıtları da üretmişti. Birçoğunu da okumuştum. Birden içimi büyük bir yaratış heyecanı kapsadı.

DAVUT KÖKSOY: Çalışmanızda nasıl bir yöntem uyguladınız?

CUMHUR TURAN: Nâzım'ın yaşamı ve yapıtları üzerine yoğun okuma sürecine girdim. Nâzım'ın yaşamını tüm ayrıntıları ile öğrenmek istiyordum. Kafamda hiçbir karanlık nokta kalmamalıydı. Bu süreç boyunca iki yüz yedi tane kitap okudum. Bu kitaplar Nâzım'ın yaşamının bir döneminde onunla birlikte olanlar tarafından yazılmışlardı. Dergilerde onunla ilgili bulabildiğim makaleleri de okudum. Gerekli gördüğüm notları alıp, kitapların ilgili sayfalarını işaretleyerek, bir akademisyen gibi dersimi çalıştım diyebilirim. Bu yoğun okumaların bir aşamasında, yaşantısının örgüsünü bölümledim. Her bölüm ayrı bir kitap olacaktı. Bu şekilde en az on, en fazla on dört bölüm tasarımladım. Her bir kitabın akışında da kısımlar olacaktı. Her kısmının başında da o kısma dair bir resim benim öngördüğüm şekilde çizilecekti.

DAVUT KÖKSOY: Yazmaya başlamanız nasıl oldu?

CUMHUR TURAN: Nâzım'ın yaşantısına dair bir doluluğa ulaşmama karşın, bir türlü yazmaya başlayamamıştım. Nâzım'ın sesinden şiirlerini de sürekli dinlemekteydim. Çünkü Nâzım'ı şiirin dilinde anlatabilmek için onu içimde atan bir yürek gibi duyumsamalıydım. Onu anlatırken ben de benzer duygu ve düşünceler içinde olabilmeliydim. Buna bir çeşit onunla bütünleşebilmeliydim de denebilir.

Ve bir gece, Yozgat'ta bir otel odasında, birdenbire ilk dizeler akmaya başladı. Yazdığım dizeleri Nâzım gibi kaldığım odayı arşınlayarak yineliyordum. Onun gibi heyecan içindeydim. O gece bir şey daha oldu. Nâzım'ı rüyamda gördüm. Uyandığımda yüzümde mutluluğun resminin olduğunu sanıyorum.

DAVUT KÖKSOY: Peki bu çalışmanız sonucunda bugüne dek kaç kitap yazabildiniz? Kaçı yayınlandı?

CUMHUR TURAN: Çalışmam sonucunda üç kitabı bitirmiş ve dördüncüsüne başlamıştım. Bu kitaplar ve kapsadığı dönemler şöyle:

Birinci Kitap: Nâzım'ın soyağacı, İstanbul günleri ve Vâ-Nu ile birlikte Ankara'ya geliş yolculuklarını,

İkinci Kitap: Nâzım ile Vâ-Nu'nun Ankara günlerini, Bolu'da öğretmenlik yaptıkları zamanı, Batum'a giden gemiye binmek için yaptıkları yolculuğu ve binişlerini,

İşte bu altyapıyı oluşturan kültür Anadolu'da fazlasıyla var. Öyle ki, Anadolu kültürü, M.Ö.'si ve M.S.'sıyla tüm zamanlarda onu görebilenlere bir ziyafet sofrası sunuyor. Bu ziyafet sofrası, kuşkusuz yazının ilk harflerinin kil tabletlere düştüğü zamanlardan başlayıp, bugüne dek uzayıp giden bir kültürel zincir. Bu zincirin ağırlıklı bir yerinde de şiirsel yaratılar var. Birçoğunu da okudum. Onların, şiirimin rengine dair bir alt yapı oluşumunda katkıları oldu.

Üçüncü Kitap: Batum'a doğru deniz yolculuğunu, Kafkasya günlerini ve Moskova'ya tren ile varış yolculuğunu,

Dördüncü Kitap, Moskova günlerini, kapsıyordu.

Birinci kitabı yayınlamaya karar verdim. Bu süreçte, İstanbul TÜYAP Kitap Fuarı'nda Nâzım üzerine söyleşisini izlemeye gittiğim Orhan Karaveli ile tanıştım. Daha önce Nâzım üzerine yazdığı "Tanıdığım Nâzım Hikmet" adlı kitabını da okumuştum. Ona çalışmamdan bahsettim. O da görmek istedi ve ilk kez o okudu. Okuması sonunda da çok beğenerek, kitaba aldığım önsözü yazdı. Orhan Karaveli'nin beğenisi ve önsözü beni kamçıladı. Bunu kendi olanaklarım ile yayınlayacaktım. Bu ilk kitabı yayınlayarak, diğerlerinin de yayınlanmasının yolunu açabilirim diye düşünmekteydim. Bu kararla birlikte, kitabın resimlenmesi sürecine girdim. Resimleri yapacak olan Arkadaşım ressam Rüzgâr Fidan idi. Onunla birçok kez bir araya gelerek çalıştık. Öncelikle kitaptaki her kısmın nasıl bir görsellik taşıyacağını belirledim. Rüzgâr Fidan da belirlediğim görselliklerı yansıtmaya yönelik eskizler çizdi. Eskizlerde istediğim görsellik oluşunca da gerçek çizimlere geçildi. Kitap Payda Yayıncılık tarafından basıldı.

DAVUT KÖKSOY: Bu denli başarılı bir biyografik çalışmanın, yazmış olduğunuz ikinci ve üçüncü ciltleri niçin yayınlanamadı? Niçin yayınlatmadınız?

CUMHUR TURAN: İlk kitabı birçok yayınevine bir yazı eşliğinde göndermeme karşın olumlu bir sonuç alamamıştım. Devamını getirecek ekonomik güçten de yoksundum. Tam da bu sırada İzmir'deki bir yayınevinden çocuk kitapları konusunda bir öneri geldi. O öneriyi kabul ederek çok sayıda çocuk kitabı yazdım ve hepsi de yayınlandı. Artık, kendimi çocuk yazınına vermiştim. Bugünlerde de çocuk kitabı yazma yolculuğunu sürdürüyorum. Ancak, "Nâzım'ın Yaşam Türküsü"nün yazımını bir gün mutlaka bitireceğim. Çünkü onu yazarken duyduğum heyecan o yolculuğu yapacak rüzgârı sağlamakta.

DAVUT KÖKSOY: Böylesi bir yapıtı oluşturmak, sadece Nâzım'ın yaşamı ve yaratılarını okumak ile gerçekleşemez. Mutlaka şiire dair bir altyapınızın olması gerekmez mi?

CUMHUR TURAN: Değindiğiniz gibi şiire ilişkin bir altyapı olmadan böylesi bir yapıt üretilemez. Önemli olan bende bu altyapının nasıl oluştuğu. İşte bu altyapıyı oluşturan kültür Anadolu'da fazlasıyla var. Öyle ki, Anadolu kültürü, M.Ö.'si ve M.S.'sıyla tüm zamanlarda onu görebilenlere bir ziyafet sofrası sunuyor. Bu ziyafet sofrası, kuşkusuz yazının ilk harflerinin kil tabletlere düştüğü zamanlardan başlayıp, bugüne dek uzayıp giden bir kültürel zincir. Bu zincirin ağırlıklı bir yerinde de şiirsel yaratılar var. Birçoğunu da okudum. Onların, şiirimin rengine dair bir altyapı oluşumunda katkıları oldu. Kuşkusuz dünyadaki birçok şairin de yapıtlarını okudum ve bazılarından etkilendim.

Ve gün geldi şiir yolculuğuna çıktım. Ve gün geldi şiirim çağıl çağıl akmak istediği yatağını buldu. Bunda tüm Anadolu ozanlarının ve şiir akımlarının katkısı vardı. Ama en çok da Nâzım ile Orhan Veli'nin şiirlerinin. Bu süreçte yazdığım şiirlerimden bir bölümü, yayınlanan dört şiir kitabımda yer aldı. Bu kitaplarım; Olmazlara Sevdalıyım, Varsa Yoksa Sevda, Kirliydi Zaman, Hissettin mi Hiç adlarını taşımakta. Yayınlanmayı bekleyen şiir defterlerim ve defterlere henüz almadığım çok sayıda şiirim var. Birkaç şiirim Ankara'da Damar dergisi ile Evrensel'de yayınlandı.

Burada önemli bir saptama yapmak istiyorum. Yazının her türünün (roman,

öykü, masal, hikâye vs.) şiirin diliyle de ifade edilebileceğini ilk Nâzım'da gördüm. Benim de bu konuda denemelerim oldu. Şiirle bir masalı anlatmak. "Emef, Uyuyan Kente Yolculuk, Taç için, Keloğlan ile Sincap" kitaplarım böyledir. "Fıkranın Şiiri", şiirin diliyle gülmeceyi verebilmek üzerine şekillenmiş bir yapıtımdır. "Uzun İnce Bir Geceydi" romanım ise yer yer şiirin dilinde devam eder. Henüz yayınlanmamış olan büyükler için masal "Gökyüzünde Yıldızlar Gibi" de böyledir. Bu üretimlerimin de yapacağım çalışmaya katkıları olmuştur. Ben de o büyük şair Nâzım gibi her şeyin ama her şeyin şiirin diliyle anlatılabileceği kanısındayım. Bu yapıt, artı bir katkı olarak resmi de şiirin yanına alarak onunla görsel bir bütünlük oluşturmuştur.

DAVUT KÖKSOY: Şiirin dışında da üretimlerinizin olduğu görülüyor. Bugüne dek yayınlanan ve yayınlanmayı bekleyen kaç yapıtınızı olduğunu öğrenebilir miyim?

CUMHUR TURAN: Yayınlanan yirmi üç yapıtım var. Bunların on dört tanesi çocuk yazını. Diğerleri ise, biri Nâzım'a ait biyografik roman olmak üzere üç roman, bir öykü, dört şiir, bir gülmece kitabı. Yayınlanmayı bekleyen; Nâzım'ın ikinci ve üçüncü ciltleri ve iki de roman olmak üzere dört roman, iki şiir, dokuz çocuk yazını olmak üzere toplam on beş kitabım var. Bugünlerde çocuk yazını yolculuğundayım.

DAVUT KÖKSOY: Yayınlanmadığı ve belki de hiç yayınlanmayacağı halde niçin yazmayı hâlâ ve inatla sürdürüyorsunuz?

CUMHUR TURAN: Bir şeyleri yazma yolculuğu bana heyecan verdiği için sürdürüyorum. O heyecan benim için çok ama çok önemli. Onsuz yapamam. Beyin gücüm çökene değin de bu böyle olacak. Yayınlanması ve paylaşılması ise başka bir hikâye.

DAVUT KÖKSOY: Nâzım'ın Yaşam Türküsünü mutlaka bitirmeniz dileklerimle son derece açıklayıcı ve içten söyleşiniz için teşekkür ederim.

"Yayınlanan yirmi üç yapıtım var. Bunların on dört tanesi çocuk yazını. Diğerleri ise, biri Nâzım'a ait biyografik roman olmak üzere üç roman, bir öykü, dört şiir, bir gülmece kitabı. Yayınlanmayı bekleyen; Nâzım'ın ikinci ve üçüncü ciltleri ve iki de roman olmak üzere dört roman, iki şiir, dokuz çocuk yazını olmak üzere toplam on beş kitabım var."

BEN KİMİM VE NE YAPIYORUM?

Adnan Beyoğlu

Kusurlu model seviyorum. Kusurluluğun kusursuzluğunu seviyorum. Suratı yara bere içerisinde olan bir kişinin yaşanmışlık izleri ile podyumda yürüyen bir mankenin endamı arasında bir seçim yapmam gerekse kuşkusuz o yara izlerinin ardındaki gizli anlamın, hüznün fotoğrafını çekmeyi tercih ederim.

Merhabalar, öncelikle "Ben kimim?" sorusuna cevap vermeden önce siz değerli Yeni Gelen okurları ile yolumu kesiştiren çok saygıdeğer Tuncay beye ve bu dergide beni siz değerli okurlarla buluşturan Sadık beye teşekkürlerimi sunuyorum. Ben Adnan BEYOĞLU, 1994 yılının mayıs ayında İstanbul Beykoz'da dünyaya geldim. Fotoğrafçılık ile 12 yaşında tanıştım. O dönemlerde merkeze çok uzak olan bir köy yerinde yaşıyordum. Bulunduğum bölgede fotoğrafçılık adına herhangi bir eğitim alma şansım olmadı. Olanaklarım son derece kısıtlıydı. İlk etapta deneme yanılma sonrasında da gazete ve dergilerden bulmuş olduğum anlatımlarla olayın teknik ve temel boyutunu kavradım. Temel eğitimi çözdükten sonra gerisi çok hızlı ilerledi. 2012 yılında Fotoğrafçı kimliğim ile katıldığım ilk yarışmada birincilikle ödüllendirildim. Fotoğrafçılık haricinde ise Psikiyatri, Nöroloji ve Sürrealizm gibi alanlarda bireysel araştırma ve çalışmalarda bulundum. Tüm bunların yanı sıra "Bektül Orşanlar" adlı bir hayali karakterin hayat hikâyesini kaleme aldığım bir kitap üzerinde çalışıyorum.

***

Çektiğim Fotoğraflarda ağır-

lıklı olarak Portre ve Sokak temalarını işliyorum. Altın orana yakın bir güzellik anlayışım yok. Kusurlu model seviyorum. Kusurluluğun kusursuzluğunu seviyorum. Suratı yara bere içerisinde olan bir kişinin yaşanmışlık izleri ile podyumda yürüyen bir mankenin endamı arasında bir seçim yapmam gerekse kuşkusuz o yara izlerinin ardındaki gizli anlamın, hüznün fotoğrafını çekmeyi tercih ederim. Bu durum artık bende öyle bir hale geldi ki artık kendimi fotoğraftan çok röntgen çekiyormuş gibi hissediyorum. Hissetmiş olduğum bu duyguları somutlaştırabilmek adına görmüş olduğunuz bu fotoğrafları bir seri haline getirdim.

***

Bu seri, bir hapsoluşun hikâyesi. Günlük hayatta birçoğumuz dolaylı ya da doğrudan birtakım rollerin ve modellerin içerisine hapsoluyoruz. Bu hapsoluş belli bir raddeden sonra bizi içe dönük yaşamaya mecbur bırakıyor. Çok basit bir karar verirken, bir gömlek dahi alırken kendi beğeni ve arzularımızdan çok toplumsal faktörleri göz önünde bulunduruyoruz. "Hangisi ile daha çok kabul görürüm", "insanlar ne der", "ne düşünür" gibi soruların cevaplarını ararken kendi benliğimizden çok fazla parçayı kaybediyoruz. Bu kayıplar da bizi tek bir bedende iki farklı kişi olmaya mecbur bırakıyor. İnsanlar yıllarca gözlemlenen şeyin içerisinde hapis oldular. Ben öğretmenim, Babayım, Erkeğim, Müslümanım, gibi sosyal rol ve kalıpların içerisinde kendilerini tanımlamaya çalıştılar ve tabii ki de boğuldular (hapsoldular). Sözü geçen bu hapishane öyle bir hapishane ki kapısını ancak kişinin kendisi açabilir. İnsanlar bile isteye hapsoluyorlar.

Gerçek duygu ve düşüncelerini manipüle edip güçlü kişiyi oynuyorlar.

Çekmiş olduğum bu fotoğraflarda bu hapsoluşun bir yansımasını anlatmayı amaçladım. Bu içe dönüklüğümüz bizi öyle bir hale getirdi ki mutluluğu bile içimizde yaşar bir hale geldik. Bırakın mutlu olmayı, hüznü ve kederi bile dışarı yansıtamıyoruz! Yansıtmamayı tercih ediyoruz. Çekmiş olduğum bu fotoğrafları da bu hapsolmuş ruhların röntgen ekranında olan bir yansıması olarak görüyorum.

Teknik bir bilgi verecek olursam, bu ve benzeri deneysel soyut çalışmalarımı genellikle dijital ortamdan uzak bir yerde filmli makinalarla icra etmeyi seviyorum. Görsellerde herhangi bir Photoshop müdahalesi ya da Görsel Manipülasyon yoktur (parlaklık, keskinlik vb. ayarlar hariç). Her şey, bir film karesi üzerine 2 poz çekilmesiyle ortaya çıkan bir sonuçtan ibaret. Aynı etkiyi digital mecralarda da yakalamak mümkün.

SHAKESPEARE'E GEÇ KALMAK

B. Sadık Albayrak

O güne kadar hiç okumadım değil. Birkaç oyununu, Hamlet'i, biz solcuları en çok ilgilendiren ve altınla ilgili bölümünü Marx'ın Kapital'e aldığı Atinalı Timon'u, Kıbrıs'ı mekân tutan Othello'yu okumuştum elbette ama bunlar Shakespeare ölçüsünde bir insanlık dehasından payını almaya yetmiyordu, yalnızca birer tadımlık olarak kalmıştı. Herhalde, tiyatro oyunu biçiminde olmasının okumada yarattığı güçlükle olmalı, roman gibi kendimi kaptıramadığım için, Shakespeare deryasında şiirle yıkanıp arınmanın güzelliğini kaçırmıştım.

En yandığım şeylerden biridir, Shakespeare'i geç okumak. Adını ilk kez on yaşlarında Aziz Nesin'in "Beni Anlayan İlk Kadın" öyküsünde görmüştüm. Öyküden anladığıma göre, dünyada yazarlığın iki ulaşılmaz ölçütünden biriydi Shakespeare. Öteki ise Balzac. Adını erken duydum ama enine boyuna okumam geç oldu. Otuzlarımdaydım. Epey geç kalmıştım.

O güne kadar hiç okumadım değil. Birkaç oyununu, Hamlet'i, biz solcuları en çok ilgilendiren ve altınla ilgili bölümünü Marx'ın Kapital'e aldığı Atinalı Timon'u, Kıbrıs'ı mekân tutan Othello'yu okumuştum elbette ama bunlar Shakespeare ölçüsünde bir insanlık dehasından payını almaya yetmiyordu, yalnızca birer tadımlık olarak kalmıştı. Herhalde, tiyatro oyunu biçiminde olmasının okumada yarattığı güçlükle olmalı, roman gibi kendimi kaptıramadığım için, Shakespeare deryasında şiirle yıkanıp arınmanın güzelliğini kaçırmıştım. Keşke onlu yaşlarımda Shakespeare'i döne döne okusaymışım. O yaşlarda insanın dilini, doğaya ve topluma bakışını, zamanı kavrayışını ve yaşamla haşır neşir oluşunu belirleyecek bir etkileşim içinde olsaymışım... Shakespeare'in şiirinin büyüsü içinde dolaşsaymışım.

Shakespeare'de Yaşamın Diyalektik Kavranışı

Okuma yazmanın bunca ızdıraplarından sonra çıkardığım ilk derslerden biri budur; Shakespeare'i, ne yapıp edip onlu yaşları bitirmeden okumak gerekir. Şiirle, edebiyatla ilgilenenlere ilk önereceğim şey, İngilizce öğrenmeyi göze alamıyorlarsa, hiç olmazsa çevirilerinden Shakespeare'i döne döne okumalarıdır. Türkçede değişik, oldukça güzel çevirileri de vardır. Shakespeare'in otuza yakın oyununu çeviren Özdemir Nutku, on altıncı yüzyılın sonu, on yedinci yüzyılın başının bu şairinin eski İngilizcesini anlaşılır kılmak için koca bir Shakespeare Sözlüğü bile hazırlamıştır.

Shakespeare'in eserleri yaşamı diyalektik kavrayışın ve canlandırışın eşsiz örnekleridir. Yalnızca dış çatışmaları göstermekle yetinmez, kişiliklerin iç çatışmalarını da gün ışığına çıkarır. Yeni çağın ilk insanı Hamlet, sahnede iç çelişkileriyle eyleme geçemeyen çok yönlü bir kişilik değil de nedir? Othello'nun sevgisi, kıskançlığın kimyasıyla karşıtına dönüşüp Desdomana'yı ölüme sürükler.

Kral Lear, toplumsal varlığın, toplumsal bilinci belirlemesi önermesi ışığında yeniden incelense, materyalist felsefenin elkitaplarından biri yazılabilir. Kişiliklerin koşullar içinde dönüşümü, Kral Lear'in hükümdarlıktan kimsesiz bir yoksula çevrilişi sürecinde ustalıkla sergilenir. Oyunun bütünü gerçeğin görünüşü ile özü arasındaki uyuşmazlığı ortaya çıkarır. Cordelia'nın Lear'a yetersiz görünen sevgisinin ne kadar güçlü ve köklü olduğu ortaya çıkarken, öteki kızlarının büyük sevgilerinin yalnızca sözden ibaret olduğu anlaşılır.

Shakespeare gerçeğin göreceli oluşunun altını çizer. Lear şöyle der:

Göze iyi görünür kötü kişiler
Daha kötüleri varsa eğer:
En kötü olmamak da
Bir bakıma övgüye değer.

(s.117, PII,SIV)

Kraldan Daha Onurlu Soytarı

Kral Lear, kötü kızlarının sözlerine, sevgi gösterilerine aldanıp iyi kızı Cordelia'yı cezalandırdıktan sonra, ülkeyi paylaştırdığı kızlarınca sokağa atılıp yersizyurtsuz biri haline gelirken, giderek bir soytarıya benzerken, soytarısı ise düşünceleriyle bir kralın olamayacağı ölçüde, tutarlı ve onurlu bir kişilik sergiler. Gerçeğin sözcüsü olur. Lear'a, *"N'olur amca, soytarına yalanı öğretecek bir öğretmen tut. Yalan söylemeyi öğrenmek istiyorum."* der. (s.68, PI, SIV) Soytarı, oyunun felsefi sorununu, gerçeğin görünüşün yanıltıcı etkilerinden arındırılarak ortaya çıkarılması gerektiğini anımsatır. Egemenlerin işlerine gelmediği için gerçeği örtbas etmelerine karşı çıkar. *"Gerçek, kulübesinde hapsedilen sadık bir köpektir; o kırbaçla kovalanırken dişi tazı da ocak başına kurulup etrafı kokutur."* (s.64, PI, SIV) Shakespeare'in oyunlarında kişiler kendi dilleriyle konuşurlar. Kralın konuşma biçimiyle seyisin konuşması dilleriyle birbirinden ayrıdır. Soytarı düzyazıyla konuşur ama yeri geldi mi de, Kral Lear'ın soytarısı gibi, şiirin en hasını o söyler:

Yüreğinin yerine ayak parmağı koyan,
Yüreğinde bulur nasırı da:

(s.126, PIII, SII)

Ayaklar baş olacak, demişti Enver Gökçe bir şiirinde. Shakespeare'le bakarsak baş olan ayakların

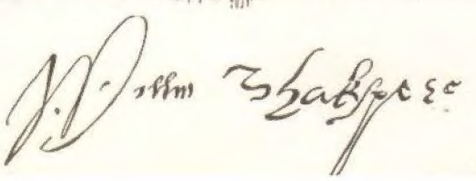

Kral Lear'da, yaşlı ve kör olan Gloucester, durumunu rasyonalize etmek için, "Yolum kalmadı ki, göze ihtiyacım olsun" der. Kralların, lordların devri dolmuştur, onların yolu bitmiştir. Onların tahtına kurulan kapitalistlerin de devri çoktan geçti. Yerlerinde kalmaları korkunç silahlarına, ondan da çok kitlesel yalan fabrikalarına dayanıyor.

nasırlanmasına da dikkat etmek gerek. Nasırlanmış kafalar ve yürekler, insanı boğazlanacak kurbanlık koyunlara çevirmekte hiç duraksamazlar. Bin bir emekle varedilmiş bir insan yavrusunu savaşlara sürmekten, aç sefil sokaklarda dilenci haline getirmekten utanç duymazlar. Kral Lear da, o nasırlı yüreklerden biridir. Yüreğinin insanlaşması için tahttan atılması ve aç sefil sokaklara düşmesi gerekir. Bir zamanların başının ayak olması gerekir.

"Herkes İhtiyacı Kadar Edinsin"

Shakespeare, gerçeğin göreceli olduğunu ve kavramak için uygun bir bakış açısının gerekliliğini vurgular. Bir kral için önemsiz bir kulübe, sığınacak bir yeri olmayan için saraydan daha değerlidir. Lear der ki:

Ne garip bir değişimi var muhtaç
olmanın;
Değersiz şeylere değer kazandırıyor.
Hadi kulübeye! (s.128, PIII, SII)

Kral Lear, yoksulluğun aydınlanmasından geçtikten sonra şunları da söyleyecektir:

Garip, ben bunları hiç düşünmemiştim
şimdiye kadar!
Ey dünyanın yüce ve kudretli kişileri,
İşte size kayıtsız yüreklerinizi
iyileştirmenin ilacı:
Bu zavallıların çektiklerini siz de çekin ki,
İhtiyacınızdan fazlasını onlara verip
Tanrıların şimdikinden daha âdil
olduğunu gösterebilesiniz.
(s.133, PIII, SIV)

Gözleri kör olduktan sonra gerçeği görmeye başlayan lord Gloucester ise, sınıflı toplumun yol açtığı adaletsizliği dua ve kargışla çözmek ister.

Ey gökler, aynını yapın sizler de!
Şehvete doymuşlara, başkalarını
düşünmeden bollukta yüzenlere,
Vurdumduymaz, kayıtsız yaşamlarıyla,
Siz tanrıların ilkelerini hiçe sayıp köle
edenlere
Gösterin gücünüzü vakit geçirmeden,
Ortadan kalksın bu dengesizlik,
Herkes ihtiyacı kadar edinsin artık.
(s.164, PIV, SI)

"Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacı kadar" diyen Marx'ın da en sevdiği şairlerden birinin Shakespeare olmasına şaşmamak gerek. Shakespeare'in adaletli bir toplum özlemi, More'un ütopyasının esiniyle dolu Fırtına oyununda da buna benzer sözlerle duyulur. Atinalı Timon, ekonomi politiğe Marx'ın katkısından önce paranın gizlerini çözmüştür. Bunun, insanlığın felsefi ve estetik birikiminin sağladığı bir aydınlanma anı olduğunu da söyleyebiliriz. Çünkü paranın gizlerini tiyatro sahnesinde tartışmanın çok eski örnekleri vardır. Tragedyanın kurucusu Askülos'un MÖ beşinci yüzyılda yazdığı bir oyunda da paranın toplumda yolaçtığı yabancılaşma ve değerleri karşıtına dönüştüren niteliğini açığa çıkaran gözlemler bulunur. Şiirin dili ve gücü, Shakespeare gelinceye kadar geçen yüzyıllar boyunca insanlığın verdiği acılı savaşımların kazanımlarıyla zenginleşmiştir.

Yolu Olanın İhtiyaç Duyduğu Göz

Kral Lear'da, yaşlı ve kör olan Gloucester, durumunu rasyonalize etmek için, *"Yolum kalmadı ki, göze ihtiyacım olsun"* der (s.161, PIV, SI). Kralların, lordların devri dolmuştur, onların yolu bitmiştir. Onların tahtına kurulan kapitalistlerin de devri çoktan geçti. Yerlerinde kalmaları korkunç silahlarına, ondan da çok kitlesel yalan fabrikalarına dayanıyor.

Bizim ise asıl yolumuz önümüzde. Tarihi açıdan devri dolmuş, halk düşmanı bu asalaklardan kurtuluş yolu. Bu yolu yürüyüp aşmak için gözlere, gözlerimizi keskinleştirecek bilim ve felsefeye, yürüyüşümüzü hızlı ve coşkulu kılacak yetkin bir sanat ve estetiğe ihtiyacımız var.

Shakespeare'e geç kalmayın!

ELEŞTİRİ ANLAMAK VE DEĞİŞTİRMEK İÇİNDİR!
B. SADIK ALBAYRAK 30 YILDIR ELEŞTİRİ YAPIYOR...

KİR TEORİSİ
Yalçın Küçük, B. Sadık Albayrak, Taylan Kara'nın üç kuşağı bir araya getiren ortak kitabı.
Kir Teorisi, darlık içinde insan imalathanesi Tekeliyet düzeninin kültürel yapısını anlamayı ve anlatmayı deniyor.

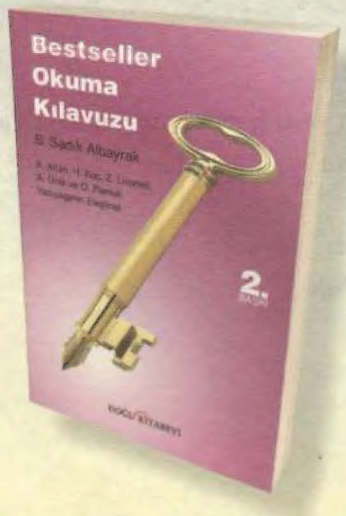

BESTSELLER OKUMA KILAVUZU
Edebiyatımızda hasar tespit çalışmaları... Vaazlar nasıl edebiyat oluyor (Ahmet Altan)? Ölüm yazıcılarını ödüllendirenler (Hamdi Koç)... TV dizilerine benzeyen romanlar (Zülfü Livaneli)... Devrimcilere karalama "Elveda"lar (Ahmet Ümit)...

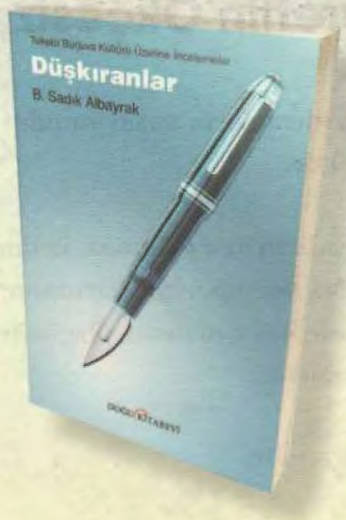

DÜŞKIRANLAR
Tekelci burjuva kültürü üzerine incelemeler. İnsanın düşlerini bile ele geçiren kültürel hegemonyanın somut örnekler üzerinden eleştirisi. Tekellerin ortaçağında hortlayan skolastik ve mistisizm... Bankaların yayıncısı olduğu edebiyat... Sinemanın ışığında silinenler...

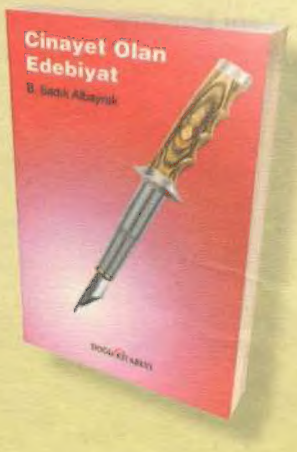

CİNAYET OLAN EDEBİYAT
Toplumsallığın çöküntüye uğratıldığı bir sömürü çağında edebiyat, insancıl değerlere nasıl yabancılaştı ve karşıtına dönüştü. 90'lardan günümüze kapitalist güdümlü edebiyatın şeceresi...

OKUMA YAZMANIN IZDIRAPLARI
Anlamak ve anlatmak istemeyen bir insanlık ve toplum gerçeğine karşı okur yazar olmanın acı ve sevinçleri... Karınlardan ibaret bir insanlık gerçeğine karşı bir "umut ve öfke atlası"...

FIRTINA İKLİMİNDE
Fırtına ikliminde devrim gündemdedir. Gezi'nin heyecanıyla yazılmış deneme ve eleştiriler; isyanın fotoğraflarını bugüne taşıyor. "Şeriat mühendisliği"ne karşı sanatın yaratıcılığı...

KOPUŞ SAHNELERİ
Brecht'in "Bir gün gelecek zaman bizim olacak bizim" dizeleriyle başlayan kitap, sermayenin sinema, edebiyat ve sanatından külliyen kopmak zorundayız diyerek bitiyor.

DOĞU KİTABEVİ • (0212) 527 29 26 • www.dogukitabevi.com

Bütün İnternet Kitap Satış Sitelerinde

FRANKFURT DEYİŞLERİ

Hayrettin Ökçesiz

Bütün yitirmelerin anası umudu yitirmektir.

***

Emperyalizm desteklemez, kullanır. Özgürlük, bağımsızlık istiyorsan, özgücünle başarmalısın. Özgücüne güvenmelisin.

***

Gerçek yapılır.

***

Düşün bir kez
Tanrı bile kitap yazıyor

Okuyordur da eminim
Yazdıklarını senin

İşte bu kitap dediğin
Evrene bile egemen

***

Aklın çarkları çöl dinlerinin kumlarıyla dönmez oluyor.

***

Işık içindeyse dışardaki karanlık zararsız; karanlık içindeyse dışardaki ışık yararsızdır. Ne mutlu, içi dışı aydınlık olana!

***

Şiir
Kadın yazdırmıyorsa
Sıradandır

Kadın
Şiir yazdırmıyorsa
Sıradandır

Şair
Göremiyorsa kadını
Sıradandır

***

Evrile devrile değişir düzen üzülme
Kâr kalmaz yanına zulmü zalimin

***

İnsanın yedi harikasını bir kez daha yazayım:

Cesaret
Ölçülülük
Bilgelik
Adalet
Sevgi
İnanç
Umut

Hiçbirini yitirmeyin.

***

Son yıllarda halkımız küfür, sövme ve hakarette sanatsal incelikler geliştirdi. Bunu elbette devlet ricaline borçluyuz.

***

Kimse üstüne alınmaz. En kıt şey yeryüzünde akıldır. Sonra vicdan gelir. En bol olan da korku ve şehvettir.

***

Dinlerin ilk kurbanı akıldır.

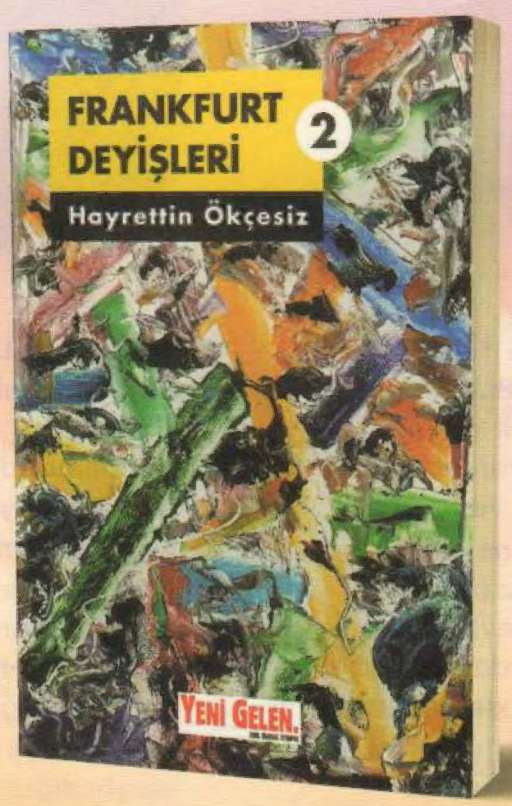

***

İdam cezası da bir kurban törenidir.

***

Zaman hiçbir şey öğretmez. Ömür boyu çay içip, nasıl yapıldığını bilmeyenler vardır.

***

Sevginin öfke olduğunu biliyor muydunuz? Haksızlığa öfke!

***

Devletin binbir suratı vardır. Hangi suratını göstereceği senin duruşuna bağlıdır. Devlete kamçıyla gitmelisin.

***

İşlevinden ve anlamından ayrı baktığınızda her şey yalnızca renk ve biçimdir. Yani soyuttur.

***

İki sınıflı bir toplumuz: turist gibi yaşayan tuzu kurularla, ölmüş gibi yaşayan yoksullar... Yani kurtaracak kimse yok ülkeyi.

***

Kadın şaraptır
Şarap kadın

Sevdiğim kadın
Sevdiğim şaraptır

Kadın gerçektir
Gerçek kadın

Sevdiğim gerçek
Sevdiğim kadındır

Hepimiz birbirimizin içinde
Bir şişedeyiz al beyaz roze

***

Aforozlanmadan aforizma olmaz.

***